

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

GÜNÜMÜZDE ORTAYA ÇIKAN NİKÂH AKİTLERİNDE
MAKÂSİDÜ'Ş-ŞERÎÂ

Ahmed Mahmood HAMDI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dr. Öğr. Üyesi Marwan Mohammed Abdullah MOGHALLES

NİSAN - 2022
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Ahmed Mahmood HAMDI

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****GÜNÜMÜZDE ORTAYA ÇIKAN NİKÂH AKİTLERİNDE MAKÂSİDÜ’Ş-ŞERİA****AHMED MAHMOOD HAMDİ****KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ****TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI****DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Marwan Mohammed Abdullah MOGHALLES**

Bu çalışma, modern evlilik akidlerinde Makâsîdü’ş-Şerîa ve onun etkilerini ele almıştır. Çalışma giriş, iki ana bölüm ile bir sonuç bölümünden oluşmaktadır. Birinci bölümde Makâsîdü’ş-Şerîa ve modern evliliklerdeki etkisi açıklanmıştır. Bu ana başlık aşağıda belirtilen iki alt başlık altında ele alınmıştır. a) Makâsîdü’ş-Şerîa’nın tanımı ve bölümleri b) Meşru evlilik, tanımı erkânı, şartları ve maksatları.

İkinci bölüm de ise çalışmanın ele aldığı modern evlilik türleri hakkında uygulamalı örnekler verilmiştir. Ayrıca Makasîdü’ş-Şeria’nın maslahat ve mefsedet üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Bu ana başlık, çağdaş evlilik türlerini ele alan yedi alt başlık altında incelenmiştir. a) Turistik evlilik, b) Arkadaşlık evliliği, c) Maddi ayrıcalıklar elde etmek amacıyla gerçekleştirilen formalite evlilik, d) Medeni evlilik, d) Misyar evliliği, e) Örfi evlilik f) Darü’l-harp ülkelerinde, İslami kuruluşlarda veli olmaksızın yapılan evlilik. Bu evlilik türlerinin her birinin dil ve terim anlamlarına yer verilmiş, ardından hükümleri ve konu hakkında alimlerin görüşleri aktarılmıştır. Ardından her bir konu Makasîdü’ş-Şeria’nın maslahat ve mefsedet üzerindeki etkisi ele alınarak tamamlanmıştır. Son olarak çalışma, sonuçlar ve öneriler bölümüyle sonlandırılmıştır. Ulaşılan en önemlisi sonuçlar arasında maslahat ve mefsedenin belirlenmesinin temelinde meşru maksatları yatmaktadır. Batı ülkelerinde, İslami kuruluşlarda veli olmaksızın yapılan evlilikler ve misyar evliliği Makasîdü’ş-Şeria’ya uygundur. Geri kalanlar ise Makasîdü’ş-Şeria’ya uygun değildir, bu nedenle bunların mubah sayılmasında herhangi bir maslahat bulunmamakta ve maslahat onların tam olarak bulunmasıyla tahakkuk etmektedir.

ANAHTAR KELİMELEER: Makasîdü’ş-Şeria, Evlilik, Nikah, Modern Evlilik Akdi, Aile hukuku, şahsi haller.

Nisan 2022, 79 Sayfa

ABSTRACT**MSC THESIS****MAKÂSIDÜ'Ş-SHARIA IN MARRIAGE CONTRACTS OCCURED TODAY****AHMED MAHMOOD HAMDÎ****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE****DEPARTMENT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES****SUPERVISOR: Assist. Prof. Dr. Marwan Mohammed Abdullah MOGHALLES**

This study deals with Makâsidü'ş-Şeria and its effects in modern marriage contracts. The study consists of an introduction, two main parts and a conclusion part. In the first chapter, Makâsidü'ş-Şeria and its effect on modern marriages are explained. This main topic is discussed under the following two subheadings. a) The definition and parts of Makâsidü'ş-Şeria b) Legitimate marriage, its definition, its conditions and purposes.

In the second part, practical examples about the types of modern marriages that the study deals with are given. In addition, the effect of Makasidu'ş-Şeria on pros and cons has been discussed. This main title has been examined under seven sub-titles that deal with contemporary marriage types. a) Tourist marriage, b) Friendship marriage, c) Formal marriage to obtain financial privileges, d) Civil marriage, d) Misyar marriage, e) Ordinary marriage f) marriage without guardians in Islamic organizations of war countries. The language and term meanings of each of these marriage types are given, then the provisions and the opinions of scholars on the subject are given. Then, each topic was completed by considering the effect of Makasidu'ş-Şeria on the pros and cons. Finally, the study was concluded with the conclusions and recommendations section. Among the most important results achieved, the basis of the determination of pros and cons is their legitimate aims. In Western countries, marriages without guardians in Islamic institutions and marriage of misyar are suitable for Makasidu's-Sharia. The rest are not suitable for Makasidu'ş-Şeria, so there is no benefit in considering them permissible, and the benefit is realized when they are fully found.

KEYWORDS: Makasidu'ş-Şeria, Marriage, Modern Marriage Contract, Family law, personal situations.

April 2022, 79 Page

TEŞEKKÜR

Bu işi tamamlamayı bana nasip eden Allah’a şükrediyorum.

Ardından dünyaya geldiğim günden bu yana eğitim ve öğretimim için her türlü fedakârlığı yapan anne ve babama teşekkür ederim.

Beni okutan ya da okumama katkısı olan Kastamonu Üniversitesi öğretim üyelerine ve dini eğitimi almamda üzerimde hakkı bulunan tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Ayrıca burada Dr. Marwan Moghalles’e özellikle teşekkür ederim.

Bununla beraber, bu çalışmanın hazırlanmasına, tamamlanmasına, gerekli kaynak ve referanslara ulaşılmasına, araştırmanın her safhasında bana yardımcı olan, destek veren ve yönlendiren herkese teşekkür ederim.

Özellikle Dr. Rafet Lüey Âli Ferec ile kardeşim ve arkadaşım Mühenned en-Naimi’ye bana desteklerinden ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca benimle beraber eğitim süreci meşakket ve sıkıntılarına katlanmaları nedeniyle eşim ve çocuklarıma da teşekkür ve şükranlarımı sunuyor ve Mevladan onları muhafaza etmesini diliyorum.

Ahmed Mahmood HAMDI

Kastamonu, 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TAAHHÜTNAME	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Konunun Önemi.....	1
1.2 Çalışmanın Amaçları	2
1.3 Çalışmanın Problemleri	2
1.4 Konunun Seçilme Nedeni	2
1.5 Önceki Çalışmalar	3
1.6 Çalışmanın Zorlukları.....	3
1.7 Çalışma Yöntemi	3
1.8 Çalışma Planı	4
2. MAKASİDÜ’Ş-ŞERİA VE MEŞRU EVLİLİĞİN TANIMI.....	6
2.1 Makasidü’ş-Şeria ve Kısımları	6
2.1.1 Makasidü’ş-Şeria’ın tanımı	6
2.1.2 Makasidü’ş-Şeria’ın Kısımları	9
2.1.2.1 Kuvvet derecesine göre makasid	9
2.1.2.2 Yaratılış makasid	10
2.1.2.3 Meydana geliş zamanına göre makasid	11
2.1.2.4 Âm ve has makasid.....	11
2.1.2.5 Ümmetin geneline ya da topluma ya da fertlere bakan makasid.....	11
2.1.2.6 Kendi zatında tahakkuk ettirdiklerine göre makasid	12
2.1.3 Bazı Makasid Uygulamaları	13
2.2 Meşru Evlilik, Rükünleri, Şartları ve Amaçları.....	15
2.2.1 Meşru Evliliğin Tanımı	15
2.2.1.1 Klasik dönem ilim insanlarının evlilik tanımları.....	16
2.2.1.2 Modern dönem ilim insanlarının evlilik tanımları.....	17
2.2.2 Meşru Evliliğin Rükün ve Şartları.....	17
2.2.2.1 Evlilik akdinin rükünleri.....	17
2.2.2.2 Nikâh şartları	18
2.2.2.2.1 Evlenme engeli.....	18
2.2.2.2.2 Şahitlik	19
2.2.2.2.3 Siga / (icap ve kabül birbirine ters düşmemesi gerekir).....	19
2.2.2.2.4 Nefâz şartları	20
2.2.2.2.5 Lüzum şartları	21
2.2.3 Meşru Evliliğin Maksatları	22
3. MAKASİDÜ’Ş-ŞERİA VE BUNUN MODERN EVLİLİK AKİTLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	27
3.1 Turistik evlilik	28
3.1.1 Tanımı.....	28
3.1.2 Âlimlerin bu Evlilik Türü Hakkındaki Görüşleri ve Delilleri	29

3.1.3 Bu Evlilik Türünde Makasıdü's-Şeria'nın Maslahat ve Mefsedet Üzerindeki Etkisi	31
3.2 Misyar evliliği.....	34
3.2.1 Âlimlerin Bu Tür Evliliğe Dair Görüşleri ve Delilleri	34
3.2.2 Bu Evliliğin Maslahat ve Mefsedetleri Açısından Makāsıdü's-Şerîa'nın İzleri	36
3.3 Maddi Ayrıcalıklar Elde Etmek Amacıyla Gerçekleştirilen Formalite Evlilik	39
3.3.1 Âlimlerin Bu Tür Evlilik Konusundaki Görüşleri ve Delilleri.....	40
3.3.1.1 Haram olan hiyel	40
3.3.1.2 Caiz olan hiyel	42
3.3.2 Bu Tür Evlilikte Maslahat ve Mefsedet Açısından Şeriatın Gözettiği Amaçlar.....	42
3.4 Medeni Evlilik	45
3.4.1 Medeni Evliliğin Çeşitleri	46
3.4.2 Âlimlerin Bu Tür Evliliğe Dair Görüşleri ve Delilleri	46
3.4.3 Bu Evliliğin Maslahat ve Mefsedetleri Açısından Makāsıdü's-Şerîa'nın İzleri	48
3.5 Arkadaşlık Evliliği.....	52
3.5.1 Tanımı.....	52
3.5.2 Âlimlerin bu Evlilik Türü Hakkındaki Görüşleri ve Delilleri	53
3.5.3 Bu Evlilik Türünde Makasıdü's-Şeria'nın Maslahat ve Mefsedet Üzerindeki Etkisi	54
3.6 Darü'l-Harp Ülkelerinde, İslami Kuruluşlarda Veli Olmaksızın Yapılan Evlilik	56
3.6.1 Âlimlerin Bu Tür Evliliğe Dair Görüşleri ve Delilleri	57
3.6.2 Bu Evliliğin Maslahat ve Mefsedetleri Açısından Makāsıdü's-Şerîa'nın İzleri	59
3.7 Örfî Evlilik.....	61
3.7.1 Âlimlerin Bu Tür Evliliğe Dair Görüşleri ve Delilleri	63
3.7.2 Bu Evliliğin Maslahat ve Mefsedetleri Açısından Makāsıdü's-Şerîa'nın İzleri	66
4. SONUÇLAR.....	69
KAYNAKLAR	72

1. GİRİŞ

Hamd, izzet ve azamet sahibi Allah’a, salatü selam da peygamberlerin sonuncusu Peygamberimiz Hz. Muhammed’e (sallallahu aleyhi vesellem) ve onun âl ve ashabınadır.

Allah’ın insanlar için din olarak razı olduğu İslam dini, hayatın her alanına yetecek tam ve kâmil bir dindir. Bu din, insanı her türlü şirk ve putculuktan kurtarmış ve onların nefislerini cahiliye rezilliklerinden temizlemiştir. İnsanın, yaratıcısı ile fert ve toplum planında diğer insanlarla olan ilişkisini düzenlemiştir. Bu sistem, ne kadar zaman geçerse geçsin sarsılmaz ve sağlam temeller üzerine bina edilmiştir. İnsanların fayda ve yararını gözetmiş ve hayat ne kadar güncellenir ve gelişirse gelişsin onları zorda bırakmaksızın esneklikle mefsede ve bozuk alanlardan uzak tutmuştur. Bu amaçlar insanların mutlu yaşayabileceği bir toplumun inşası adına temel ve asıl hedeflerdir. İslam dini, vahyin ilk indiği günden bu yana Müslüman ailenin iş ve ilişkilerine önem vermiş ve nikâhtan, kulların yarar ve faydasına olan yüksek ve yüce maksat ve amaçlar elde edilebilmesi adına çok önemli kural ve kaideler ortaya koymuştur. Günümüzde ise nikâhın çeşitli yeni / modern şekilleri ortaya çıkmıştır. Araştırmacı bu çalışmada bu nikâh çeşitlerini İslam şeriatı ışığında maslahat ve mefsedet açısından incelemiş ve çalışmanın başlığı da Günümüzde Ortaya Çıkan Nikâh Akitlerinde Makâsıdü’ş-Şerîa” olarak belirlenmiştir.

1.1 Konunun Önemi

Bilindiği üzere Müslüman bir toplumun temelini, Müslüman bir aile oluşturmaktadır. İslam dini bu Müslüman ailenin, nesillerin karışmaması için sağlam temeller üzerine kurulmasına ayrı bir önem vermiş ve bu konuda hırs göstermiştir. Bu nedenle “kadınlarla cinsi münasebette (ibda’) asıl olan tahrimdir” denmiştir. Ancak günümüzde âm ve has maslahat ve faydayı tahakkuk ettirecek şekilde hüküm ve maksatlarının açıklanması gereken çok sayıda farklı evlilik türleri ortaya çıkmıştır. Nikâh konusundaki mâkasıdü’ş-şerîa bilinmeden bunların öğrenilmesi mümkün değildir. Bu da maslahat ve mefsedetın açıklanmasında ayırt edici nokta sayılır.

Özellikle, nefساني ve shevi arzuları doyurma ya da özel başka amaçlar için çok çeşitli evlilik türlerinin ortaya çıktığı günümüzde daha da önem kazanmaktadır.

1.2 Çalışmanın Amaçları

Çalışmadan amaçlanan hedefler şunlardır.

1. Mâkasidü's-şerîa terimini ve bunun maslahat ve mefsedet üzerindeki etkisini incelemek.
2. Modern nikâh akit çeşitlerini ortaya koyarak bunların açıklanması amaçlanmıştır. Ayrıca âlimlerin herbir çeşit hakkındaki görüşlerinin incelenmesi hedeflenmiştir.
3. Mâkasidü's-şerîa'nın modern nikâh akit çeşitlerindeki maslahat ve mefsedet üzerindeki etkisini incelemek

1.3 Çalışmanın Problemleri

Çalışmada, aşağıda belirtilen soruya cevap aranacaktır.

Günümüzdeki modern nikâh akitleri, mâkasidü's-şerîa'ya uygun maslahatları gerçekleştirmeye yeterli midir?

1.4 Konunun Seçilme Nedeni

Mâkasidü's-şerîa konusu İslami ilimler arasında en önemli yeri oluşturmaktadır. Çünkü çok sayıda hüküm, özellikle vahyin kesilmesinden itibaren kıyamete kadar ortaya çıkacak her türlü problemlerin çözümü bunun üzerine edilir. Her alanda, özellikle de nihah ile alakalı konularda ümmetin karşılaştığı çağdaş problemler çok çeşitlidir. Çalışma konusu ile ilgili kaynakları ortaya koymanın yanında çağdaş nikâh akitlerinde maslahat ve mefsedet konularındaki mâkasidü's-şerîa'nın etkisini incelemek istedim.

1.5 Önceki Çalışmalar

Bilindiği üzere genel olarak makasidü’ş-Şeria’dan bahseden çok sayıda eser bulunmaktadır. Bununla beraber diğer bazı kitaplar da evliliğin hükümlerinden ve akid türlerinden bahsetmiştir. Ancak makasid ve onun modern evlilikler üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmaya ulaşamadım. Bu sonuca, konunun uzmanı ilim insanları ile istişareler ile bütün Irak Üniversitelerinde yapılan soruşturma ve internet üzerinde gerekli çalışmalar yapıldıktan ardından ulaşılmıştır.

Ancak “Bazı modern evlilik sözleşmeleri ve makasidü şeriaya göre hükümleri” unvanlı kırk sayfayı aşmayan bir çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmada modern dört evlilik türü incelenmiş ve bunların evlilikteki temel maksatlara muhalefetleri kısaca ele alınmıştır. Bu evliliklerin hükümlerinin kişiden kişiye değişiklik gösterdiği görülmüştür. Ayrıca mâkasidü’ş-şerîa’ya göre değişen hükümler olduğu görülmüştür. İşte elimizdeki bu çalışmada bahsi geçen bu ihtilaflar ele alınmıştır. Bu çalışmada ise yedi evlilik türü incelenmiş olup mâkasidü’ş-şerîa’nın, evlilik maksatlarının muteber olmasında etkisi izah edilmiştir. Ayrıca, bu evlilik türlerinin eşler için maslahat ve mefsedeti tahakkuk ettirip ettirmediği hakkında âlimlerin görüşleri açıklanmıştır

1.6 Çalışmanın Zorlukları

Çalışma esnasında karşılaşılan zorlukların başında, dünyanın içinden geçmekte olduğu korona virüs salgını gelmektedir ki bu salgın birçok problemle karşılaşmama neden olmuştur. Bunların başında birçok kütüphaneye ulaşmaya engel olmuş ve konu ile ilgili gerekli birçok kaynak ve referansa ulaşmama mani olmuştur.

1.7 Çalışma Yöntemi

Bu çalışmada tanımlayıcı analitik yöntem esas alınarak aşağıda belirtilen adımlar izlenmiştir:

1. Çalışmanın birincil ve temel kaynağı Kur’an-ı Kerim ve sünneti seniyyedir. Çalışmanın konusu ile ilgili ayet naslarına ve sünnet metinlerine başvurulmuştur.

2. Ayet ve hadisler, konunun uzmanları ve müfessirlerin görüşlerine başvurularak delil olarak kullanılmıştır.
3. Hadisler, inceleme ve araştırmanın ardından uygun şekilde numaraladılarak asıl kaynakları belirtilmiştir.
4. Gerek olması halinde sahabe, tabiin ve tebeu tabiin'in görüşleri zikredilmiştir.
5. Nikâh çeşitlerini açıklamak için dil alanındaki ana kitaplara başvurulmuştur.

1.8 Çalışma Planı

Çalışma; giriş, iki ana bölüm ve bir sonuç bölümünden oluşmaktadır.

Giriş bölümü; konunun önemi, konunun seçilme nedeni, konunun problemleri, konunun amaçları, önceki çalışmalar, çalışmanın zorlukları, konunun yöntemi ve çalışma planından oluşmaktadır.

1. Makasidü'-ş-Şeria ve nikâhın tanımı

1.1 Makasidü'-ş-şeria ve kısımları

1.2 Meşru evlilik, rükünleri, şartları ve amaçları

2. Makasidü'-ş-Şeria ve modern evlilik akitleri üzerindeki etkisi

2.1 Turistik evlilik

2.2 Arkadaşlık evliliği

2.3 Maddi ayrıcalıklar elde etmek amacıyla gerçekleştirilen formalite evlilik

2.4 Medini evlilik

2.5 Misyar evliliği

2.6 Örfî evlilik

2.7 Darü'l-harp ülkelerinde, İslami kuruluşlarda veli olmaksızın yapılan evlilik

Sonuç: Bu bölümde bu konu hakkında ulaştığım en önemli sonuçlar belirtilmiştir.

2. MAKASIDÜ’Ş-ŞERÎA VE MEŞRU EVLİLİĞİN TANIMI

Bu konu iki alt başlık altında incelenecektir.

2.1 Makasidü’ş-Şeria ve Kısımları

2.1.1 Makasidü’ş-Şeria’nın tanımı

Makasid kelimesinin sözlük anlamı: Maksad kelimesinin çoğuludur. Kelime mimi masdar olup kasd fiilinden alınmıştır. Kasadahu, kasada lehu ve kasada ileyhi şeklinde vurmak ve dövmek amacıyla ona doğru yöneldi anlamlarında kullanılır.¹ Kasr kelimesinin sözlükte birçok anlamı bulunmaktadır bunlardan bazıları şunlardır:

1-İtidal ve orta halli olma: Allah Teâlâ bu manada şöyle buyurmuştur: (وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ) "Yürüyüşünde tabii ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkinini herhalde eşeklerin sesidir!"² Yani ifade yürüyüşünde itidalli ol ve düzgün yürü anlamında kullanılmıştır.³ Cabir b Semura rivayet ettiği bir hadiste şöyle demiştir: (صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَكَانَتْ صَلَاتُهُ قَصْدًا وَخُطْبَتُهُ قَصْدًا) "Ar ile beraber namaz kıldım, onun namazı da orta uzunlukta (kasd) hutbesi de orta uzunlukta (kasd) idi"⁴ Allah Rasûlu (sallallahu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurmuştur: (وَالْقَصْدُ) Yani, işlerinizde sözlü ve fiili kasıt olması gerekir.

2-Yakınlık: (لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَآتَبَعُوكَ وَلَكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ) "Eğer yakın bir dünya menfaati ve kolay/yakın bir yolculuk olsaydı, mutlaka sana uyarlardı. Fakat meşakkatli yol, onlara uzak geldi."⁶ Burada kelime, Kamusi'l-Muhit'e göre yakın

¹ Râzî, M., (1989), **Muhtaru's-Sıhhah**, thk. Mustafa el-Begâ, Dimaşk – Daru'l-Ulumu'l-İnsaniyye, s: 341, madde (قصد).

² Lokman süresi, Ayet19.

³ İbn Manzûr, M., (1989), **Lisanü'l-Arap**, Beyrut, Dar İhyau't-Turasi'l-Arabi, c: XI, s: 179.

⁴ **Sünenü'd-Dârimî**, ktp: Namaz, bab: ..., c: II, s: 974, h: 1598.

⁵ Buhârî, ktp: **Rikâk**, Bab: el-Kasdü ve'l-Müdevemetü ala'l-Amel, c: XIII, s: 98, h: 6463.

⁶ Tevbe süresi, 9/42.

mesafe anlamında kullanılmıştır. (بيننا وبين الماء قاصداً) “ifadesi ise yorucu olmayam bir mesafe” anlamında kullanılmıştır.⁷

3- Doğru yol: Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: (وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ) “Doğru yolu göstermek Allah'a aittir.”⁸ Ayrıca kelime, düz ve kolay yol anlamında “tarik kâsîd” şeklinde de kullanılır.⁹

Yukarıdaki tanımların incelenmesinin ardından, bu anlamların Şâri’in muradı, hükmün maksadı ve teşrinin maslahatı istikametinde olduğu anlaşılmaktadır. Amacı ise doğru, düzgün, kolay ve yakın yola uymayı ve takip etmeyi hedeflemektir.

Şeriat kelimesinin sözlük anlamı: Millet ve din manasındadır. Ayrıca yol, yöntem ve sünnet manalarına da gelmektedir. Kelime açık, net ve doğru yol anlamında da kullanılmaktadır. Kelime ayette bu manada şöyle geçmektedir: (شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى) "Nûh'a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve İsâ'ya emrettiğini size de din kıldı.”¹⁰ Şer’i / dini hükümler şeriat olarak adlandırılmıştır. Çünkü bu hükümler dosdoğru, müstakim ve sağlamdır. O hükümler eğrisi, virajı ve dönemeçleri olmayan dosdoğru ve müstakim bir yol gibidir ve onların sistemi bozulmaz, amaç ve maksatları eğilip bükülmez.¹¹

Şeriat kelimesinin terim anlamı: Kulluk adına, Hâkim olan Allah tarafından verilen emirlerdir. Bunlar dinde müstakim, dosdoğru yol ve yöntemlerdir.”¹² Ayrıca kelime, şu şekilde de tanımlanmıştır: “Allah Teâla’nın kullarına teşri buyurduğu ve peygamberlerin de insanları hak ve hakikata ulaştırmak, muamele, tutum ve davranışta hayra sevk etmek için Allah’tan alarak tebliğ ettikleri şeylerdir.”¹³

⁷ Firûzâbâdî, M. M., (2005), **el-Kamûsu'l-Muhit**, thk. Mirac inceleme ofisi Muessestu'r-Risale, Beyrut - Muessestu'r-Risale, s: 310. madde (قصد)

⁸ Nahl sûresi, 16/9.

⁹ İbn Manzûr, **Lisanü'l-Arap**, c:XI, s:179, madde (قصد)

¹⁰ Şura sûresi, 42/13.

¹¹ İbn Manzûr, **Lisanü'l-Arap**, c:VII, s:86, madde (شرع)

¹² Eş-Şerîf, A., (Cürcânî), (1983), **Kitap et-Terifat**, thk. Ekip çalışması, Beyrut, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, s: 127.

¹³ El-Ansârî, Z., (1990), **el-Hududu'l-Anika ve't-Terifatü'd-Dakika**, thk. Mazin el-Mübarek, Beyrut, Daru'l-Fikri'l-Muasir, s: 70.

Makasıdu's-Şeria ifadesinin terim anlamı:

Klasik dönem İslam âlimlerine göre mekasıdu's-şeria: Klasik dönem İslam âlimleri ve usulcileri bu ifadenin belli bir tanımını yapmamışlardır. Çünkü onlar bunu maslahat ve mefsedet ibareleri ile ifade etmişlerdir.”¹⁴ Amidî bu konuda şöyle demiştir: “Hükümleri teşri edilmesinden; ya maslahatın celbi ya zararın def’i ya da her ikisi birden murat edilmiştir.”¹⁵ El-İz b. Abdusselam da bunula alakalı şöyle demiştir: “Maslahatın celbi ve mefsedenin def’i konusunda Makasıdu's-Şeria incelendiğinde hakkında nas, icma ve özel kıyas bulunması durumları hariç maslahatın ihmal edilemeyeceği, mefsedeye de yaklaşılamayacağını görür.”¹⁶

İmam Şatibi şöyle demiştir: “Şeriatın amacı, mahlûkatın maksatlarını korumayı amaçlamaktadır. Bu maksatlar üç kısmı geçmemektedir: a) Zaruretler, b) ihtiyaçlar, c) İyileştirmeler”¹⁷ Ayrıca şöyle demiştir: “Şâri, koyduğu kurallar ile dünyevi ve uhrevi maslahatları tahakkuk ettirmeyi amaçlamıştır.”¹⁸

Ed-Dehlevi de Makasıdu's-Şeria'yı şu şekilde tanımlamıştır: “Dinin sırlarına vakıf olmaktır. Hükümlerin hikmetlerinin ve amellerin niteliklerinin sırlarının araştırılmasıdır.”¹⁹

Modern dönem ilim insanlarının nazarında makasıd ilmi: Modern dönem ilim insanlarından öne çıkanlar ve İbn Aşur onu şu şekilde tanımlamışlardır: “Şeriatın/dinin özel hükümleri arasında hiçbir şekilde sabit olmayan hüküm ve anlamlardır.”²⁰

¹⁴ Bkz. Hâdimî, N., (2001), **İlmu'l-Mekasidi's-Şeriyeye**, Mektebetu'l-Ubeykan, c:I, s:26.

¹⁵ Âmidî, S. A., (2003), **el-Ahkam fi Usuli'l-Ahkam**, thk. Abdurrezzak Afifî, Riyad, Daru's-Sumayî, c: III, s:339.

¹⁶ İbn Abdusselam, İ. A., (2000), **Kavaidu'l-Ahkam fi Mesalihi'l-Enam**, thk. Nezih Kemal Hemmad, Dimaşk-Daru'l-Kalem, c:II, s:314.

¹⁷ El-Gırnati, İ., (Şâtibî), (1997), **el-Muvâfekât**, thk. Meşhur Hasan Selman, Suudi Arabistan-Dar İbn Affan, c:II, s:17.

¹⁸ Şâtibî, **el-Muvâfekât**, c:II, s:62.

¹⁹ Dehlevî, A. V., (Şâh Veliyyullah ed-Dehlevî), (2005) , **Hüccetu'l-Llahi'l-Baliga**, thk. Es-Seyyid Sabik, Beyrut-Daru'l-Marife,c:I, s:9.

²⁰ Et-Tahir, M., (İbn Âşûr), (2004), **Mekasıdu's-Şeriatı'l-İslamiyye**, thk. Muhammed el-Habib İbn el-Hüce, Katar, Vakıflar ve İslami İşler Bakanlığı, s:251.

Bu tanımın dışında başka tanımlamalar da yapılmıştır:

1. Makasid: “Şâri’in her hüküm için koyduğu Şeriatın amaç ve gayesi ile sırlarıdır.”²¹
2. Muhammed el-Yubi onu şöyle tanımlamıştır: “Şâri’in, kulların maslahatlarını gözetmek amacıyla koyduğu kuralların anlam ve hükümleridir.”²²
3. Kardâvi onu şu şekilde tanımlamıştır: “Nasların, emir, nehiy ve ibaha adına amaçladığı hedeflerdir. Cüz’i hükümler, mükelleflerin ferdi, ailevi ve toplumsal hayatlarında bu amaçları gerçekleştirmek için çabalar.”²³
4. Nuruddin el-Hadimi de onu şu şekilde tanımlamıştır: “Şeriat hükümlerinde dikkat çeken ve ona göre tertip edilen anlamlardır. Bu anlamlar gerek cüz’i hükümler olsun ve gerek külli maslahatlar olsun gerekse umumi göstergeler olsun bunlar aynı hedef etrafında bir araya gelirler. Bu hedef Allah’a kulluk ve insanın iki dünyada da maslahatının sağlanmasıdır.”²⁴

2.1.2 Makasidü’ş-Şeria’ın Kısımları

Usul ilim insanları Makasidu’ş-Şeria’yı birçok kısma ayırmışlardır. Burada bunlardan kısaca bahsedilecektir:

2.1.2.1 Kuvvet derecesine göre makasid

1.Zaruri makasid (Zaruriyyat): Bu kısım en önemli maksatlar arasında sayılır ve usulü’l-dinin temelidir. Akide usulünden sonra ikinci sırada yer alır. Bu nedenle bütün peygamberler aynı akideyi tebliğ etmiş ve bu konuda ihtilaf etmemişlerdir.²⁵ Gazzali onu şöyle tanımlamıştır: “Şeriatın maksatlarını muhafaza etmektir. Dinin, kullardan istediği maksatlar beş tanedir. a) Dinin korunması, b) Nefsin korunması, c) Aklın

²¹ el-Fâsî, A., (1991), **Mekasidu’ş-Şeriatü’l-İslamiyye ve Mekarimuha**, Daru’l-Garbi’l-İslami, s:7.

²² Yûbî, M. S., (1998), **Mekasidu’ş-Şeria ve İlakatuha bi’l-Edille**, Riyad, Daru’l-Hicre, s:33.

²³ Kardâvî, Y., (2007), **Dirase fi Fıkıh Mekasidu’ş-Şeria beyne’l-Mekasidi’l-Külliyye ve’n-Nususi’l-Cüziyye**, Daru’ş-Şuruk, s:20.

²⁴ Hâdimî, N., (2005), **el-İcthadu’l-Mekasidi**, Mektebetu’r-Rüşd, c:I, s:38.

²⁵ Bkz. Gazzâlî, M., (1997), el-Mustesfa, thk. Muhammed Süleyman el-Eşkar, Beyrut, Muessestu’r-Risale, c:I, s:417.

korunması d) Neslin korunması, e) Malın korunması. Bütün bu usüllerin korunmasını kapsayan şeyler maslahattır. Bu usülleri aşan şeyler de mefsedettir. Bu mefsedelerin def edilip uzaklaştırılması da maslahattır.”²⁶

Zinaya had cezasının uygulanmasının vacip oluşu bu kabildendir, zira nesil ve nebep ancak bu şekilde korunabilir. Hırsızlık suçuna karşılık had cezasının uygulanma gerekliliği de bu türdendir zira mallar ancak böyle korunabilir.²⁷

2-İhtiyaç olan makasid (ihtiyaçlar): “Bunlar zaruri olmayan ancak maslahatın yerine getirilebilmesi adına ihtiyaç olan şeylerdir.”²⁸

3-İyileştirme amaçlı makasid (iyileştirmeler): Gazzali onu şu şekilde tanımlamıştır: “Zaruret ve ihtiyaç derecesinde olmayan ancak iyileştirme ve güzelleştirme konumunda olan şeylerdir. İbadet ve muamelatta en iyi yöntemin göz önünde bulundurulması onların güzel ahlaka hamledilmesidir.”²⁹

2.1.2.2 Yaratılış makasıdı

Âlimler, Allah’ın, insanları yaratmasındaki maksadını açıklayan çok sayıda ayet ortaya koymuşlardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. (وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ) “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”³⁰ (الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُورُ) “O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.”³¹ Bunlara göre yaratılıştan amaç iyi ile kötünün ortaya çıkması adına imtihana tabi tutulmaktır.
2. (وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً) “Hani, Rabbin meleklere, "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" demişti.”³² Hilafet de bu amaçlar arasındadır.

²⁶ El-Mustesfa, G., c: I, s: 416.

²⁷ Bkz. El-Ubeydi, H., (1992), *eş-Şâtibî ve Mekasidu’s-Şeria*, Dar Kuteybe, s: 120.

²⁸ El-Mustesfa, G., s: 417.

²⁹ El-Mustesfa, G., c: I, s: 418.

³⁰ Zâriyât süresi, 51/56.

³¹ Mülk süresi, 67/2.

³² Bakara süresi, 2/30.

Yani insan, onu halife tayin eden kişinin yerine işleri ve kuralları takip eder.³³ Ayrıca türün korunmasına, ilişkinin iki cinsiyet arasında sınırlı kalmasına ve neslin muhafaza edilmesi gibi yaratılış maksatlarına delalet eden çok sayıda ayet bulunmaktadır.

2.1.2.3 Meydana geliş zamanına göre makasid

1. Dünyevi makasid: Dünyada fert ya da toplum için maslahata vesile olan veya mefsedenin engellenmesini sağlayan maksatlardır.
2. Uhrevi maksatlar: Ahirette elde edilmesi ümit edilen faydalar ya da kurtulmak istenen zararlardır. Bunlar kullara ahirette fayda sağlaması ümit edilen maksatlardır.³⁴
3. Dünya ve ahiret ile alakalı maksatlar: Bunlar ibadetler ve kefaretlar gibi dünya ve ahiretle ilgili mashalatlardır. Bunların karşılığında dünyada maslahat elde edildiği gibi ahirette de elde edilecek maslahat ve yararlar bulunur.³⁵

2.1.2.4 Âm ve has makasid

- 1-Âm makasid: Bunlar; Ulûhiyet, risalet, ceza ve kulluk gibi İslam şariatının, bütün hükümlerinde gözettiği külli amaç ve hedeflerdir.³⁶
- 2-Has makasid: Bunlar belli dini konularda ya da benzer konularda ya da ibadet, muamelat ve aile sistemi vb. gibi alanlarda has maksat ve gayelerdir.³⁷

2.1.2.5 Ümmetin geneline ya da topluma ya da fertlere bakan makasid

1. Genel külli makasid: İbn Aşur bunu şöyle tanımlamıştır: “Ümmetin genelini, toplumun çoğunluğunu ilgilendiren maksatlardır. Dinin muhafaza edilmesi,

³³ Cemaluddin, A., (2001), *Nahve Tefili'l-Mekasid*, el-Mahudu'l-Âli li'l-Fikri'l-İslami, s: 108-109.

³⁴ Bkz. *Kavaidu'l-Ahkam fi Mesalihi'l-Enam*, c: I, s: 59.

³⁵ Bkz. önceki kaynak, c: I, s: 60.

³⁶ Bkz. Yûbî, *Mekasidu's-Şeria ve İlakuha bi'l-Edille*, s: 388.

³⁷ Bkz. önceki kaynak, s: 411.

Harameyn'in (Mekke e Medine'nin) himaye edilmesi, Kur'an ve sünnetin tahrif ya da kaybolma riskine karşı korunması gibi genel maksatlar ki bunlar ümmetin genelini ilgilendiren külli maksatlardandır."³⁸

2. Çoğunluğu ilgilendiren makasid: İnsanların çoğunluğunu ilgilendiren maksatlardır. ³⁹ Malların İslami Bankalarda korunması, hastane ve sağlık merkezlerinde sağlık hizmeti verilmesi ve üreticilerin mala erişiminin sağlanması bunlar içinde sayılabilir.⁴⁰
3. Cüz'i makasid: Gazzali onu şöyle tanımlamıştır: Bunlar belirli kişilerle ilgili nadir meydana gelen hallerdir. Ölümcül bir hastalık esnasında üç talakla boşanan kadının mirastan faydalanması, eşler arasındaki istimta, yetimler, akli melekeleri yeterli olmayanlar, kayıp olanlar vb. gibi kişilerin mallarının korunması gibi özel durumlarla ilgili maksatlar.⁴¹

2.1.2.6 Kendi zatında tahakkuk ettirdiklerine göre makasid

1. Gerçek makasid: Dine ya da örfe dayanmasa bile iyiliğini ya da kötülüğünü aklın idrak edebileceği maksatlardır. Adaletin faydalı ve kişilerin haklarına tecavüzün zararlı olduğunun idrak edilmesi buna örnek verilebilir.⁴²
2. İtibari makasid: Bu tür maksatlar, gerçekte diğerlerine göre ayrıcalıklı olan ve aklın kavrayabileceği ancak bizzat kendisi değil ancak zaman ve mekân gibi başka bir hakikata bağlı olan maksatlardır. Sütkardeşlerin evliliğinin haram olması buna örnektir.⁴³
3. Genel örfi makasid: Bu tür maksatlar, aklın deneğim ve tecrübe yoluyla güzelliğini idrak ettiği ve topluma uygunluğunu keşfettiği maksatlardır. Suçlunun

³⁸ İbn Âşûr, **Mekasidu's-Şeriatî'l-İslamiyye**, c:III, s:253.

³⁹ Bkz. Gazzâlî, M., (1971), **Şifau'l-Galil**, thk. Muhammed el-Kubeysi, Bağdat, Mektebetu'l-İrşad, s: 210.

⁴⁰ Bkz. El-Bedevisi, Y. A., (2000), **el-Mekasid ine İbn Teymiyye**, Ürdün, Daru'n-Nefais, s:132.

⁴¹ Bkz. Gazzâlî, **Şifau'l-Galil**, s:210.

⁴² Bkz. İbn Âşûr, **Mekasidu's-Şeriatî'l-İslamiyye**, s:251.

⁴³ Bkz. önceki kaynak, s:253.

cezalandırılmasının onu tekrar suç işlemekten ve başkalarını da suç işlemekten korumanın bilinmesi ve idrak edilmesi buna örnek verilebilir.⁴⁴

4. Özel örfi makasid: Genel fayda sağladığı ya da genel bir zararı önlediği anlaşılan maksatlardır. Halifenin Kureyşli olma şartı, yönetici ve hâkimin erkek olma şartı buna örnek verilebilir.⁴⁵

2.1.3 Bazı Makasid Uygulamaları

İmam Şatibi sahabe-i kiramı şu şekilde tanımlar: “Onlar, Kur’an, Kur’an’ın maksatları ve içeriği hakkında en çok bilgiye sahip olan insanlardır.”⁴⁶ Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali (r.anhum)’a göre makasid örnekleri

Hz. Ebu Bekir’in (r.a), namazda imamlık yapmasına kıyas yapılarak halife olarak seçilmesi: Allah Rasûlu (sallallahu aleyhi ve sellem) hastalığı esnasında şöyle buyurmuştur: Ey Âişe! Bana, baban Ebû Bekir’i ve kardeşini (Abdurrahman’ı) çağır. Bir vasiyyetimi yazdırayım. Çünkü benden sonra birisi çıkıp: (Hilâfete) ben daha lâyıkıyım, demesinden endişe ediyorum. Hâlbuki Allah ve mü’minler, Ebû Bekir’den başkasının (halife) olmasını istemezler.”⁴⁷ Bu, Allah Rasûlu (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından yapılmış bir açıklamadır. Buradaki maksat devletin sisteminin korunması ve davanın devamının sağlanmasıdır.

Hz. Ömer’in (r.a) kıtlık yılında hırsızın elini kestirmemesi: Hz. Ömer (r.a), kıtlık yılında hırsızın hırsızlık yapmasının önüne geçecek had cezasını açlık ve kıtlık çeken hırsızlara uygulamamıştır. Kendisi bu konuda; “kıtlıkta el kesilmez” demiştir.⁴⁸

Osman b. Affan’ın (r.a) Kur’an sayfalarını tek bir mushafta toplamıştır. Hz. Huzeyfe, Hz. Osman’a; “Ey mü’minlerin emiri, Yahudi ve Hristiyanların ihtilafa düştükleri gibi Müslümanlar da kitapları hakkında ihtilafa düşmeden yetiş” demiştir. Ardından Hz.

⁴⁴ Bkz. İbn Âşûr, **Mekasidu’s-Şeriat’i’l-İslamiyye**, s:252.

⁴⁵ Bkz. önceki kaynak, s:254.

⁴⁶ Şatibi, **el-Muvâfakât**, c:IV, s:261.

⁴⁷ Müslim, ktp: **Fazaili’s-Sahabe**, bab: Ebu Bekir Sıddık, c:IV, s:1782, h:2387.

⁴⁸ Bkz. Şemsuddin, M., (ibnu’l-Kayyim), (1991), **İlamu’l-Muvakk’în an Rabbi’l-Alemin**, thk. Muhammed Abdüsselam İbrahim, Beyrut, Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, c:III, s:17.

Osaman, Hz. Hafsa'ya (r.anha) birisini göndererek elindeki sayfaları gönder de çoğaltalım ve tek bir kitapta toplayalım ve ardından sana iade edelim, demiştir. Hz. Hafsa da (r.anha) onları Hz. Osman'a göndermiştir. Hz. Osman (r.a) Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Zübeyr, Said b. As ve Abdurrahman b. Haris b. Hişam'ı mushafları çoğaltmaları için görevlendirmiştir. Ardından Kureyşli üç kişiye şöyle demiştir: Eğer sizler bir konuda görüş ayrılığına düşerseniz Zey b. Sabit'e başvurun zira o bu konuda bilgilidir. Kur'an-ı Kureyş'in diliyle yazın zira Kur'an onların diliyle inmiştir. Onlar da emredildiği şekliyle yapmışlar ve mushafların çoğaltılmasının ardından sayfalar Hz. Hafsa'ya (r.anha) geri vermiştir. Ardından da çoğaltılan bu mushaflar her tarafa gönderilmiş ve geri kalan Kur'an sayfalarının silinmesini ya da yakılmasını emretmiştir.⁴⁹ Geri kalan sayfaların yakılması Kur'an'ın muhafazası ve insanların ihtilafa düşmesinin önüne geçilmesi maksadına yöneliktir.

Hz. Ali (r.a) makasid ilmi konusunda bir ekol sayılır. Onu bu konuda ayrıcalıklı kılan, görüşleri ve verdiği fetvalardır. İçki içen kişiye sekzen deynek vurulmasını emretmesi buna bir örnektir. Bununla alakalı da Hz. Ömer'e şöyle demiştir: "Seksen deynek vurulması gerektiği görüşündeyiz. Zira eğer içki içerse sarhoş olur, sarhoş olursa saçmalamaya başlar, saçmalamaya başlarsa iftira eder. Bunun üzerine Hz. Ömer de seksen deynek vurdurmuştur."⁵⁰ Buradan kendisinin Şâri'nin ve mükellefin maksadını göz önünde bulundurduğu anlaşılmaktadır. Kendisinin, bunun gibi daha birçok fetvası bulunmaktadır.

Özetle denebilir ki sahabe-i kiram ve özellikle de dört halife bu konuda Allah Rasûlu (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yolunu izlemişlerdir. Zira makasid meselesi halkın maslahatını düşünen adil bir yöneticinin elinde daha net ortaya çıkmaktadır.

Tabiin dönemi ise sahebenin ardından gelen ikinci nesildir. Onlar sahabe-i kiramın talebeleri olup onların medresesinden mezun olmuşlardır. Onların, yaşadıkları

⁴⁹ Et-Temimi, A., (1984), **Müsned ebi Ya'lâ**, thk. Hüseyin Selim Esed, Dimaşk, Daru'l-Me'mun li't-Turas, c:I, s:92.

⁵⁰ El-Medeni, Mâli, (1985), **Muvatta el-İmam Mâlik**, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, Lübnan, Dar İhyau't-Turasi'l-Arabi, c:II, s:842.

dönemde ortaya çıkan problemleri çözmede ve icthatlarında makasıda bağlı kalmalarına bazı örnekler şunlardır:

Maslahatın bulunması halinde fiyatlandırmaya cevaz verilmesi, üreticilerin korunması, üç talakın kabulü, hırsızlık ve yol kesiciliğin tekrar işlenmesinin ardından af dilemesinin reddedilmesi, muhallel nikâhın iptal edilmesi.

Makası ile amel edilmesi neticesinde ortaya çıkan bazı sonuçlar şunlardır: Şer'i hilelerin ortaya çıkması. Bunun nedeni de elden çıkan hakkın geri alınması için şer'i maksatlarla ilgili fıkhi meselelerde dini bir çözüm üretme amacı için çıkarılmıştır.⁵¹

2.2 Meşru Evlilik, Rükünleri, Şartları ve Amaçları

2.2.1 Meşru Evliliğin Tanımı

Evliliğin sözlük anlamı: Evliliğin arapça karşılığı olan zevac kelimesi eş (قَرْن) manasında zevvece (زَوْج) fiilinin masdar ismidir.⁵² Zevc kelimesi, ferdiyetin ve tek başına olmanın karşıt anlamıdır. Bu konuda kelime çift ya da tek anlamında zevc ya da fert şeklinde kullanılır. Kelime Kur'an-ı Kerim'de şöyle zikredilmiştir: (وَالْأَرْضَ) “Yeryüzünü de yaydık ve orada sabit dağlar yerleştirdik. Orada her türden iç açıcı çift bitkiler bitirdik.”⁵³ Arapça Zevc (الزَّوْج) kelimesinin çoğulu ezvac (أَزْوَاجًا) ve ezavic (أَزْوَاجٍ) şeklinde yapılır.⁵⁴ İbn Seyyide zevac / evlilik sözcüğü hakkında şöyle demiştir: Zevcan kelimesi Arap dilinde ikiyi ifade eder. Ayette şöyle buyrulmuştur: (وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى) “Şüphesiz O iki eşi, erkeği ve dişi yaratmıştır.”⁵⁵ Burada geçen zevceyn (eş) kelimesi, her birisi erkek olsun dişi olsun diğerinin zevci yani eşidir.⁵⁶

⁵¹ Bkz. Hâdimî, *İlmu'l-Mekasidi's-Seriyye*, c:IV, s:73-80.

⁵² Bkz. Muhtar, Ö. A., (2008), *Mucemu's-Savabi'l-Lügavi Dalilu'l-Musakkafi'l-Arabi*, Kahire, Alemu'l-Kütüp, c:I, s:428.

⁵³ Kâf süresi, 50/7.

⁵⁴ Bkz. İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arap*, c:II, s:292.

⁵⁵ Necm süresi, 53/45.

⁵⁶ Bkz. El-Hemevi, A., (Feyyûmî), *el-Misbahu'l-Munir fi garibi's-Serhi'l-Kebir*, Beyrut, el-Mektebetu'l-İlmiyye, c:II, s:258.

Evliliğin terim anlamı: İlk dönem fıkıhçıların evlilik tanımları için kullandıkları ifadeler terimsel açıdan farklılık göstermektedir. Ancak hepsi aralarında hiçbir fark olmayan aynı içeriği kasetmişlerdir. Aralarındaki ihtilaf ise kural ve dilsel farklılıklardır. Aksine hadis âlimleri şefkat ve segi gibi anlamları içermesi yönüyle evlilik kelimesinin anlamı konusunda fikir ayrılıklarına düşmüşlerdir. Bu konuya, evliliğin klasik ve modern bir kısım tanımlarını aktararak açıklık getirelim.

2.2.1.1 Klasik dönem ilim insanlarının evlilik tanımları

İbn Arafe: Zevk almak üzere bir kadınla kurulan akittir. Böyle bir akit, öncesinde bir tutar gerekmez. Kitabın onu haram kılması halinde akit tarafı onun haram olduğunun farkında değildir.⁵⁷

Evlilik, kadınla müt'a hakkını elde etmek üzere kurulmuş bir akittir.⁵⁸

Nikâh akdi ile tarafların birinden icab diğerinden kabul ya da onların yerine geçen veliden seni evlendirdim ya da bu anlama gelecek başka bir ifade ile bunun ortaya konulması amaçlanır.⁵⁹

Şâri nikâhtan dilsel açıdan bahsetmiştir. Aşağıdaki ayette olduğu gibi Kitap veya sünnette mesele cinsi münasebete tahmil edilmeden ele alınmıştır. (وَلَا تُنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ) “Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyin.”⁶⁰ Bu ayeti, babanın zina yaptığı kadının oğluna haram olduğuna delil olarak sunmuşlardır.⁶¹

⁵⁷ Bkz. El-Magribi, E-H.Ş. M. E-T., (1992), **Mevahibu'l-Celil fi Şerhi Muhtasar Halil**, Daru'l-Fikr, c:III, s:403.

⁵⁸ Nesefi, Ebu'l-Bereket Abdullah b. Ahmed b. Mahmud Hafızuddin,

⁵⁹ Çelebi, Şihabüddin Ahmed b. Muhammed 1313, Haşiyetü eş-Şelebi ala Tebyini'l-Hakaik lizzeli, Kahire, El-Emiriyye matbaası, 94/2

⁶⁰ Necm süresi, 53/45., Kenzu'd-Dekaik, el-Mulhak, Said Bektaş, Darul-Beşair el-İslamiyye, Darussirac, s

⁶¹ Bkz. Es-Sivasi, K. M., (İbn Hemmâm), **Şerh Fethu'l-Kadir**, Beyrut, Daru'l-Fikir, c:III, s:186..

İbn Hazm ez-Zahiri: Allah'ın emrettiği ve mubah kıldığı eylemdir. Bu eylem, helal, güzel ve mübarek bir eylemdir.⁶²

2.2.1.2 Modern dönem ilim insanlarının evlilik tanımları

Evlilik, modern dönem ilim insanları tarafından farklı ifadelerle tanımlanmıştır ancak bunların hepsi de aynı anlamı ifade etmektedir.

Evlilik, dini açıdan çoğalmanın temeli olup arada sevgi ve şefkatin oluşmasının yoludur.⁶³

Evlilik, eşler arasında ortak isimtanın helal olmasıdır.⁶⁴

Evlilik, aile kurmak ve insan cinsinin bekâsını sağlamak adına meşru yoldur. İslam dini evliliği teşvik etmiş ve bu evlilik ilişkisinin önem ve ehemmiyetine binaen bazı hükümler ortaya koymuştur.⁶⁵

2.2.2 Meşru Evliliğin Rükün ve Şartları

İslam dini ilk andan itibaren insanlar arasında devam ve temadisi adına evlilik akitlerine önem ve ehemmiyet vermiştir. Zira kontrolsüz bırakıldığı zaman toplum ve eşlerden oluşan aile üzerinde onun riskli etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle aşağıda belirtildiği üzere bir kısım rükün ve şartlar ortaya koyulmuştur.

2.2.2.1 Evlilik akdinin rükünleri

Fakihler evlilik akdinin rükünleri hakkında farklı görüşler ortaya koymuşlardır: Cumhur, evlilik akdinin beş rükünü bulunmaktadır görüşünü savunurken Hanefiler

⁶² Bkz. El-Kurtubi A., (İbn Hezm ez-Zâhiri), **el-Muhella bi'l-Âsâr**, Beyrut, Daru'l-Fikir, c:XII, s:201.

⁶³ Bkz. Et-Tayyar, A., (2011), **el-Fıkhu'l-Muyesser**, Riyad, Medaru'l-Vatan, c:XII, s:80.

⁶⁴ Bkz. Zühayli, **el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuh**, Dimaşk, Daru'l-Fikir, c:I, s:3030.

⁶⁵ Bkz. Salih A. n., **Nadratu'n-Naim fi Mekarimi Ahlaki'r-Resuli'l-Kerim**, Cidde, Daru'l-Vesile, c:I, s:508.

evlilik akdinin tek bir rûknü vardır görüşünü savunmuşlardır ki burada bizim de ele alacağımız görüş bu görüş olacaktır.

Akid sigası

Akid sigası önemli bir rûkûn sayılır. Hanefî mezhebi akid sigasının rûkûn olduğunu savunan tek mezheptir. Öyle ki evlilik akdi onsuz kurulamaz. Evlilik akdi, diğer sözleşmelerde olduğu gibi icab ve kabul olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. İcab; sözleşmenin birinci tarafından sadır olan irade beyanıdır. Kabul ise sözleşmenin ikinci tarafından sadır olan irade beyanıdır. İcab ve kabul şartının yerine getirildiğinden emin olunması için tarafların bahse konu akde istekli/razı olduklarını gösteren ifadelerin kullanılması gerekir.⁶⁶

2.2.2.2 Nikâh şartları

Hanefiler nikâh şartlarını üç kısma ayırmışlardır:

2.2.2.2.1 Evlenme engeli

a) Süreli evlenme engeli: Bu ifade ile kendisiyle evlenilmek istenen kadının evliliğe konu erkekle evlenmesine geçici mani bulunmaması ya da bu konuya şüphe teşkil edecek bir durumun bulunmaması ya da bâin boşanma sonrası iddet süresi içinde bulunmaması ve erkeğin, karısının boşanan kızkardeşi ile iddet süresini tamamlamadan nikâh kıyılması gibi ihtilaf olmaması kastedilir. Aynı zamanda iki kız kardeş ile aynı ayna nikâh kıyılması ki bu durumda akid batıl olur.

b) Süresiz evlenme engeli: Bu ifade ile kendisiyle evlenilmek istenen kadının kız kardeş, kız, hala, teyze gibi erkeğin evlenmesinin süresiz haram olması kastedilir. Bu evlilik akdinin kurulmasının sıhhat şartlarından birisidir. Bu şartın yerine getirilmemesi halinde ittifakla akid bâtıl sayılır. Bu akid üzerine evlilikten kaynaklı hiçbir sonuç terettüp etmez. Bu geçenlere binaen, “evliliğin haramlığı kesin ve kat’i

⁶⁶ Bkz. El-Hanefi, K. A., (1986), **Bedaiu’s-Sanâi fi Tertibi’s-Şerai**, Beyrut, Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, c:II, s:330.

olması halinde bu akdin bâtil sayılma sebeplerinden birisidir. Yok, eğer tahrim zanni ise Hanefilere göre bu da akdin fasid sayılma sebeplerinden birisidir.⁶⁷

2.2.2.2.2 Şahitlik

İslam'da evlilik akdinin sıhhat şartlarından birisi de şahitliktir. Allah Rasûlu (sallallahu aleyhi ve sellem)'in beyanlarına binaen evlilik sözleşmesi, bu iki şartın yerine getirilmesi ile gerçekleşir. Allah Rasûlu (sallallahu aleyhi ve sellem) bu konuda şöyle buyurmuştur: (لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيِّيَّ وَشَاهِدَيْنِ عَدْلٍ) “Velisiz ve iki âdil şahitsiz nikâh kıyılmaz.”⁶⁸ Şahitlerde aranan şartlar ise şunlardır: Müslüman olmaları, akid taraflarından sadır olan ifadeleri anlayacak kadar akıllı ve ergen olması gerekir. Bununla beraber şahitlerin akid taraflarının ne dediğini işitmesi gerekir. Şahitlik, diğer hükümlerin hilafına, şahitler hazır bulunmadan akid kurulamaz. Şahitlik, akid kurma şartı değil akti yapan hâkimin yanında hazır bulunma şartıdır.⁶⁹

2.2.2.2.3 Siga / (icap ve kabûl birbirine ters düşmemesi gerekir)

Bu işlem için belirli ifadelerin kullanılması gerekir. Bu ifadeler açık ve net ifadeler olabileceği gibi kinayeli ifadeler de olabilir. Açık ifadeler: Bu bizzat evlilik ve nikâh kelimeleri ile bunların türevlerinin kullanılması yoluyla gerçekleşir. Bunların kullanımı şimdiki zamana delalet etmesi şartıyla ve vaat etme / söz verme ile beni evlendir gibi emir kipi içermemesi kaydıyla geçmiş ya da şimdiki zaman kipinde kullanılabilir. Kinaye içeren ifadenin ise niyet içermesi ve bu niyete tanıklık eden bir delilin bulunması gerekir. Bu ifadeler, niyetle beraber evlilik anlamı içeren hibe ya da sadaka ya da temlik ya da kılmak, satmak, satın almak ifadeleridir. Akid; kiralama, vasiyet, ibaha, helal kılma, iade, rehin, temettu, azil ve ikale (iptal, fesh, satışı bozma) gibi ifadelerle kurulamaz. İcab ve kabulün aynı mecliste vuku bulması gerekir. Kabul, icaba muhalif olmaması gerekir. Akid sigası, akid taraflarınca duyulması gerekir.

⁶⁷ Bkz. Fenârî, M. Ş., (2006), **Fusul’l-Bedai fi Usul’ş-Şerai**, Beyrut, Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, c:I, s: 239.

⁶⁸ Dârimî, (1988), ktp: **Nikâh**, veli ve iki şahit olmadan nikahın geçersizliği, , c:VIII, s:386, h:4075.

⁶⁹ Bkz. El-Hanefi, Z. O. F., (1895), **Tebyinu’l-Hekaik Şerh Kenzu’d-Dekaik ve Haşiyetu’ş-Şelebi**, Kahire, el-Matbatu’l-Kübra’l-Emiriyye-Bulak, c:II, s:95.

Ayrıca akid, bir ay gibi geçici belli bir süreyi içermemesi gerekir ki bu müt'a nikâhı kapsamına girer.⁷⁰

2.2.2.2.4 Nefâz şartları

Hanefî fukahası, nikâh akdinin sıhhati için aşağıdaki nefaz şartlarını koymuşlardır:

1. Her iki eşin de bu işe ehliyetli olması. Ehliyetin oluşması için de ergin olmak, reşit olma yaşına ulaşmış olmak, akıllı ve hür olmak gerekir. Bahsi geçen şartların her iki eşde de bulunması halinde akit ve akitten kaynaklı sonuçlar geçerli olur.⁷¹
2. Hanefî İslam hukukçuları reşit olmayı nikâhın sıhhat ve nefaz şartları arasında saymamaktadırlar. Örneğin aklî yeterliliği olmayan bir erkek, bir kadınla evlense bu evlilik geçerli ve nâfiz olur çünkü Hanefî mezhebine göre şer'i kaide şu şekildedir: "Nikâh ve azad etmede olduğu gibi akli yetersizliğin etkili olmadığı konularda da yetersizlik etkili değildir."⁷² Akli yetersizliği olan taraf erkek olması halinde kadına denk bir mehir dışında başka bir mehir verilmez. Akli yetersizliği olan taraf kadın olması halinde en az denk bir mehir verilmesi gerekir.⁷³
3. Kadının, birinci derecedeki velisi hazır bulunması halinde, onun onayı alınmadan ikinci derecedeki velisi tarafından evlendirilemez. Çünkü birinci derecedeki velinin varlığında ikinci derecedeki veli yabancı sayılır. Ancak birinci derecedeki velinin bulunmaması halinde ikinci derecedeki veli kadını evlendirebilir.⁷⁴
4. Vekilin, kendisine vekâlet verilen ve üzerinde anlaşılan konuda müvekkiline yani vekil eden kişiye muhalif hareket etmemesi gerekir. Bununla beraber akdi yapan kişinin fuzuli bir kişi olmaması gerekir. Çünkü o söz ve eylemleri ile akdi feshetme yetkisine sahip değildir. Zira böyle bir şahıs erkek ya da kadını onların rızası yani

⁷⁰ El-Mısri, Z., **el-Bahru'r-Râik şerh Kenzu'd-Dekaik**, Daru'l-Kitabi'l-İslami, c:III, s:89.

⁷¹ Bkz. Fenârî, **Fusul'l-Bedai fi Usul'iş-Şerai**, c:I, s:294.

⁷² El-Aynî, M. B., (2000), **el-Binaye şerhu'l-Hidaye**, Beyrut, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, c:II, s:231.

⁷³ Bkz. Dusûkî, M., **Haşiyetu'd-Dusûkî ala'ş-Şerhi'l-Kebir**, Beyrut, Daru'l-Fikir, c:II, s:231.

⁷⁴ Bkz. Serahî, M. Ş., (1993), **el-Mabsut**, Beyrut, Daru'l-Marife, c:IV, s:220.

izni olmadan evlendirebilir. Çünkü üçüncü taraflar adına yapılan akid ancak onların rızası ile uygulanır. Bu Hanefilerin koyduğu bir şarttır.⁷⁵

2.2.2.2.5 Lüzum şartları

Bu şartlar, Hanefi hukukçularının nikâh akidinde bulunmasını şart koştukları şartlar olup akid tarafları bunlardan geri dönemez. Evlilik akdi, İslam şeriatında sözleşmelerin en önemlisi ve en büyüğüdür. Bu nedenle evliliğin lüzumu adına bazı şartlar ortaya konulmuştur. Bunlar şartlar şunlardır.

1. Akli melekelerini yitirmiş (deli) veya yetersiz (yaşı küçük kız ya da erkek) birinin evliliği için birinci derece yetkili veli baba ya da dededir. Bu şart Hanefi fıkıhçılarına göre çok önemli bir şarttır. Örneğin kardeş ya da amca babanın ve dedenin yerine ehliyet yeterliliği eksik birini evlendirseler engelin (yani ekli yetersizliğin/delilliğin) ortadan kalkması halinde şahıs evlilik akdini fesh etme hakkına sahiptir.⁷⁶
2. Eşler arasındaki denklik, nikâhın sıhhat şartıdır. Başka bir ifade ile kocanın karıya denk olması gerekir. Örneğin akıllı, ergin ve hür bir kadın velinin haberi ya da onayı olmadan denk bir mehir karşılığında kendi kendine evlenmesi durumunda, öz erkek kardeşi bu evliliğe rıza göstermemesi ve itiraz etmesi halinde bu evlilik sözleşmesinin mahkeme tarafından bozulmasını isteme hakkına sahiptir.⁷⁷
3. Hür ve ergin bir kadın, kendisine denk ya da denk olmayan bir erkekle denk olmayan misil bir mehirle ve velisinin onayı olmadan evlense velisi bu mehre itiraz etme hakkına sahiptir.⁷⁸

⁷⁵ El-Hanefi, A. E-G. E-D. E-M., **el-Lübab fi Şerhi'l-Kitap**, Beyrut, el-Mektebetu'l-İlmiyye, c:III, s: 21.

⁷⁶ Bkz. El-Hanefi, M. E. Â. E-D., (İbn Âbdin), (1992), **Reddu'l-Muhtar ala'd-Durri'l-Muhtar**, Beyrut, Daru'l-Fikir, c:III, s:68.

⁷⁷ Bkz. El-Mâliki, S. A., (1952), **Bulgetu's-Salik li'Akrabi'l-Mesalik ile Mezhebi'l-İmam Mâlik**, Haşiyetu's-Sâvi ala's-Şerhi's-Sagir olarak meşhurdur, Ahmed Sa'd Ali başkanlığında bir ekip tashih etmiştir, Mektebetu Mustafa el-Babi el-Halebi, c:I, s:398.

⁷⁸ Bkz. Kâsânî, **Bedaiu's-Sanâi fi Tertibi's-Şerai**, c:II, s:322.

4. Erkeğin nikâh esnasında acizlik, hadımlık ve kadınsı davranış kusurlardan uzak olması lüzum şartları arasındadır. Kocada bunların bulunması halinde kadın, şer'i olarak akdi fesh etme hakkına sahiptir.⁷⁹

2.2.3 Meşru Evliliğin Maksatları

Evlilik konusu günümüzde, Ahvâl-i şahsiyye adı verilen yasal sistemin bir parçası haline gelmiştir. Bu nedenle konunun detaylarına girmeden önce bu terimin tanımlanması gerekmektedir.

Ahvâl-i şahsiyye terimi ile nikâh, miras ve boşanma gibi aile ile ilgili konular kastedilmektedir.⁸⁰ Ayrıca bu terim, aynı aile içindeki fertlerin ilişkilerini düzenleyen kanunlara verilen modern bir isimdir.⁸¹

Aynı zamanda İslam dini aileye ayrı bir önem vermiş ve onun devam ve temadisi adına bazı kurallar koymuştur. Bu nedenle Allah Teâlâ kişisel alandaki ilişkileri düzenlemek amacıyla Nisa ve talak isimli iki sûrede bazı kurallar koymuştur. Bu iki sûre, erkek ile kadın arasındaki alâka şeklini açıklamıştır. Aile toplum inşasında ilk temeli oluşturması nedeniyle aile sağlam olması halinde toplum da sağlam olacak, aile zayıf ve bozuk olduğunda toplum da zayıf ve bozuk olacaktır. Evlilik, bahsi gecen bu aile kurumunun kurulmasındaki ilk temel taşı oluşturması nedeniyle Allah Teâlâ evliliği teşri buyurmuş ve sağlam bir aile tesisini ve onu koruyacak kuralları teşvik etmiştir. Bu nedenle aile hayatı istikrarlı olan toplumların bütün toplumsal hayatı da istikrarlı olmuştur. Bu açıdan da toplumsal hayatında huzur ve mutluluk isteyen ümmetler aile hayatlarını şer'i/yasal sistem üzerine kurup sürdürmüşlerdir.

İbn Aşur bu konuda şöyle demiştir: “Bir milletin fertleri arasındaki ilişki tarzı o milletin medeniyetinin ve toplumsal hayat düzeninin temelidir. Bu nedenle de aile düzeninin bir sistematîğe oturtulması konusu bütün beşeri sistemlerin öncelikli amacı olmuştur. Buradan hareketle medeni insanın, medeniyetinin temellerini atmada önem

⁷⁹ Bkz. önceki kaynak, c:II, s:327.

⁸⁰ Bkz. Dil ilim insanlarından oluşan bir ekip, **el-Mücemu'l-Vasit**, Kahire Arap Dili Akademisi, Daru'd-Dave, c:I, s:475.

⁸¹ Bkz. El-Bedri, E-S. M. A., **Fetava'l-İmami'l-Hassaf fi'l-Muamelat ve Tatbikatiha'l-Muasira**, İskenderiyye, Daru't-Talimi'l-Camî, s:214.

verdiği ilk konu soy / nesebin şek ve şüpheden korunması meselesi olmuştur. Yani başka bir ifadeyle kişi neslinin kendisine ait olduğunun ispatı konusu olmuştur.”⁸²

Zamanın dönüşmesi, bozulması ve değerlerin değişmesi ile beraber bazı gençler, evlenme ihtimali olmayan bazı kızlarla ilişki ve irtibata geçmektedirler. Netice itibariyle bunların her ikisi de kendilerini istedikleri amaca ulaştıracak bahaneler arkasına sığınmaktadırlar. Buna, gizli evlilik şekli örnek verilebilir. Böyle bir evlilik türünde erkeğin kadına karşı hiçbir maddi ya da toplumsal yükümlüğü bulunmamaktadır. Netice itibariyle bu tür bir beraberlik onların kişisel arzularına cevap vermekte ve özellikle onların ardından gelenler başta olmak üzere topluma zarar olarak geri dönmektedir. Bazen bir genç batıya eğitim amacıyla giderek o ülkenin vatandaşlığını elde etmeği arzulamaktadır. İşte bu durum çağımızın şikâyet ettiğimiz problemlerinden birisidir. Böyle bir niyet, gerçekten eğitim amacıyla gidip kişisel ve ailevi hayatını olduğundan daha iyi yönde değiştirmek isteyenlerinkinden farklıdır.

Bununla beraber bazı insanlar, evlilik de dâhil olmak üzere ahvâli şahsiyye meselesini yanlış anlamışlar ve buna bağlı olarak da onu değiştirip amacından saptırarak evliliği kendi kişisel amaç ve arzuları yönünde çok riskli sonuçları doğuracak şekilde tanımlamışlardır. Böyle bir tanımlama ve evlilik türü gençleri sevindirmesinin yanında gençler ve toplum üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Böyle bir evlilik türünde, evliliğin ardından birkaç ay geçmeyen kısa bir süre sonra eşler arasında, bu birlikteliği sonlandırmak amacıyla sonu mahkeme koridorlarında biten anlaşmazlıklar başlamaktadır.

“Dinin, nikâh meselesi ile ilgilenmesi onun en ulvi maksatlarından birisini oluşturmuştur. Zira nikâh aile kurumunun temelini (الجدم)⁸³ oluşturmaktadır. Dinin bu konudaki maksadı ümmeti, sadece bu tür evliliğe yönlendirmektir. İslam dininin maksadı, sözleşme taraflarının yaptıkları bu sözleşmede niyet ile tanımlanan meşru emirlere uyacaklarını belirtmeleri değildir. Zira niyetin baskın erkeklik ve kadınlık duygusundan kaynaklı bu düşünceleri güçlendirmede hiçbir katkısı yoktur. Bununla beraber İslam, evlilik akdini, daha önceden dikkat edilmeyen bazı konuları öne

⁸² İbn Âşûr, **Mekasidu's-Şeriatî'l-İslamiyye**, c:IV, s:421.

⁸³ Bkz. El-Kazvini, A., (İbn Fâris), (1979), **Mücem Mekayisu'l-Lüga**, thk. Abdüsselam Muhammed Harun, Daru'l-Fikir, c:I, s:506.

çıkarak şereflendirmiş ve hem eşler hem de insanlar nazarında bu dini maksatların faziletini artırma adına bu sözleşmeyi bu faziletlerin esas ve temeli olarak kabul etmiştir. Böylece şehvi arzular bu tür evliliklerde öncelenen amaçlar olmaktan çıkmaktadır. Bu nedenle Allah Teâlâ ümmeti bu konuda şöyle uyarmıştır: (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ (خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”⁸⁴ Yukarıda geçenlerin ardından evlilik bağı en mükemmel bir şekilde kurmak için oluşturulan akid formatında kadının ve ailesinin bu birlikteliğe rıza ve onayının bulunmasına ve aynı zamanda erkeğin kadınla birlikteliğindeki amacında güzel niyetine ve sevgisinin bulunmasına önem verdiği ortaya çıkmaktadır. Aksi takdirde medeni tarihin başlangıcındaki evlilikler, tarafların birbirine güvenmeleri, taraflar arasında vifak ve ittifakın sağlanması, aileler kurulması ve nesillerin devamı adına sadece kadın ve erkek arasındaki sempati ve hoşnutluğa bağlı gerçekleşmiştir. Meşru evliliğin maksat ve amaçları ahlaka uygunluğu, güzel bir arkadaşlık, iyilikle muamele etme ve bir arada yaşama gibi evlilikten amaçlanan manalar açısından daha faydalıdır.⁸⁵

Ayrıca meşru bir nikâhtan hedeflenen bir amaç da cinsel ilişkinin helal olmasını sağlamaktır. Bu cinsel ilişkinin helal olmaması halinde bu birliktelik faydalı değildir. Bu nedenle iddet günlerinde cinsi münasebet imkânı olmadığı için bu süde zarfında nikâh da kıyılmaz.⁸⁶

Meşru bir evliliğin amaçları arasında; Allah Teâlâ’nın (أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ) “mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz”⁸⁷ beyanına binaen mal talebi⁸⁸ bulunmaktadır. Meşru bir evlilikle amaçlanan diğer bir hedef de neslin devamının sağlanmasıdır.⁸⁹

⁸⁴ Rûm süresi, 30/21.

⁸⁵ Bkz. Kâsânî, **Bedaiu’s-Sanâi fi Tertibi’s-Şerai**, c:II, s:246.

⁸⁶ Bkz. Kâsânî, **Bedaiu’s-Sanâi fi Tertibi’s-Şerai**, c:II, s:269.

⁸⁷ Nisa süresi, 4/24.

⁸⁸ Bkz. Bâbertî, M., (1970), Ekmeluddin Ebû Abdullah İbn eş-Şeyh Şemsuddin İbn eş-Şeyh Cemaluddin er-Rûmî, , **el-İnaye Şerhu’l-Hidaye**, Lübnan, Daru’l-Fikir, c:III, s:339.

⁸⁹ Bkz. el-Aynî, **el-Binaye şerhu’l-Hidaye**, c:V, s:256

Meşru bir evlilik Allah’a yaklaşma vesilesi sayılmıştır. Zira böyle bir evlilik ibadete yakın bir amel görülmüş ve onunla meşgul olunması ibadet amacıyla evliliğin terk edilmesinden daha faziletli sayılmıştır. Ancak meşru bir evlilik onadan beklenen amaçları yerine getirme vesilesi sayılmıştır ki bunlar Müslümanların ve İslam’ın varlık sebebidir. Bunun yanında cihad sadece İslam dininin varlık sebebidir.⁹⁰

Allah insanı yeryüzünü imar etmesi için yaratmış, bütün mahlûkatı onun emrine sunmuş ve onu diğer yaratılanlara üstün kılmak için evliliği meşru kılmıştır. Bundan amaçlanan maksat, eşler aralarında sevgi ve saygı bağının kurulması ve bu ilişkinin insana yakışır şekilde belli kurallar çerçevesinde kayıt altına alınmasıdır. Bu evlilik, Allah’ın koyduğu belli dini kurallar çerçevesinde gerçekleşmemesi halinde insan aşağıdaki ayette belirtilen evlilik ve yaratılış amacı yönüyle diğer hayvan türlerinden bir farkı olmaz. (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”⁹¹ Evlilikte insanın, fuhuş gibi kötü davranışlardan uzak durmasını ve zina gibi haram eylemlere düşmesini engellemeyi amaçlayan yüce maksatlar bulunmaktadır. Allah Rasûlu (sallallahu aleyhi ve sellem) bu konuda şöyle buyurmuştur: (يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ، مَنْ اسْتَطَاعَ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ) “Ey gençler topluluğu: Sizden evlenmeye gücü yeten evlensin. Çünkü evlenmek gerçekten harama bakmayı engelleyici, namus için en koruyucu bir vesiledir. Evlenmeye gücü yetmeyen oruç tutsun. Çünkü oruç, onun için şehvet kırıdır.”⁹²

Müslüman milletlerin nüfusları evlilikle artar ve güçlenir. Böylece nesilleri artar ve yeryüzünün imarı ve devamını sağlama adına bu nesilleri muhafaza eder.⁹³

Yukarıdaki başlıkta ele alınan konu ile her türlü şüphe ve bozucu konulardan uzak doğru bir şer’i evlilik sözleşmesinin en önemli ve yüce sonuçlarından birisi eşler arası ilişkiyi helal hale getirmesidir. Böyle bir sözleşme karşılıklı yardımlaşma ve anlayışı

⁹⁰ Bkz. Es-Sekenderi, K. M., (İbnü’l-Hemmam), (1970), **Fethu’l-Kadir ala’l-Hidaye**, Lübnan, Daru’l-Fikir, c:III, s:184.

⁹¹ Rûm sûresi, 30/21

⁹² Buhârî, ktp: **Nikah**, bab:Evlenmeye gücü yetmeyen oruç tutsun, c:VII, s:3, h:5066.

⁹³ Bkz. El-Mugni, M. A., (İbn Kudâme), Beyrut, Daru’l-Fikir, c:VI, s:447.

sağlamasının yanında şefkat ve merhamet üzere devamına vesile olur. En önemlisi de her iki tarafın hak ve yükümlülüklerini belirler. Bu evlilik sözleşmesi, evlilikten amaçlanan asıl gayenin onun maddi boyutu değil içerdiği değerler ve yüce maksatlar olduğunu göstermesi nedeniyle İslam dininin nurlu ve aydınlık yüzünü temsil eder.

3. MAKASİDÜ’Ş-ŞERÎA VE BUNUN MODERN EVLİLİK AKİTLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Giriş

Makasid konusu, müctehid ve fakihlerin ilgilendiği önemli konular arasında yer almaktadır. Makasid meselesi, şer’i nasların anlaşılmasına, ona göre tefsir edelmesine ve delillerinin ortaya konulmasına yardımcı olmaktadır. Bununla beraber makasid konusu, yeni ortaya çıkan modern problemler hakkında hüküm verilirken görüş ayrılığına düşülen deliller arasında tercih ve bunların birbiriyle uyumunun yapılmasını sağlamaktadır. Dini maksatların gerçekleşmesi yönünde ortaya konan fetvalarda en önemli rolü oynamaktadır. Bu maksatların, hüküm ve hikmetleri arasında açık etkisi bulunmaktadır. Ayrıca maksatlar, külli usul kurallarının istinbatında ve icthadi konuların düzenlenmesini sağlayan kuralların konulmasında yükümlülükler ile bunların faydalarını bir araya getirmektedir. İbn Aşur bu konuda şöyle demiştir: “İnsanların yararına olan maslahatların oluşturulması ya da özellerini ilgilendiren tutum ve davranışlarındaki genel faydaların korunması adına Şâri’in amaçladığı keyfiyetlerdir. Bu konu içine insanı ilgilendiren her türlü eylemin hükmü ile ilgili kurallar konulmasında göz önünde bulundurulmuş bütün hikmetler girer.”⁹⁴

İslam hukukçularının insanları dine teşvik etmek amacıyla meselelerin amaç ve maksatlarını açıklamaları gerekir. Zira insan doğası gereği genellikle faydasına olan şeyleri sever ve ona yönelir. Dini yarar sağlayan konuların emredilmesi, Şâri’in gaye ve amacını oluşturur. Başka bir ifadeyle Şâri, mükelleflerin bu şer’i hükümleri yerine getirerek bu faydaları elde etmelerini amaçlamıştır. Bu açıdan farzların eda edilmesi ve dini emirlerin yerine getirilmesindeki amaç, Allah’a ibadet etmek ve onun rızasını kazanmak istenmesidir.

Şâri’in amaçladığı bu faydalar, gerek bu başlık altında ele alınan ahvali şahsiye alanındaki faydalar olsun ya da diğer faydalar olsun bunlar ya mükellefe dönen ya da ona atıfta bulunulan faydalardır. Allah, bazı insanların, amaç ve gayelerine erişmek için ortaya koydukları bahaneleri ilim erbabı kişiler aracılığıyla reddetmiştir. Zira bu

⁹⁴ İbn Âşûr, **Mekasidu’ş-Şeriatü’l-İslamiyye**, s:300.

tür bahaneler zarara neden olduğu gibi Şâri'in amaçladığı maksatlara muhalefet eder. Buna, aşağıdaki ayet örnek gösterilebilir: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا) “Ey iman edenler! "Râinâ" (bizi gözet) demeyin, "unzurnâ" (bize bak) deyin ve dinleyin. Kâfirler için acıklı bir azap vardır.”⁹⁵ "Râinâ" Kelimesi Yahudilerin dilinde küfür ve kötü söz anlamına gelmektedir. Bu nedenle Allah Teâla müminleri ar' e bu ifadelerle hitap etmeyi yasaklamıştır.⁹⁶

3.1 Turistik evlilik

3.1.1 Tanımı

Sözlük anlamı: Kelimenin Arapça karşılığı olan “siyahi” kelimesinin birçok anlamı bulunmaktadır. Arapça kelimenin kötü sin ya ve ha harflerinden oluşmakta olup dolaşmak anlamına gelmektedir. Kelime bu manada yeryüzünde dolaştı manasında “sêha fi'l-arz” olarak kullanılır.⁹⁷ Kelimenin çoğulu turistler anlamında süyyah'tır.⁹⁸ Sêih kelimesi bir şey aramak ya da gezmek amacıyla bir belde den diğerine dolaşan gezgin, turist vb. anlamında kullanılır.⁹⁹ Kur'an-ı Kerim'de kelime şu şekilde kullanılmıştır: (فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَأَنَّ اللَّهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ) “Yeryüzünde dört ay daha dolaşın. Şunu bilin ki, siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz; Allah ise, inkârcıları perişan edecektir.”¹⁰⁰

Terim anlamı: Erkek ve kadın arasında icab ve kabulün (irade beyanı) bulunduğu evlilik sözleşmesidir. Bu evlilik türünün şartları arasında mehir ve veli şartı aranmaktadır. Bu evlilik türünde erkek, o şehirde bulunuş süresinin ardından kadını boşar ve bu niyeti kadın tarafından biliniyor olabileceği gibi gizlenmiş de olabilir. Bu evlilik türünde özellikle turistik amaçlı yolculuk yapan gençler, yaz tatilleri başta

⁹⁵ Bakara Sûresi, 2/104.

⁹⁶ Bkz. El-Ezdi, (Mukatıl), (2002), **Tefsir Mukatil b. Süleyman**, thk. Abdullah Mahmud Şehate, Beyrut, Dar İhyau't-Turas, c:I, s:128.

⁹⁷ Bkz. İbn Fâris, **Mücem Mekayisu'l-Lüga**, c:III, s:120.

⁹⁸ Ömer, A. M. A., (2008), **Mücemu'l-Lügati'l-Arabiyyeti'l-Muasira**, **Alemu'l-Kütüp**, c:II, s:1146.

⁹⁹ Bkz. bir grup dilci, **el-Mücemu'l-Vasit**, c:II, s:858.

¹⁰⁰ Tevbe sûresi, 9/2.

olmak üzere tatil bitiminde kadını boşayacağına dair niyetini gizli tutarak tatil süresince evli kalır.¹⁰¹

3.1.2 Âlimlerin bu Evlilik Türü Hakkındaki Görüşleri ve Delilleri

Âlimler bu evlilik türü hakkında iki farklı görüşe ayrılmışlardır.

1-Hanefi, Maliki ve Şafii mezhepleri âlimlerinin çoğuna (cumhuruna) göre bu evlilik türü sahihtir. Bu evlilik türü ile alakalı şöyle demişlerdir: Bu nikâh sahihtir zira boşama niyeti akdin sıhhatini etkilemez.

İbni Nüceym el-Mısri şöyle demiştir: “Erkek, belli bir süre evli kalacağını niyet ederek bir kadınla evlense bu nikâh sahih olur. Zira zaman belirtme söylemle gerçekleşir.”¹⁰²

Maliki mezhebi âlimleri, Şafii ve Hanefi âlimlerinin görüşlerini şu ifadeleri ile teyit etmişlerdir: “el-Beyan sahibi şöyle demiştir: Eğer erkek bir kadınla, belli bir süre sonra ayrılma niyeti ile ya da bulunduğu gurbet diyarından ayrıldığında onu boşama niyeti ile kadının bilgisi dâhilinde evlenmiş ise İmam Malik ve diğer imamalara göre bu haram bir ilişkidir.”¹⁰³

İmam Şafii de bu evlilikle ilgili şöyle demiştir: “Bir erkek bir şehre gitse ve orada bir kadını nikâhlamak istese ve her ikisinin niyeti de erkek o şehirde kaldığı sürece bir ya da iki ya da üç ay evli kalmak olsa buna göre ikisinden birisinin niyeti ya da her ikisinin niyeti ve velinin niyeti de bu yönde olsa akid şartsız olmak kaydıyla mutlak olarak sahih olur. Niyet nikâhı fasit yapmaz, çünkü niyet insanın kendi kendine konuşmasıdır. Zira insan bazen kendi kendine aldığı kararları hayata geçirmez ya da yaptığı eylemleri daha önceden kararlaştırmaz. Ayrıca her ikisinin ya da onlardan birisinin niyeti belli süreliğine evli kalmak olsa bile bu evlilik geçerlidir. Bu duruma onlarla beraber velisi

¹⁰¹ Bkz. El-Hüceylan, A. A. M. A., ez-Zvacu's-Siyahi, Riyad, ed-Daru'l-Mutahassisa, s:45.

¹⁰² El-Mısri, İbn Nüceym., **el-Bahru'r-Râik şerh Kenzu'd-Dekaik**, c:III, s:116.

¹⁰³ el-Karafi, Ebu'l-Abbas Şihabüddin Ahmed b. İdris b. Abdurrahman el-Maliki, 1994, ez-Zehira, Beyrut, Daru'l-Garbi'l-İslami, 4/404

ya da bir başkası da niyet etse ya da etmese bu evlilik, akdi fasid sayacak bir şart taşımadığı sürece geçerlidir.”¹⁰⁴

Maliki ve Hanefi âlimleri şu ifadelerle Şafii mezhebinin görüşünü teyit etmişlerdir: “el-Beyan yazarı şöyle demiştir: Kadın, ihtiyacını giderdikten sonra ayrılma niyeti ile evlenirse İmam Malik ve imamlara göre bunda herhangi bir beis yoktur. Bununla beraber erkek gurbette bulunduğu şehirden ayrıldığında kadını boşamaya niyet eder ve kadın da bunu öğrenirse bu haram bir ilişkidir.”¹⁰⁵

Hanbeliler bile bu evliliğin caiz olduğunu ifade etmişlerdir: “Erkeğin şart koşmadan bir ay sonra ya da ihtiyacı sona erdikten sonra boşama niyetiyle evlenmesi sahihtir.”¹⁰⁶

Yukarıda geçenlerin ardından; cumhurun görüşlerine akdi delil gösterdikleri anlaşılmaktadır. Çünkü şartları ve rükünleri yerine gelmesi nedeniyle akdi tam kabul etmişler, buna göre zahire göre hükmederek evliliğin sıhhatine hükmetmişlerdir. Zira onların bakış açısına göre gizli olanlara göre Allah hükmeder.

2-İkinci görüşün savunucusu İmam Evza-i’dir ve ona göre bu evlilik sahih değildir.¹⁰⁷ İmam Ahmed’in bazı öğrencileri de bu yönde görüş bildirmişlerdir.¹⁰⁸ Bu görüşü savunanlar delil olarak; (فَإِذَا كَانَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَشْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ) “iyilikle geçinmek ya da güzellikle bırakmaktır”¹⁰⁹ ayetini ve (إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى) “Ameller niyetlere göredir herkese niyet ettiğinin karşılığı verilir”¹¹⁰ hadisini sunmuşlardır.

Bazı ilim ehli insanlar bu tür evlilik akdinin, eşler arasında kin, nefret ve düşmanlıkla sonuçlanan kandırma ve sahtekârlık gibi çok sayıda haram eylemi içerdiğini varsaymışlardır. Bu geçene binaen bu evlilik türünün bâtil olması gerektiğini savunmuşlardır.

¹⁰⁴ El-Mekki, M., (Şafii), (1990). Daru’l-Marife, Beyrut, c:V, s:86.

¹⁰⁵ El-Maliki, Ş. A., (Karâfi), (1994), **ez-Zehire**, Beyrut, Daru’l-Garbi’l-İslami, c:IV, s:404.

¹⁰⁶ Bkz. İ. (İbn Davyân), (1989), **Menaru’s-Sebil fi Şerhi’d-Delil**, thk. Züheyr eş-Şaviş, el-MektEbû’l-İslami, c:II, s:175.

¹⁰⁷ İbn Kudâme, **el-Mugni**, c:V, s:524.

¹⁰⁸ İbn Kudâme, **el-Mugni**, c:V, s:524.

¹⁰⁹ Bakara süresi, 2/229.

¹¹⁰ Buhârî, ktp: **Vahyin başlangıcı**, bab: Vahiy nasıl başladı, c:I, s:6, h:2529.

3.1.3 Bu Evlilik Türünde Makasidü’ş-Şeria’nın Maslahat ve Mefsedet Üzerindeki Etkisi

Allah Teâla’nın İslam dinine özel kıldığı yüce maksatlardan birisi de eşler arasında huzurun hâsıl olmasıdır. Allah Teâla bu konuda şöyle buyurmuştur: (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ) “Kendileri (لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ) أزْوَاجًا لَتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقُرُونَ” ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.¹¹¹

Mutlu, huzurlu ve saygın Müslüman bir aileyi, dogru ve meşru temeller üzerine kurulmuş bir evlilik inşa eder. Bu amaç da yüce bir maksat ve hedeftir. Böyle bir ailenin inşası ancak bu yolla ve yöntemle sağlanabilir. Bununla beraber evlilik, her iki taraf için de bir istimta ve şehvi arzuların helal yolla giderilmesine vesilesidir. Bu konuyla ilgili Allah Teâla şöyle buyurmaktadır: (زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ) “Kadınlar, oğullar gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi.”¹¹² Allah Teâla bu ayette insanın bu dünyada kadın, oğul ve benzeri arzularına ve lezzet aldığı şeylere işaret etmiştir. Allah Teâla burada fitneye neden olmalarından dolayı kadınları, oğullardan önce zikretmiştir.¹¹³ Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) de bununla alakalı şöyle buyurmuştur: (مَا تَرَكَتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرَّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ) “Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne sebebi bırakmadım.”¹¹⁴ Bu şehvet ve arzuların mutlaka, turistik evlilikte olduğu gibi herhangi bir vakit ve zamana dayalı olmayan meşru bir nikâh ve evlilik yoluyla telafi edilmesi gerekmektedir. Zira vakte bağlı bu tür evliliklerde kadın bu süreyi bilse de bilmese de kadın ile erkek arasında evlilik hayatı için gerekli olan süreklilik ve yarar ilişkisi bulunmamaktadır. Bu da İslam dininin dogru ve meşru bir evlilik için koyduğu yüce ve yüksek maksatlarla çatışmaktadır. Bu nedenle turistik evlilik, kişinin iş ya da turistik amaçlarla bulunduğu belde de şehvi arzularını doyurmaya yönelik kurulmuş bir evlilik türüdür ki o kişi arzularını doyurduğu ya da seyahati veya işleri sona erdiği zaman hiçbir şey olmamış gibi kadını boşamaktadır. Çünkü daha işin

¹¹¹ Rum süresi, 30/21.

¹¹² İmram, A., c:III, s:14.

¹¹³ Bkz. El-Basri, İ., (İbn Kesir), (1999), *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim*, Dar Taybe, c:II, s:19.

¹¹⁴ Buhârî, ktp: *Nikâh*, bab: Kadın fitnesi, c:VII, s:8, h:5096.

başında niyeti bu evliliğin ömrünün kısa olması yönündedir. Bu nedenle bu tür evlilik, ailevi parçalanmalara neden olan fitne ve fesatları doğurmaktadır.

Daha işin başında boşanma niyeti ve çocuk doğurmamak üzere kurulu bu evlilik türü dinin maksatlarına aykırıdır. Zira Allah Teâla bu konuda şöyle buyurmaktadır: (نِسَاؤُكُمْ) (حَرْتُ لَكُمْ فَأْتُوا حَرَثَكُمْ أَنِّي شِئْتُكُمْ) “Kadınlarınız sizin ekinliğinizi. Ekinliğinize dilediğiniz biçimde varın.”¹¹⁵ “Yani kadınlarınız çocuklarınızın yetiştirdiği ve neslinizin devamı adına ekinliğinizi. Burada “ekinlik” ifadesi ile de nikâh kastedilmiştir.”¹¹⁶ Allah Teâla evliliği teşvik ederek maksadını ifade etmiştir. Bu açıdan evlilik sadece şehvi ve bedeni arzularını giderildiği bir ilişki türü değildir. Bu manayı ifade adına Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: (تَزَوَّجُوا الْوُدَّ الْوُلُودَ فَإِنِّي مُكَاثِّرٌ) (بِكُمْ الْأُمَمَ) “Kocalarını) çok seven çok doğuran, kadın(lar)la evleniniz. Çünkü ben (kıyamet gününde) sizlerin çokluğuyla diğer ümmetler’in Nebilerine karşı iftihar edeceğim.”¹¹⁷ Bu yüce maksat, çocuk dünyaya getirmemek üzere kurulu bu evlilik türünde tahakkuk etmemektedir. Zira bu evlilik türündeki ana amaç ve gaye fiziki zevk ve lezzet almaktan ibarettir. Ayrıca evliliğin maksatlarından birisi de Allah Rasûlü’nün (sallallahu aleyhi ve sellem) (أَعْلَنُوا النِّكَاحَ) “Nikâhı ilan edin”¹¹⁸ beyanlarına binaen onu ilan edip duyurmaktır. Böylece bu iki kişinin evlendiği herkes tarafından duyulup bilinir. Ancak bu evlilik türü evliliğin duyurulmaması üzerine kuruludur. Bu da aslında büyük bir fitne ve fesadın sebebidir.

Bütün bu geçenlerin yanında turistik evlilik adı verilen bu tür evliliklerde Allah’ın istediği hayırlı maksatlar hâsıl olmamakla beraber aksi yönde sonuçlar doğmaktadır. Çünkü bu evliliği gerçekleştiren kişinin ortaya koyduğu bahane, kadının velisini kandırması nedeniyle fitne ve fesada neden olmaktadır. Ayrıca insanların birbiriyle ilişkilerinin bozulmasına, namusun küçümsenmesine ve Müslüman kızların aldatılmasına sebep olmaktadır. Bütün bu bahsi geçen olaylar o kişinin kendisi için

¹¹⁵ Bakara süresi, 2/229.

¹¹⁶ El-Bağdadi, A., (Mâvirdî), *Tefsir el-Mâvirdî=en-Nüket ve'l-Uyun*, Beyrut, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, c:I, s:228.

¹¹⁷ Ebû Dâvûd, ktp: **Nikâh**, Bab: Doğurgan olmayan kadınlarla evliliğin yasaklanması, c:II, s:220, h: 2050.

¹¹⁸ İbn Mâce, **Nikâh**, c:III, s:90, h:1895.

uydurduğu bahanelerin sonucudur. İyilik, kalp ve vicdanın huzur bulduğu şeydir, günah ise vicdanı rahatsız eden ve kalpte tereddüde neden olan şeydir.

Maslahatın önüne geçen mefsedet, maslahatın hayata geçmesini engeller. Buradaki maslahat evliliğe adım atmaktır ancak kocanın ayrılmasından sonra kadında oluşacak fiziki ve ruhi zararlar anlamındaki mefsedet bu maslahata galip gelmektedir. Bu nedenle bu maslahatın yani evliliğin terkedilmesi ve yapılmaması gerekmektedir. Burada mefsedet yani turistik evlilikten kaynaklı zararların def'i gerekmektedir. Bu da kadının haklarının korunması ile gerçekleşebilir.¹¹⁹

Makasidü's-Şeria, "Def-i mefâsid, celb-i menâfiden evlâdır" usul kaidesi altında değerlendirilmektedir. Maslahatın karşısına onu dengeleyen bir engel çıkması halinde o maslahat, maslahat olmaktan çıkar.¹²⁰

Boşama niyeti üzerine kurulu olan turistik evliliğin özelde kadın, genelde de toplum üzerinde çok acı ve olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Öncelikle kadın boşanma sonrası psikolojik depresyonlara girecek ve kendisini koruyup gözeten bir eşin varlığından sonra hayattan kopacaktır.¹²¹

el-Kisâi bu konuda şöyle görüş bildirmiştir: "Muta adı verilen, süreye bağlı nikâh caiz değildir."¹²² Hür bir kadın, bir erkeğin elinde eğlence ve zevk kaynağı haline nasıl gelebilir. Zira Allah Teâla kadının değer ve kıymetini yüceltmış ve onun adıyla bir sûre (nisa sûresi) tenzil buyurmuştur. Bu nedenle muta nikâhının mefsedesi (zararları), maslahatından (faydasından) daha fazladır.

Bütün bu geçenlerle beraber bu evlilik türü İslam dininin evlilikten amaçladığı maksatlarla ters düşmektedir. Zira bu evlilik türünde devamlılık bulunmamakta, neslin devamı ve çoğaltılması hedeflenmemektedir. Bu tür amaç ve gayeler ancak sürekliliğin sağlanması, eşlerin birbirini sevip sayması ve Müslüman bir ailenin

¹¹⁹ Bkz. Ed-Dimaşki, İ. A., (Es-Selmî), (1995), **el-Fevaid fi İhtisari'l-Mekasid**, Daru'l-Fikri'l-Muasır, Dimaşk, Daru'l-Fikir, s:51.

¹²⁰ Bkz. Zerkeşî, B. M., (1994), **el-Bahru'l-Muhit fi Usuli'l-Fıkıh**, Daru'l-kütübi, c:VII, s:281.

¹²¹ Bkz. El-Hüceylan, **ez-Zvacu's-Siyahi**, s:43.

¹²² Bkz. Kâsânî, **Bedaiu's-Sanâi fi Tertibi's-Şerai**, c:II, s:372.

ikamesi adına eşlerin yardımlaşıp birbirine destek olduğu bir evlilikle hayata geçirilebilir.

3.2 Misyar evliliği

Arapça bir kelime olan **misyâr**, dilde سيرا “syr” kökünden türemiş olup çokluk bildiren bir anlam taşımaktadır.¹²³ Cümlede yayılmak, meşhur olmak ve benzeri manalarda da kullanılan bu kelime السيرة kipinde geldiğinde “izlenen yol, yöntem, örnek alınan uygulama, örf ve gelenek” anlamlarında da kullanılmaktadır.¹²⁴ Araplar arasında gidilen her hangi bir yön ve taraf anlamına gelmektedir. Örneğin bu kelime ile aynı kökten gelen “mesire” kelimesi, gezilip dolaşılacak yer, gezinti yeri anlamlarına gelmektedir.¹²⁵

Terim olarak ise misyâr, şeri bütün şart ve rükûnları yani unsurlarını taşıyan şeri evlilik anlamına gelir ve çoğunlukla çok evliliği ifade eder. Fakat bu tür evlilikte kadın; nafaka ve mesken gibi haklardan, ayrıca “günlerin eşit taksimi” gibi eşler arasında söz konusu olan diğer bütün sorumluluklardan vazgeçer.¹²⁶

3.2.1 Âlimlerin Bu Tür Evliliğe Dair Görüşleri ve Delilleri

Çağdaş İslam âlimleri, misyâr evliliğinin hükmü konusunda ihtilaf ederek iki görüş beyan etmişlerdir.

1) Birinci görüş: Bu görüşe göre misyâr evliliği mubah değildir. Zira bu tür bir evlilikte; sevgi, huzur, sükûn ve insan neslinin korunması gibi evliliğin sosyal, psikolojik ve dini amaçlara aykırıdır. Çünkü evlilikten maksat, eşler arasındaki geçerli nikâh akdinden doğan hak ve yükümlülüklerin gözetilip en mükemmel şekilde yerine getirilmesidir. Dolayısıyla akitlerde maksat ve anlamalara itibar edilir, şekil ve kalıplara bakılmaz. Bu nikâh türü aynı zamanda şeriatın getirmiş olduğu evlilik nizamına da aykırıdır. Müslümanlar arasında eskiden böyle bir

¹²³ İbn Side, **el-Muḥaṣṣaṣ**, c:III, s:303.

¹²⁴ Mustafa, İ., v.dğr., **el-Mu‘cemü’l-vasîf**, c:I, s:467.

¹²⁵ Herevî, **Tehzîbü’l-luğa**, c:XIII, s:46.

¹²⁶ Kardavi, Y., (2005), **Zevacü’l-misyar hakikatihî ve hükmihi**. Mektebetü vehbetü li’t-tıba’ati ve’n-neşr, s:4.

evlilik durumu mevcut değildi, bilinmiyordu. Bundan başka söz konusu evlilikte nikâh akdinin maksadına aykırı bazı hususlar barındırmaktadır. Ayrıca ifsat ve bozgunculuğa da kapı aralamaktadır. Örneğin nikâh akdinin temel unsurlarından biri olan mehir, bu evlilikte ihmal edilir, koca, ailenin sorumluluğunu üstlenmez, ayrıca bu tür bir evlilik gizlice veya velinin izni olmadan da yapılabilmektedir.¹²⁷

İşte bu gibi şartlar, nikâh akdinin gerektirdikleri ile çelişmektedir. Nikâh akdinin her hangi bir muktezasını, ihlal eden durum, bizzat akdi ve tüm şartlarını geçersiz kılar. Buradan hareketle kadının nafaka, mesken ve benzeri haklarının düşürülmesini öngören bir şart, batıldır.¹²⁸

2) İkinci görüş: İkinci görüşe göre ise misyâr evliliği, mutlak anlamda caizdir. Çağdaş âlimler bu görüştedir ki Yusuf el-Karadavi bunların başında gelir. Bunlara göre misyâr evliliği, şeri bir evlilik türü olup normal evlilikten ayrılır. Bu evlilik türünde kadın, haklarından vazgeçmekle birlikte nafaka ve mesken gibi bazı haklarını talep edebilir. Misyar evliliği, genelde ikinci veya üçüncü kadınla evlilik olup çok evliliğin bir türüdür. Bu evliliğin en belirgin özelliği, kadının kendi irade ve rızasıyla bazı haklarından vazgeçmesidir. Misyâr evliliğinden anlaşılan budur.¹²⁹

Bu grup, görüşlerini hadislere dayandırmışlardır. Rivayet edildiğine göre Atâ', İbn Abbâs ile birlikte Serif'de Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ın eşi Meymûne'nin cenazesinde bulunduğu sıra İbn Abbâs "Bu kadın Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın zevcesidir. İmdi tabutunu kaldırdığımız zaman sarımayın, sallamayın, hoş tutun! Filhakika Resûlullah aleyhi's-salâtü ve's-selâm nikâhında dokuz kadın vardı. (Bunların) sekizine kasm yapar; birine yapmazdı." dedi.¹³⁰

¹²⁷ Es-Seyyid, K., (Ebu Malik),. (2003), **Sahih-i fıkhi's-sünneti ve'l-edilleti ve't-tevdhi mezahibi'l-eimme**. Kahire. El-mektebetü't-Tevfikıyye, c:III, s:159.

¹²⁸ El-Maliki, A. Ş. E-E., (Nefravi), (1995), **El-Fevakihü'd-devani ala risaleti ibn ebi zeydü'l-kayravani**. Tahkik: Abdülvera Muhammed Ali. Darü'l-Fikr. c:II, s:143.

¹²⁹ Eşkar, Ü. Ö. S., (2000), **Müstecdat fıkhiyyeti fi kadaye'z-zevaci ve't-talaki**. Ürdün. Darü'n-Nefais. S:29.

¹³⁰ Müslim, s:1463.

3.2.2 Bu Evliliğin Maslahat ve Mefsedetleri Açısından Makāsıdü’ş-Şerîa’nın İzleri

Gerek âyet-i kerîmeler, gerek hadis-i şerifler gerekse de âlimlerin görüşlerine bakıldığında evliliğin temelinde karı ve kocanın maslahatlarına vurgu yapıldığını görüyoruz. Bu bağlamda İslam’da eşler arasındaki her türlü eziyet haram kılınmıştır. Zira eşler arasında vukua gelecek eziyet, sevgi, rahmet ve huzur gibi İslam’ın evlilikte gözettiği maksatlara aykırıdır. Bunların sağlanabilmesi için ise eşler arasındaki her türlü eziyetin bertaraf edilmesi gerekmektedir.

Şeri nikâhta, malum ve meşhur olduğu üzere her iki taraf için de maddi ve manevi amaçlar, menfaat ve maslahatlar göz önünde tutulmuştur. Oysa misyâr evliliğinde koca için kadından çok daha fazla menfaat ve maslahat söz konusu olmaktadır. Zira bu evlilikte koca, yukarıda da belirtildiği gibi eşine karşı olan bazı sorumluluklardan kurtulmaktadır. Hâlbuki eşler arasındaki sevgi ve merhametin husule gelmesi için söz konusu yükümlülükler büyük önem arz etmektedir. Bunlar sayesinde aile ilişkileri kuvvetlenmektedir. Bu evlilik hakkında ileri sürülen bazı görüşlerden etkilenmemek için makul ve olgun düşünceye uygun bir tercih yapmak gerekmektedir. Aksi takdirde bunlardan bir mefsedet doğar da mesele boşanmaya kadar varır.¹³¹

Kocanın dikkat etmesi gereken hususlardan biri de eşinin kasıt olmadan söylediği sözlerden hemen etkilenmemesi ve fevri davranmamasıdır. Aksi halde bunu kendisine karşı bir saygısızlık olarak telakki edip boşanmalarına sebep olabilir. Bunun için koca, makul davranmalı ve aileye zarar verebilecek durumlara yol açan bazı hususlara karşı sessizliğini korumalıdır. Çünkü erkek, yaratılışı itibarıyla kadından daha sabırlıdır, bu nedenle Allah’ın sınırlarını aşmayan davranışlarına karşı karısını hep hesaba çekmeye kalkışmamalıdır.¹³²

Bu tür evlilikte ortaya çıkan mefsedetlerden bir diğeri de kadının mesken hakkının düşürülüyor olmasıdır. Zira böylesi bir durumda eğer kadının evi varsa evinde, yoksa ailesinin evinde kalır, kocası çok sık olmamak kaydıyla ona gelir. Allah’u Teâlâ âyet-

¹³¹ Dehlevi, M. Y., **Damanatü hukukî’l-mer’etî’z-zevciyye**. İmadetü’l-Bahsi’l-İlmi bi’l-Camiatü’l-İslamiyye. El-Medinetü’n-Nebeviyye/Edvae’s-Selef. Ts, s:118.

¹³² (İbn Hamid), S., **El-Beytü’s-said ve hılafü’z-zevceyn**. Vizaratü’l-Şüuni’l-İslamiyye. Ts, s:9.

i kerîmede, “Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O’nun ayetlerindedir. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır,”¹³³ buyurmaktadır. Âyet-i kerîmedeki “O’nun ayetlerindedir” ifadesi, vahdaniyet ve kudretinin işaretlerindendir anlamındadır. Diğer “kendi türünüzden eşler yaratıp” ifadesi, Âdem soyundan manası taşıırken “Onlara ısınıp kaynaşasınız diye” ibaresi erkeğin kadınla birlikte teskin olması demektir. Diğer “aranıza” ifadesi kadın ile erkek arasında demek iken “sevgi” kadının erkeğe duyduğu sevgiyi, “şefkat” ise erkeğin kadına, yani karısına duyduğu merhameti ifade etmektedir.¹³⁴ Âyet-i kerîmede geçen السکن kelimesiyle elbette sadece ev kast edilmiş değildir. Bilakis burada nefsi, kalbi, ruhi ve bütün azaların sevgi ve şefkatle rahatlayıp huzura ermesi kast edilmiştir. Zira evlilik hayatının istikrar ve devamlılığı bunu ifade eder. Oysa kocanın otel ve benzeri yerlerde kalması sabit olmayan bir ikameti ifade eder.¹³⁵

Misyâr evliliğini ortaya çıkaran en önemli nedenler arasında şunlar bulunmaktadır: İslam toplumunda evlenmemiş ileri yaşta ya da boşanmış ya da dul kadınların sayısının çokluğu veya evlenmekten çekinen erkeklerin varlığıdır. Ayrıca ülkelerinde kötüleşen ekonomik ve güvenlik durumları da misyâr evliliğin çoğalmasının temel sebepleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle kadın, kendisini koruyacak ve ona yardımcı olacak biriyle evlenebilmek için haklarından vazgeçme yoluna başvurmaktadır.¹³⁶

Erkeğin misyâr evliliğini tercih etmesinin sebeplerinden bir diğeri de kendi yararına olacağını düşünmesidir. Örneğin böylesi bir evlilikte ikinci nikâhını duyurmak mecburiyetinde değildir, bunun için ilk evliliği bozulmasın, ailesi ve evi dağılmasın diye kişi misyâr evliliğini tercih etmektedir. Zira ilk eşinden çocukları da varsa kendisini zor bir duruma düşme ihtimali vardır. Bu nedenle de misyâr evliliğine yönelmektedirler. Yine erkek, şehvi tabiatı sebebiyle ikinci veya üçüncü bir evlilik

¹³³ Rum süresi, Ayet 21.

¹³⁴ A., **Tenviru’l-makbas min tefsiru ibn abbas**. Cem’i: Mecidüddin Ebu Tahir Muhammed İbn Yakub el-Firuzabadi. Lübnan. Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye. Ts, s:340.

¹³⁵ Mansur, A. S., **Ez-Zevac bünyeyü’t-talak min hılali edilleti’l-kütübi ve’s-sünneti ve makasidi’s-şer’iyyeti’l-İslamiyye**. Suudi Arabistan Krallığı. Dar-u İbn Cevzi li’n-Neşri ve’t-Tevzi’. Ts, s:71.

¹³⁶ El-İraki, B. E-S., **Esrarü fi hayati’l-anasat**. Dar-U Tavik Li’n-Neşri ve’t-Tevzi’. Ts, s:3.

yapmak durumunda kalabilir ki bunun için de misyâr evliliği yapmak ister. Çünkü yükümlülükleri az ve daha hafiftir.¹³⁷

Erkek, eşi için söz konusu olabilecek büyük zararları umursamadan kendi menfaatini elde ettikten sonra birçok olumsuzluk ve kötü durum ortaya çıkar. Misyar evliliğinin en önemli ve en tehlikeli olumsuz yönlerinden biri, bazı durumlarda resmi olarak yapılmamasıdır. Bu ise, aralarında bir anlaşmazlık meydana geldiğinde hak kaybına yol açacaktır. Bunun olumsuz yönlerinden biri de, kadının namusuyla itham edilmesine ve sözkonusu evliliğin komşular arasında duyurulmaması durumunda hakkında dedikoduların dönmesine yol açabilmesidir. Bu ise İslam'ın evlilikte güttüğü amaçlar arasında yer almaz ve pek çok boşanmaya sebep olabilir.¹³⁸

İslam'ın evlilikte göz önünde tuttuğu en yüce amaçlardan biri de kadının, çocukların terbiyesinde hatta Allah'ı Teâlâ'nın kocaya yüklediği evin idaresinde bile temel unsuru teşkil etmesidir. Fakat misyâr evliliğinde kadının bu idari yükümlülüğü bulunmamaktadır. Zira kadın, nafaka, mesken ve gün taksimi gibi haklarından vazgeçmektedir. Bu açıdan kadın burada bir eş rolünü hissedememekte ve bu durum onun için bu evlilikte önemli bir psikolojik etki yapmaktadır. Böylece onun yarı evli olduğu hissini uyandırmaktadır. Bu durumda gün taksimi, adalet ve mesken hakkını talep ettiği zaman boşanmalarına sebep olabilmektedir. Bu ise, psikolojik ve ahlaki tahribat nedeniyle haddi zatında bir mefsedettir.¹³⁹

Diğer taraftan İslam'ın, şeri evlilikte gözettiği en önemli amaçlardan biri de insan neslinin devamını temin etmektir. Allah'ı Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de "Allah size kendi cinsinizden eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar türetti; sizi güzel ürünlerle rızıklandırdı,"¹⁴⁰ buyurmaktadır. Buna göre evlilik neslin devam ve sürekliliğinin sağlanması için bir vesile niteliği taşımaktadır. Oysa misyâr evliliğinde böyle bir unsur bulunmamaktadır, zira kocanın çocuklarıyla bulunma ve onları yetiştirme yükümlülüğü bulunmamaktadır ki bu sonu kötü yıkımlara yol açabilir. Bunlar hep neslin ve çocukların aleyhine şeylerdir. Çünkü babanın çocukların kalbinde

¹³⁷ Eşkar, Ü. Ö. S., **Müstecdat fıkhiyye fi kadaye'z-zevaci ve't-talak**, s:169.

¹³⁸ A.g.e., s:26.

¹³⁹ Necla, İ. A., (2018), **Kadaya i'lamiyye ve sekafiyye**. Darü'l-Mu'tez li'n-Neşri ve't-Tevzi', s:245.

¹⁴⁰ Nahl süresi, Ayet 72.

güven ve şefkat duygusu uyandırması, onlara yön ve rehberlik etmesi açısından oynadığı rol çok önemlidir.

3.3 Maddi Ayrıcalıklar Elde Etmek Amacıyla Gerçekleştirilen Formalite Evlilik

Arapça الْحِيلَة kökünden türeyen hiyel kelimesi dilde güç, hile ve takat anlamlarına gelen الْإِخْتِيَالِ , الْحَيْلِ ve الْحَوْلِ isimlerle aynı köke sahiptir. Meşhur “her türlü değişim ve gücün kaynağı sadece Allah’tır” anlamına gelen “lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh” (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ) şeklindeki dua ve zikir cümlesinde geçen حَوْل kelimesi de yine bu kökten gelmektedir. Yine Arapçada bu kökten türeyen kelimelerle kurulan مَا لَهُ حِيلَةٌ cümleler de hep aynı anlamı taşımaktadır.¹⁴¹ Bundan başka Arapçada her hangi bir şeyin şiddetle veya kibarca alınmasını ifade etmek için de buna benzer olan لَا خُذْنَ الشَّيْءَ بِحَسٍّ أَوْ بَبْسٍ cümlesi kullanılmaktadır.¹⁴²

İmtiyaz kelimesi de yine Arapça اِمْتِيَاز kelimesinin ismi olup “ayrıcalık, üstünlük” anlamına gelir (çoğulu imtiyâzât)¹⁴³ ve bir kişi veya kuruma tanınan iktisadî hak ve ayrıcalıkları ifade eder.¹⁴⁴

Yukarıda başlıkta geçen bir diğer kelime maddi ise, Arapça مَادَّة (madde) kökünün ismi olup ruhi ve manevi olan şeyin karşılığı anlamına gelmektedir. Dilde maddi önem, materyalist ekol, edebi ve maddi olan şeklinde kullanımları mevcuttur. Cümlede “insanın uğrunda mücadele ettiği maddi ve ruhi değerler” şeklinde de geçer. Gayri maddi, cismi, şekli veya maddesi olmayan şeyler için kullanılır.¹⁴⁵

Terim olarak ise hiyel, görünüşü itibariyle şer’î hukuka uygun olan vasıtaları kullanarak haram, aldatma veya Allah’u Teâlâ’nın haram kıldığı her hangi bir meşrû olmayan sonuçlara ulaşmak veyahut bu yolla dinen yasaklanmış olan bir şeyi mubah hale getirmek veya bir vacibi düşürmek anlamına gelmektedir.¹⁴⁶ Ayrıca ilmî

¹⁴¹ Er-Râzî, F., Muhtârü’s-Sihâh, s:86.

¹⁴² Sâgânî, R. H., el-‘Ubâbü’z-zâhîr ve’l-lübâbü’l-fâhîr, c:I, s:83.

¹⁴³ Reinhart Peter Ann Douzy. Tekmiletü’l-meacimi’l-arabiyye, Vizaratü’s-seğafetü ve’l-i’lam, Irak, c:X, s:141.

¹⁴⁴ Ömer, A. M. A., Mu’cem el-lüğati’l-muasirati, c:III, s:2145.

¹⁴⁵ Ömer, A. M. A., Mu’cem el-lüğati’l-muasirati, c:III, s:2078.

¹⁴⁶ İbn Kudâme, el-Muğnî, c:IV S:43.

terminolojide hîle, ister helal olsun ister haram, bir nevi akılla arzu edilenin ve gayenin elde edilmesi için gizlice kullanılan çarpık yol anlamına da gelmektedir.¹⁴⁷

3.3.1 Âlimlerin Bu Tür Evlilik Konusundaki Görüşleri ve Delilleri

İmam Şâtıbî, hiyeli şu şekilde tanımlamaktadır: Hiyel, aslında zahiren caiz olan bir fiilin, şer'î bir hükmün iptali ve zahirde başka bir hükme çevrilmesi için işlenmesi demektir. Bu durumda işlenen fiil, sonuç itibarıyla aslında şer'î kaidelerin zedelenmesine yol açmaktadır. Meselâ zekâtı kaçmak için yılın dolması sırasında malini (bir yakınına) hibe eden kimsenin durumu gibi. Hibe aslında caizdir. Eğer bu yola başvurmadan zekâtı vermeyecek olsa, bu da yasaktır. Her birinin içerdiği maslahat veya mefsedet açıktır. Simdi böyle bir kasıtlı aralarının birleştirilmesi halinde hibe, zekâtın edasının iptali sonucuna varmaktadır. Bu ise bir mefsedettir. Ancak sözünü ettiğimiz bu durum, şer'î hükümlerin iptaline yönelik bir kastın bulunması şartıyla böyledir.¹⁴⁸ Buna göre hiyelin hükmü, kasıt ve niyete ve de muameleye göre değişmektedir. Dolayısıyla bunu şekilde kategorize edebiliriz:

3.3.1.1 Haram olan hiyel

Eğer mükellef, muamelesiyle şer'i bir vacibi düşürerek bunu şeklen vacip hükmünden çıkarıyorsa ya da haram olan bir şeyi zahiren helal kategorisine sokuyorsa, bununla amaç şeri bir hükmü iptal edip onu zahiren başka bir hükme sokuyor ve muamelenin sonucunda gerçekte şeri kaideler çiğnenmiş oluyorsa bu haram ir hiyel çeşidi olup yasaklanmıştır. Söz gelimi namaz vakti girdiğinde namaz kılmamak için içki içerek veya uyutucu bir ilaç alarak namaz vaktinin çıkmasını beklemek, ya da malı olan bir kimsenin hac farızasından kurtulmak için malını hibe etmesi buna örnek olarak verilebilir.¹⁴⁹

Bu çeşit hiyelin örneklerinden bir tanesi de maddi imtiyazlar elde etmek amacıyla yapılan evliliklerdir. Böyle bir muamele de hiyel olduğu, şeriatın evlilikte gözetdiği amaca aykırılık teşkil eden bir unsur ihtiva ettiği için haramdır. Zira her ne kadar akdin

¹⁴⁷ İbn Kayyim, *İ'lâmü'l-muvaḥḳı'în*, c:III, s:188.

¹⁴⁸ Şâtıbî, *el-Muvafakat*, c:IV, s:201.

¹⁴⁹ Sâvî, *Bulḡatü's-sâlik li-Aḳrebi'l-mesâlik*, c:I, S:600.

şartları sağlanmış olsa da söz konusu evlilik akdinde kadın veya erkeğe evlilik dışında şekli bir amaç yüklenmektedir. Bu niteliğiyle söz konusu akit geçerli değildir. Aynı şekilde medeni hukukta da buna izin verilmemiş, bu konuda şeriatın hükümleri paralellik arz etmiştir. Ayrıca bu şekilde yapılan bir nikâh akdinde, vakit bakımından maddi amacı elde edilmesi için tayin edilmiş olan geçici nikâh durumu söz konusu olmakta, eşlerden birisi için amaç hâsıl olduğunda ise akit fesih olmaktadır. Dolayısıyla buradan genellikle mefsedet doğmaktadır.

Maliki ve Hanbeliler, böylesi bir akdin zahiren şeriata uygun fakat maslahat bakımından aykırı olduğunu ifade ederek geçersiz ve meşrû olmadığını görüşünü benimsemişlerdir.¹⁵⁰

Örneğin Allah’u Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de, “İçinizden cumartesi günü hakkındaki hükmü çiğneyenleri elbette bilirsiniz. Bu yüzden onlara, ‘Aşağılık maymunlar olun!’ demiştik”¹⁵¹ buyurmuştur. Âyet-i kerîmede bahsi geçen kimseler, avlanmak yasak olan cumartesi gününde bolca gelen balıkların özel havuzlara alıyorlar ve sadece havuzun ağzını kapatıyorlar, ertesi gün de yakalıyorlardı. Onların bu hileleri Allah’u Teâlâ tarafından geçersiz sayılmıştı.¹⁵²

Hiz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm ise bir hadisinde “Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla ayrı olan (mallar) bir araya toplatılmaz, toplu olan (mal) da ayrılmaz.”¹⁵³ Buyurmuştur. İmam Şafii bu hadis-i şerifin açıklamasında şunları ifade etmiştir: “Hadis-i şerifte geçen korkunun iki türü vardır. Birincisi vereceği zekât azaltmaya çabalayan kimsenin korkusudur. İkincisi ise zekâtı çoğaltmak isteyen mal sahibinin korkusudur. Bu bağlamda Hiz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm her iki sebebe de dayalı olarak malların bir araya getirilmesini veya ayrılmasını yasaklamıştır. Örneğin iki adamın toplamda seksen koyunu olsa ve her birinin kırkar koyunu bulursa zekât toplayan kimse geldiğinde tek koyun alması için bunları birleştirirler. Ya da bir adamın kırk koyunu olsa ve zekâtı düşürmek için bunları ikiye böler.”¹⁵⁴ Bunun haram olduğunu savunan Maliki ve Hanbeliler bu görüşlerine, akdin zahiren şartlara uygun

¹⁵⁰ Şâtibî, **el-Muvafakat**, c:II, s:330-385.

¹⁵¹ Bakara süresi, 65.

¹⁵² İbn Kayyim, **İ’lâmü’l-muvakkî’in**, c:III, s:340.

¹⁵³ Beyhakî, **es-Sünenü’l-kübrâ**, c:IV, s:170, h:7307.

¹⁵⁴ El-Bağdâdî, C. A., **Keşfü’l-müşlik min hadisis’sahihayn**, c:I, s:40.

görüldüğünü ancak maslahata muhalif bir eylem olduğunu ve bu nedenle de sahih ve meşru olmadığını delil olarak sunmuşlardır.¹⁵⁵

3.3.1.2 Caiz olan hiyel

Eğer kişi hiyele başvurarak her hangi bir hakkı elde etmek, bir batılı savuşturmak, haramdan kurtulmak veya helal olan bir şeye ulaşmak amacı taşıyorsa söz konusu vesile meşru olsa da olmasa da hiyel caizdir. Ancak söz konusu vesile, haram bir nitelik arz ediyorsa bundan dolayı günaha girer fakat bu maksadı meşru olma durumundan çıkarmaz. Özellikle harp durumunda hiyele başvurulur. Zira harp, hiledir. Hanefilerin çoğu ve bazı Şafiiler buna cevaz vermişlerdir.¹⁵⁶

Bu görüşü benimseyenler, “Eline bir demet bitki sapı alıp onunla vur ve böylece yeminini yerine getirmiş ol”¹⁵⁷ âyet-i kerîmesini delil almışlardır. Bu âyet-i kerîmede Eyyüb aleyhisselâma hanımını dövmek üzere ettiği yeminden kurtulmanın yolu gösterilmektedir.¹⁵⁸

3.3.2 Bu Tür Evlilikte Maslahat ve Mefsedet Açısından Şeriatın Gözettiği Amaçlar

İslam Şeriatı, Müslümanın güzel ahlak ile bezenmesi, doğru sözlü olup ve her işte Allah’tan korkması gerektiği konusunun altını çizmiştir ki evlilik olgusu da bunlardan biridir. Evlilik, çok kritik sosyal bir meseledir. Böylesi bir meselede hayat ortağı olacak eşi aldatmanın çok büyük sakıncaları vardır. Günümüzde gençlerin çoğu, şahsi ve maddi amaçlara ulaşmak için hileli yollara tevessül etmektedirler. Evliliği maddi ve çıkarı dayalı temele kurmak, Allah’u Teâlâ’nın buyruğu olan şeri maksatlarla uyuşmamaktadır. Zira Kur’ân-ı Kerîm’de Allah’u Teâlâ, “Aranıza sevgi ve şefkat duyguları yerleştirdi”¹⁵⁹ buyurmaktadır. Dolayısıyla hile ve yalan, geçerli bir evliliğin maksat ve amaçları ile hiç uyuşmamaktadır. Evlilikte meydana gelen hilelerin çoğu, genellikle fasit amaçlar erkek tarafından kadına verilen yalan ve aldatıcı sözlerle

¹⁵⁵ eş-Şatıbi, el-Muvafakat, 2/330-385

¹⁵⁶ Belhî. Ş. N., el-Fetâvâ el-hindiyye, c:VI, s:390.

¹⁵⁷ Sad süresi, 44.

¹⁵⁸ Serahsî, el-Mebsût, c:XXX, s:209.

¹⁵⁹ Rum süresi, 21.

meydana gelmektedir. Böylesi bir durumda erkek, gerçekte kadınla hayatını birleştirmek amacı olmadığı halde sadece onun malına konmak için böyle bir yola tevessül eder. İşte bu amaçla yapılan evlilikten dolayı kişi, kadınla anlaşmalı dahi olsalar günaha girer.

Kişi, üzerinden her hangi bir şer'i sorumluluğu düşürücü nitelikte bir hiyele başvurarak şekli olarak bunu vacip olma durumundan çıkardığında ya da aslında haram olan bir şeyi helal durumuna getirdiğinde meşru olmayan bir davranış sergilemiş olur ve harama girer. Çünkü amaç şer'i olan bir hükmü iptal edip onu şeklen başka bir hükme dâhil etmektir. Örneğin namaz kılmamak için içki içip namaz vaktinde sarhoş bulunmak ya da veya yasaklı bir ilaç alıp kendinden geçen kimse gibi gayri meşrû vasıtalarla gayri meşrû sonuçlara ulaşmak buna örnek olarak verilebilir.¹⁶⁰

Aynı şekilde hiyele başvurarak maddi imtiyazlar elde etmek amacıyla yapılan evlilikler de haram olup meşru bir zemine sahip değildir. Nitekim söz konusu amaç, şeriatın evlilikte gözettiği maksatlara aykırılık teşkil etmektedir. Çünkü vatandaşlık elde etmek amacıyla yapılan evlilikler gibi şekli bir nikâh akdi yapılarak gerçekte evlilikten başka bir amaç gözetilmektedir. Söz konusu evlilikte her ne kadar nikâhın şartları sağlanmış olsa da şeriatın amaç ve maksatları ile uyuşmamaktadır. Böylesi bir nikâh, eşlerden birinin veya her ikisinin de maddi amaçlarla yaptıkları geçici nikâha benzerlik arz edebilir. Bu durumda söz konusu nikâh akdi, mefsedete yol açması sebebiyle fesholur.

Yasaklanmış bir şeyi elde etmek amacıyla başvurulmuş hiyel nitelikli gizli ve meşrû olmayan vasıtaların tümü, sonu harama çıktığı için haramdır ve bütün Müslümanlar bu konuda icmâ etmişlerdir. Böyle bir muamelede bulunan kimse günahkâr ve hilebaz hükmündedir.¹⁶¹

Hiyel kastı taşıyıp taşımadığı belli olmayan bazı vasıta ve yöntemler de vardır. Bunların zahiren hiyel olduğu son derece açık olmakla beraber çoğu zaman maksadın hiyel olup olmadığının anlaşılması mümkün değildir. Böylesi bir durumda “sedd-i

¹⁶⁰ Sâvî, **Bulğatü's-sâlik li-Akrebî'l-mesâlik**, c:I, s:600.

¹⁶¹ Meşri, S. B. N., **Meşri'î'l-meseili'l-fikhiyyeti'l-müstecideti fi'n-nikahi mea beyani me ehze bihi'l-kanuni'l-kuveyti**, Kuveyt, **Mecelletü'l-Va'î'l-İslam**, s:142.

zerâi‘” (kötülüğe giden yolları kapama) prensibinin tabii sonucu olarak ve şeriatın maksatları göz önüne alınarak bu da câiz değildir.¹⁶²

Bununla beraber hiyel temelinde yapılan evlilikle ister erkeğe ait olsun ister kadına gasp edilmiş bir malı geri almak veya bir batılı savuşturmak amacı güdülüyorsa bu hakka giden yolu yine de haram kabul etmişlerdir. Ancak bazı âlimler, her bir kişi başkasına ait olan bir hakkı inkâr ediyor ve bunu sahibine vermeye yanaşmıyorsa bu durumda şer‘i hiyele başvurarak söz konusu hakkın ondan alınabileceğine cevaz vermişlerdir. Zira ortada bir hak mahrumiyeti bulunmakta olup bir tarafın zararı söz konusudur. Dolayısıyla bu zararın giderilmesi için başvuru yöntem meşru bir keyfiyet arz etmekte olup hiyel olarak değerlendirilemez.¹⁶³

Hiyel, sadece evlilik ve benzeri akitlerle sınırlı değildir. Bilakis bunu sünnetlerini ve İslam hukukun diğer muameleleri kapsayacak şekilde genişletmek mümkündür. Zira artık, vücûb sebebi olan, yani kişinin vacip olarak yerine getirmesi gereken yükümlülüklerden kurtulmak için de hiyele başvurulur olmuştur. Mesela zekât, şüf‘a, ramazan orucu ve bazı kötü amaçların ortaya çıktığı muamele ve yükümlülükler buna örnek olarak verilebilir. Bu bağlamda zekât, ramazan orucu veya şüf‘a gibi bi-aynihi vacip olan (vâcip oluşu kulun fiiline bağlı olmayan) yükümlülükleri düşürmek için başvuru hiyel, aslen bunun vücûbiyetini engellemek demek olup tamamen kaldırmak anlamına gelmemektedir. Fakat sonuçta her ikisi aynıdır. Bununla beraber bazen hiyel gerçek manasını taşımayabilir.¹⁶⁴

Evlilik akitlerinde görülen hiyel, eşlerden birinin veya her ikisinin elde edeceği maddi veya manevi her hangi bir menfaat ve maslahatı temin etme amacına dayanıyor olabilir. Örneğin bir adam, kadının dini için değil de sahip olduğu malı, soyu ve asaleti için evleniyorsa bu evlilikte söz konusu imtiyazları elde etmeye yönelik bir amaç ortaya çıkar. Mal ya da soy kasdıyla veya din ve dürüstlük temeli üzerine bir aile kurma amacıyla yapılmasında bir engel bulunmamaktadır. Bir Nitekim Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, “Bir kadın, şu dört şey için nikâhlanır: ya malı için, ya

¹⁶² El-Cevziyye, İbn Kayyim., **İ‘lâmü’l-muvakkı‘în**, c:V, s:294.

¹⁶³ El-Cevziyye, İbn Kayyim., **İ‘lâmü’l-muvakkı‘în**, c:V, s:294.

¹⁶⁴ İbn Teymiyye, **Beyânü’d-delîl ‘alâ buṭlânî’t-taḥlîl**. Riyad. Mektebetü Advae el-Menar, S:250-251.

soyluluğu için veya güzelliği için yahut da dindarlığı için alınır. Siz dindar olanını alın, eliniz dert görmez”¹⁶⁵ buyurmaktadır. Bu bağlamda bir kadınla evlenmek istemenin çeşitli sebepleri olabilir. Bunun en üstün ve yüce olanı ise, hadis-i şerifte beyan edildiği üzere dini için evlenmektir.

3.4 Medeni Evlilik

Medeni kelimesi, Arapça مَدَن “mdn” kelimesinden türemiş olup “şehre gelmek, ikamet etmek, yerleşmek” gibi anlamlara gelir. Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın hicret ettiği “Medîne” şehri de bu kelimeden türemiştir ve çoğulu مَدَائِن “medain” şeklindedir. Kelimenin Arapçada مُدُن “müdûn” şeklinde de çeşitli çoğul türevleri bulunmaktadır. Başka bir görüşe göre ise “medeni” kelimesi, yaklaşılan ve malik olunan yer anlamında دِنْتُ kelimesinden türemiştir. Fakat lügat ve nahiv âlimi İbn Berrî (ö. 582/1187) ise buna itiraz ederek kelimenin başındaki “mim” harfi zait olmuş olsaydı “müdûn” şeklinde çoğul olamayacağını, dolayısıyla bunun “mdn” kelimesinden türediğini ifade etmiştir.¹⁶⁶

Medeni, kelimesi söz konusu “medine” kelimesinden hareketle medenîleşme arasında paralellik kurulmak istenmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmın şehri olan Medine de özel olarak bu kökten gelmektedir.¹⁶⁷ Ayrıca Sâsânîler’in başşehri Medâin de bu kelimenin taşıdığı manaya nispetle bu şekilde anılmıştır.¹⁶⁸

Terim olarak ise medeni evlilik, akdin şartları ve izleri gözetilmeden, yani bunlardan yoksun olarak yapılan resmi evliliği ifade etmektedir. Bu evliliğin temelinde, hayatlarını birleştirmek üzere anlaşılan karı-kocanın iradesi yatar ve ortak bir hayat sürmek amacına dayanır. Bu evlilikte, her iki tarafın da ortak menfaat ve iyilikleri üzere yardımlaşmak ve bunları gözetmek vardır. Tüm bunlar, kanunda belirtilen sınırlar içinde icra olunur. Resmi evlilikte diyebileceğimiz medeni evlilikte çok eşlilik yasak olup şahitler isteğe bağlıdır, mehir ve veli şartı da aranmamaktadır.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Müslim, “**Kitabü’l-hac**”, c:II, s:1086, h:1466.

¹⁶⁶ İbn Manzûr, **Lisanü’l-arabi**, c:XIII, s:402.

¹⁶⁷ Ferahidi, **el-ayn**, c:VIII, s:53.

¹⁶⁸ Er-Razi, F., Muhtârü’s-Sihâh, s:292.

¹⁶⁹ Ez-Zühaylî, V., **Feteva Muasıra**, s:214.

3.4.1 Medeni Evliliğin Çeşitleri¹⁷⁰

- 1) Bu tür evlilik özellikle Avrupa bölgelerinde bir mahkeme veyahut kilisede gerçekleştirilir. Evlilik, resmi evraklara geçirilir ve her iki eşin de hak ve yükümlülükleri tespit edilir.
- 2) İkinci tür evlilikte ise nikâh kadın erkek arasında gerçekleşir ve bu nikâh her hangi bir şekilde resmi belgelere geçirilerek tescil edilmez. Her iki taraf da birbirlerine gerek bedeni gerekse de manevi olarak karı-koca gibi davranırlar. Bütün yükümlülükler ortak olarak üstlenilir ve her türlü dini fark ortadan kaldırılır, evlilikte ailelerin her hangi bir dahli bulunmaz ve bir merasim de gerçekleştirilmez veya insanlara duyurulmaz. Bu dinen reddolunmuş bir nikâh çeşidi olup Avrupa ülkelerinde yaygın olarak yer almaktadır.

3.4.2 Âlimlerin Bu Tür Evliliğe Dair Görüşleri ve Delilleri

Allah’u Teâlâ, evliliği meşru kılarak buna bazı usul ve şartlar getirmiştir. Evlilik önemlidir, zira ailenin huzur ve istikrarın sağlanması evlilikle mümkün olabilmektedir. Medeni evliliğin, İslam hukukunca ön görülen bazı temel hususlardan yoksun olduğu düşünüldüğünde ilelebet muteber ve sağlam bir aile ortaya çıkması söz konusu değildir. Âlimlerin bu evlilik türünü iki yönden haram saymışlardır:

- 1) Bu tür bir evlilik, dince tayin edilen esaslardan yoksun bulunması sebebiyle haramdır. İslam âlimler, Müslüman bir kadının, ehlikitaptan olsun veya olmasın kâfir bir erkekle evlenmesinin haram olduğu konusunda görüş birliği etmişlerdir.¹⁷¹ Nitekim Kur’ân-ı Kerîm Allah’u Teâlâ, “Ey iman edenler! Mümin kadınlar göç ederek size geldiklerinde -onların imanlarını Allah daha iyi bilmekle beraber- siz onları sınavın. Eğer mümin olduklarını anlarsanız, onları kâfirlere iade etmeyin. Bunlar onlara helâl değildir, onlar da bunlara helâl olmaz,”¹⁷² buyurmaktadır.

¹⁷⁰ Tayyar, *el-Fıkhü'l-müeyesser*, c:XI, s:35.

¹⁷¹ Kurtubî, *el-Câmi' li-aḥkâmi'l-Ḳur'ân*, c:III, s:461.

¹⁷² Müntehine, s:10.

2) Bu nitelikte bir evlilik, Hanefi¹⁷³, Maliki¹⁷⁴ Şafii¹⁷⁵ ve Hanbelilere¹⁷⁶ göre nikâhın geçerliliği için şart olan şahit ve veli unsurlarını içermediğinden mubah değildir. Nitekim Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm, “Veli ve iki şahit olmadan yapılan nikâh geçersizdir,”¹⁷⁷ buyurmuştur. Yine Hz. Aişe'den rivayet edilen, “Velisinin izni olmadan kendi başına evlenen kadının nikâhı batıldır, batıldır, batıldır.”¹⁷⁸ Hadis-i şerifi de bu tür bir evliliğin her hangi bir geçerliliği olmadığını ortaya koymaktadır.

Bu nedenle eşin sorumluluğuna giren nafaka gibi İslam hukukunda ön görülen ve vacip olduğu belirtilen gereklerin ihlal edildiği her türlü evlilik Allah'ı Teâlâ'nın şeriatına aykırı demek olup geçersizdir. Zira medeni evlilikte nafaka, bir başka deyişle geçim, karı-kocanın ortak sorumluluğundadır. Oysa İslam hukukunda kadın, kendisini kocasına ayırarak birtakım hak ve menfaatlerinden vazgeçmesi sebebiyle nafaka hakkı elde eder. Hâlbuki kadının nafakakı kocasına aittir. Sahih ve geçerli bir evlilik için bu nafaka unsuru şarttır. Zira kadın, sahih nikâhta sadece kocasına helal olup başkasına haramdır, nesebin karışmaması için bu böyledir. Bu nedenle kadın, eşinin sözüne uymalı, evinde kalmalı ve yükümlülüklerini yerine getirmelidir. Kadın, eşi için hak ve menfaatlerinden vazgeçtiğine göre nafaka ve harcamaları eşinin omuzlarına yüklenmektedir. Burada “Hak ve menfaatini başka için terk eden nafakası, uğrunda terk ettiği kimseye aittir” genel kuralı işletilir ki bu eşin görevidir ve eşin, onun için vazgeçtiği hakların bir karşılığıdır. Bu nedenle Müslüman, kitap ehli, zengin veya fakir her eş, nafaka alma hakkında sahiptir. Bu hak ediş, hepsi için geçerlidir. Evli olunan kadının dini farklı olsa bile bu kaide değişmez. Hatta kadın zengin olsa bile erkek, zengin fakir eşinin nafakasını karşılaması gerekir. Zira nikâh akdi bu hakkı gündeme getirir. Akit tamamlandığı anda nafaka kocanın boynuna yüklenir. Zira akdin

¹⁷³ Serahsî, **el-Mebsûṭ**, c:III, s:41.

¹⁷⁴ Ezheri, **Takribü'l-meani ala metni'r-risale**, s:134.

¹⁷⁵ Şafîî, **El-Ümm**, c:V, s:22.

¹⁷⁶ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c:IV, s:237.

¹⁷⁷ İbn Hibban, Muhammad b. Hibban b. Ahmed et-Temimi ed-Daremi, **el-İhsan fi takribi sahihi İbn Hibban**, c:IX, S:386.

¹⁷⁸ Ebu Davud, “**Kitâbü'n-nikah**”, S:2083.

tamamlanışı, söz konusu istihkakı sabit kılar ve bu hak ortadan kalmaktan koca bunları yerine getirir.¹⁷⁹

3.4.3 Bu Evliliğin Maslahat ve Mefsedetleri Açısından Makāsıdü’ş-Şerîa’nın İzleri

Allah’u Teâlâ’nın sınırlarını korumak Şeri evliliğin en yüce amaçlarından bir tanesidir. Zira şeri evlilikte eşler arası bir sevgi ve merhamet husule gelir, insan ruhen ve manen huzur bulur. Güvenli bir toplum hayatının tesisi için eşler arası sevgi ve ülfetle boyanmış yardımlaşma meydana gelir. Ahmed er-Reysûnî’nin de belirttiği gibi şarinin güttüğü genel amaçlar bir takı meseleler ortaya koymaktadır. Eşitliği sağlamak, şeriatı ululuğunu ortaya koymak ve onu tüm zaman ve mekânlara uygun hale getirmek bunlardan bazılarıdır. Bu hususlar, İslam ümmetini birbirine kenetlemektedir.¹⁸⁰

Buradan hareketle şâri, maksadı; yeryüzünün imarını sağlamak, beraber yaşama düzenini korumak, sonrakilerin maslahatının devamlılığını temin etmek, adalet ve istikamet gibi sorumluklarını yerine getirmelerini sağlamaktadır. Akıl ve amelin salahı, yeryüzünün ıslahı, güzelliklerinin çıkarılması ve herkesin menfaatini düzenlemek de yine bu amcalar arasındadır.¹⁸¹

Medeni evlilik dediğimizde evlilikteki temel amaca baktığımızda ise burada şeriatın evlilik hayatı için ön gördüğü esas bağların dikkate alınmadığını görüyoruz. Oysa Allah’u Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm, “Kadınlara mehirlerini borcunuzu öder gibi verin. Eğer onun bir kısmını size gönül razısıyla verirlerse onu da âfiyetle yiye.”¹⁸² Kadına mehir verilmesini vacip kılmıştır. Allah Teâlâ, mehri, mertebesini, itibarını ve şanını yücelttiği kadına verilmesini farz kılmasaydı, erkeğin kadına mehir ödemediği evlenmesi caiz olsaydı, bu kadını elde etmek için para harcamadığı için onu ihmal etmek en önemsiz mesele olurdu. Ayrıca boşanmalar çoğalırdı. Erkeğin burada kadına verdiği mehir, söz konusu kadını istediği ve onunla irtibat kurmak arzusunda olduğu

¹⁷⁹ Hallaf, A., (1938) *Ahkâmü’l-ahvalü’ş-şahsiyye fi’ş-şer’iyyeti’l-İslamiyye*, Kahire, Darü’l-Kütübi’l-Mısriyye. S:107.

¹⁸⁰ Reysûnî, A., (1992), *Nazariyyetü’l-makasid inde’l-imam eş-şatibi*, Darü’l-Alemiyye ilkütübi’l-İslamiyye, s:6.

¹⁸¹ A.g.e., s:7.

¹⁸² Nisa süresi, Ayet4.

anlamına gelir. Hatta İslam hukukunda, nikâh gerçekleştikten sonra zifaf olmasa bile belirlenen mehrin yarısının kadına verilmesi ön görülmüştür.¹⁸³ Bu Allah’u Teâlâ, “Bir mehir belirlediğiniz halde onlarla birleşmeden kendilerini boşarsanız, belirlediğiniz mehirin yarısını ödemek size borçtur; ancak kadınların bağışlaması veya nikâh bağı elinde olanın hoşgörülü davranması müstesnadır. Hoşgörülü davranmanız takvâyâ daha uygundur. Aranızda lütufkâr davranmayı unutmayın. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir,”¹⁸⁴ buyurmaktadır. Böylece Allah’u Teâlâ, kadının şan ve değerini yücelterek onun kolayca ve gönül eğlendirmek için elde edilmesinin önüne geçmiştir. Dolayısıyla Allah’u Teâlâ’nın farz kıldığı hususlardan her hangi birinin ihlali, kadını söz konusu duruma maruz bırakacaktır.

Kocanın menfaatine aykırı olarak resmi nikâhın şartlarından biri de evli olmamasıdır. Bu bağlamda çok eşlilik, evliliğe engel olarak kabul edilir. Erkek evleneceği zaman, başka bir kadınla evli olmadığını gösteren bir belge ibraz etmelidir, aksi takdirde evlilik başvurusu kabul edilmez. Bu, Roma ve Fransız hukukundan alınmış olup öylece uygulanmaktadır.¹⁸⁵

Bu ise makâsıdü’ş-şerîa, başka bir ifadeyle dini gayelere aykırıdır. Zira Allah’u Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de, “Yetimlerin hakkına riayet edemeyeceğinizden korkarsanız, beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın,”¹⁸⁶ buyurmaktadır. Evlilik hayatı olarak bir erkek, birden çok kadınla evlenmek mecburiyetinde bulunabilir. Bunun için erkeğin, bazı kişisel sebep ve gerekçeleri olabilir. Örneğin eşi kısır olan bir adam çocuk isteyebilir. Ya da daha çok kadının maslahatına uygun olarak mesela eş evdeki yükümlülüklerini yerine getirmeyecek derece ağır bir hastalığı yakalanmış olabilir.

Çok evliliğin karı ve kocanın maslahatları dışında üçüncü tarafların menfaatine de bazı unsurlar ihtiva edebilir. Örneğin Allah’u Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de “Yetimlerin hakkına riayet edemeyeceğinizden korkarsanız, beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer,

¹⁸³ Serhan, M. M., (1953), **El-Ahvalü’ş-şahsiyye**, Matabi’u Ramses, İskenderiye, s:184.

¹⁸⁴ Bakara süresi, Ayet237.

¹⁸⁵ Kabara, A., (1994), **Ez-Zevac’l-medeni diraseti mukarineti**, Beyrut, Darü’n-Nedve el-Cedide, s:93-94.

¹⁸⁶ Nisa süresi, Ayet3.

dörder nikâhlayın,”¹⁸⁷ buyurmaktadır. Âyet-i kerîmede de görüldüğü üzere kişi, yetimlerin sorumluluğunu üstlenmek durumunda kalabilir, bu bağlamda onlarla içli dışlı olmak, annelerini görmek mecburiyetinde olabilir. İşte İslam’da bu gibi durumlar için çok evlilik mubah kılınmıştır. Dolayısıyla biriyle evli olan bir adam, başka bir kadınla da evlenebilir, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi mesela yetimlerden biriyle veya anneleri ile dünya evine girebilir. Bu evlilik sayesinde yetimlerin sorumluluğunu üstlenen kişi, rahatlıkla onların yanına girebilir. Böylece yetimlerin maslahat ve menfaatlerini gerektiği şekilde gözetebilir, bundan dolayı bu, hem yetimlerin hem de kocanın yararına olur. Zira bu suretle hem kendisini hem de diğerlerini fitne ve kötü faktörlere maruz kalmaktan korumuş olur.¹⁸⁸

İslam’ın evlilikte sağladığı yarar ve maslahatlardan bir diğeri de kadının evlenmesi için velinin iznini şart koşmuş olmasıdır. Ne var ki bu resmi nikâhta söz konusu değildir. İslam’da akdin direk kadın tarafından yapılması uygun görülmemiştir, zira bu kadının kendisini erkeğe teslim ettiği hissi uyandırır ki bu mürüvvet açısından hoş değildir. Bu nedenle İslam’da nikâh akdi, en güzel şekilde yapılmak üzere velinin sorumluluğuna verilmiştir.¹⁸⁹

Bu bağlamda Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur: “Hangi kadın velilerinin izni olmadan (kendi kendine) nikâhlanırsa, nikâhı geçersizdir, geçersizdir, geçersizdir. Eğer erkek o kadınla beraber olmuşsa, bunun karşılığı olarak ona mehir vermesi gerekir. Eğer (veliler) anlaşılamazlarsa, velisi olmayanın velisi yetkili mercidir.”¹⁹⁰

Bu bağlamda evlilik hayatının, kadının idrak edemeyeceği derecede büyük sorumlulukları vardır. Zira kadının tecrübesi sınırlı olup neyin kendisinin yarına olduğunu ve haklarını nasıl koruyacağını bilemez. Bu nedenle İslam’da evlilik için velinin izni ve müsaadesi şart koşulmuştur. Çoğu âlime göre velinin izni, kadının maslahatı söz konusu olduğundan nikâhın temel esaslarından biri kabul edilmiştir.

¹⁸⁷ Nisa süresi, Ayet3.

¹⁸⁸ İbnü’s-Şerif, M., (1991), **El-Kuran ve dünya el-mer’e**. Lübnan, Hilal Yayınevi.

¹⁸⁹ es-Subki, Şeyhulislam Ali b. Abdulkafi es-Subki, 1.Baskı 2004, el-İnhac fî Şerhi’l-Minhac lilbeyzavi, thk. Ahmed Cemal ez-Zemremi- Nuruddin Abdulcebbar Sağiri, Dar el-Buhus liddiraseti’l-İslamiyye, 6/2334

¹⁹⁰ Darimi, “**Kitâbü’n-nikâh**”, s:2330.

Çünkü kadın, rabbani bir hisse malik bulunduğundan aldatılıp kandırılabilir, neyin yarar neyin zarar olduğunu ayırt edemeyebilir.¹⁹¹

Resmi nikâhta söz konusu olan en büyük haram mefsedetlerden bir tanesi de din şartının aranmıyor olmasıdır. Yani Müslüman bir kadın, arasında dini farklar bulunan kâfir bir şahısla evlenebilmektedir. Hâlbuki âlimler, Müslüman bir kadının, ehlikitaptan olsun veya olmasın kâfir bir adamla evlenmesinin mutlak surette haram olduğu konusunda icmâ etmişlerdir.¹⁹² Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyrulmuştur: “Ey iman edenler! Mümin kadınlar göç ederek size geldiklerinde - onların imanlarını Allah daha iyi bilmekle beraber- siz onları sınavın. Eğer mümin olduklarını anlarsanız, onları kâfirlere iade etmeyin. Bunlar onlara helâl değildir, onlar da bunlara helâl olmaz. Onlara (kocalarına) harcadıklarını (mehirleri) geri veriniz. Mehirlerini ödediğiniz takdirde bu kadınlarla evlenmenizde sakınca yoktur. Kâfir kadınları nikâhınız altında tutmayın. Siz harcadığınızı (verdiğiniz mehri) isteyin, onlar da harcadıklarını istesinler. Allah’ın hükmü işte budur. Aranızda hükmünü böyle veriyor. Allah hakkıyla bilmektedir, hüküm ve hikmet sahibidir.”¹⁹³

Bu nedenle resmi nikâhın hiçbir şeri dayanağı yoktur ve şeri naslara tamamen aykırıdır. Bu evlilik, daha çok insanın nefsânî arzu ve eğilimlerini tatmin eder bir keyfiyet arz etmektedir ve de Allah’u Teâlâ’nın hükmünden çok uzaktır. Allah’u Teâlâ âyet-i kerîmede şöyle buyurmaktadır: “Eğer sana cevap vermezlerse bil ki onlar sırf kendi bencil arzularına uymaktadırlar. Allah’tan bir yol gösterme olmaksızın, sırf kendi bencil arzularına uyandan daha sapkını kim olabilir! Elbette Allah zalim kavmi doğru yola iletmez.”¹⁹⁴ Böyledir, çünkü evlilik, eşlerin maslahatlarını gerçekleştirmek üzere meşru kılınmıştır ki bunun kaynağı İslam’dır.¹⁹⁵

¹⁹¹ Davudi, A., (2010), *Ahkâmü’l-üsrati beyne’l-fıkhî’l-İslami ve kanunü’l-üsrati’l-cezairi*, Darü’l-Basair, s:113.

¹⁹² Cessâs, *Ahkâmü’l-Kur’ân*. c:I, s:403.

¹⁹³ Mümtetine süresi, Ayet 10.

¹⁹⁴ Kasas süresi, Ayet 50.

¹⁹⁵ Sakar, A., *el-Üsratü’l tahte riayeti’l-İslam*. Kuveyt. Müessesetü’s-Sabah. Ts., s:385.

3.5 Arkadaşlık Evliliği

3.5.1 Tanımı

Arkadaş kelimesinin sözlük anlamı: Kelimenin Arapça karşılığı olan “sadîk” (الصديق) sözcüğünün mastarı sadakattır.¹⁹⁶ Sadîk kelimesi sadakat anlamı değişmeden hem eril hem dişil hem de çoğul yapılabilmektedir. Bu durumda kelimenin dişil hali sadîgatün (صَدِيقَةٌ) çoğul hali de asdika, (أَصْدِقَاءُ) sadikun (صَدِيقُونَ) ve esadık (أَصَادِقُ) şeklinde yapılır. Ayrıca sadîk kelimesinin sözlük anlamı, “dili ile söylediğini eylemleri ve kalbi ile hayata geçiren kişi anlamına gelmektedir.”¹⁹⁷ Kelime; dostluğu gerçek olan yani gerçek ve hakiki dost anlamına da gelmektedir.¹⁹⁸ Ayrıca kelime; zor zamanlarında arkadaşına sahip çıkan kişi manasındadır.¹⁹⁹ Kelimenin sırdaş, arkadaş, yoldaş gibi manaları da bulunmaktadır.²⁰⁰

Arkadaş evliliği ifadesinin terim anlamı: “Kızın, ailesinin yanında kalmaya devam etmesi kaydı ile kıyılan evlilik akdidir. Eşler istedikleri zaman istedikleri yerde bir araya gelebilirler. Böyle bir evliliğe neden olan sebep birlikteliklerini devam ettirebilecekleri bir evlerinin ve maddi imkânlarının bulunmamasıdır. Erkeğin kadın ile evlilik sözleşmesini yapmasının ardından bazı şartların ve rükünlerin yerine getirilmesi ile bu ilişki helal hale gelir. Bu akid ile eşlerin, gerek kadının evinde gerekse erkeğin evinde istedikleri zaman bir araya gelmeleri ve karı koca ilişkisinde bulunmaları caiz hale gelir. Ancak erkek bu evlilik türünde nafaka ya da konut gibi bir yükümlülük altına girmez. Bütün bunların bir önemi yoktur. Bu evlilik türü, Müslüman olmayan milletlerin cinsel arkadaşlık adı verdikleri ilişki ile benzerlik göstermektedir ancak Müslümanlarda bu ilişki öncesi evlilik sözleşmesi yapılmaktadır.”²⁰¹

Bu evlilik türünün ana vatanı Avrupa, Amerika ve Avustralya gibi batı ülkeleridir. Diğer ülkeler de onların izinden gitmişlerdir. Arkadaşlık evliliği adı verilen bu evlilik

¹⁹⁶ Bkz. El-Ferâhîdî, E-H., el-Ayn, Dar ve Mektebetu'l-Hilal, c:V, s:56.

¹⁹⁷ Bkz. Cürçânî, **et-Tarifât**, s:132.

¹⁹⁸ Bkz. Herevî, A., (1999), **el-Garibeyn fi'l-Kur'âni ve'l-Hadis**, thk. Ahmed Ferid el-Mezidi, Suudi Arabistan, Mektebetu Nizar Mustafa el-Baz, c:IV, s:1068.

¹⁹⁹ Bkz. Abdulhamid, A. M., **Mücemu'l-Lügati'l-Arabiyyeti'l-Muasira**, c:II, s:1511.

²⁰⁰ Bkz. El-Bendenici, E-Y., (1976), **et-Takfiye fi'l-Lüga**, thk. Halil İbrahim el-Atiyye, Irak Cumhuriyeti, Vakıflar Bakanlığı, İhyau't-Turasi'l-İslami, Bağdat, Matbatu'l-Ânî, s:405-657.

²⁰¹ Bkz. Ez-Zendânî, A., (2003), **Zevacu'l-Frend Nikâh la Sifah**, Mecelletu'l-Mustakbeli'l-İslami, h:148, s:28.

türünün şartları arasında; nafaka, konut gibi kadının bazı haklarından feragat etmesi bulunmaktadır. Doğal olarak bu evlilik türü, (الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ) “Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır,”²⁰² ayetinde belirtilen erkeğin kadına karşı kavame olma özelliğini de ortadan kaldırmaktadır. Bu durumda kadın babasının evinde ya da istediği herhangi bir yerde ikamet etmeye devam ettiği için hayatını istediği gibi yaşamaktadır. Bu nedenle “arkadaşlık evliliği” temelde bir problemi çözmek üzere ortaya atılmıştır. Ancak bu tür evlilik arkadaşlık üzerine kurulduğu için sürdürülemez olasılığı ağır basmaktadır.²⁰³

3.5.2 Âlimlerin bu Evlilik Türü Hakkındaki Görüşleri ve Delilleri

Arkadaşlık evliliği, kadının bazı haklarından feragat etmesi yönüyle misyar evliliği ile benzerlik göstermektedir. Ancak burada farklı olan erkeğin kadınla aynı evde istikrarlı bir şekilde beraber kalmamasıdır. Bu nedenle İslam hukukçuları bu evlilik hakkında iki farklı görüş ortaya koymuşlardır.

1-Bu tür evlilik caiz ve meşrudur. Bu görüşü çağdaş ilim insanları savunmaktadırlar. Yemen âlimlerinden Âli Şeyh ez-Zendani de bu yönde görüş bildirmiş ve şöyle demiştir: Arkadaş evliliği, kadınla erkek arasındaki ilişkinin meşru bir evlilik akdi ile kurulmasıdır. Bu evlilik türünde her bir eş kendi babasının evinde yaşar ve kadına konut ve nafaka hakkından feragat etme hakkı tanır.²⁰⁴ Bununla beraber kadın kocasına kendini teslim eder. Bunun delili şu ayettir: (أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا) (تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ) “Onları (iddetleri süresince) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın.”²⁰⁵ Başka bir ifadeyle; imkânınız ve gücünüz ölçüsünde onlara imkân sunun manasındadır. İmkânlarınız iyi ise kalacağı yeri ona göre geniş tutun ve nafakasını da verin yok eğer fakir iseniz gücünüz ölçüsünde yapın anlamındadır. el-Vücd (الوجد) kelimesi genişlik ve güç anlamlarını taşımaktadır.²⁰⁶

²⁰² Nisa süresi, 4/34.

²⁰³ Bkz. En-Nüceymi, *Ukudu’z-Zevaci’l-Mustehdese*, s:75.

²⁰⁴ Bkz. Ez-Zendânî, A., *Zevacu’l-Frend Nikâh la Sifah*, Mecelletu’l-Mustakbeli’l-İslami, h:148, s:28.

²⁰⁵ Talâk süresi, 65/6.

²⁰⁶ Bkz. Ed-Dürre, M. A. T., (2009), *Tefsiru’l-Kur’âni’l-Kerim ve İrabuh ve Beyanuh*, Dimaşk, Medar İbn Kesir, c:VIII, s:770.

2-Bu tür evlilik caiz değildir. Bu yönde görüş bildirenlerden birisi de Dr. Abdulazim el-Mat'afi'dir. Kendisi Ezher Üniversitesi Lisansüstü bölümünde öğretim üyesi ve aynı zamanda Kahire İslami işler yüksek şura üyesidir.²⁰⁷ Bu görüşün mefsedeti arkadaşlık evliliğinin caizliğine fetva vermesindedir. Bu tür evliliğin zararları arasında ailede istikrar temelini ihlal etmesi bulunmaktadır. Çünkü evin varlığı bizzak istikrar sebebidir.²⁰⁸ Bu görüşü şu ayet desteklemektedir. (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا) (لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) ”Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”²⁰⁹

Arkadaşlık evliliğine izin vermeyenler Abdulmecid Zindanî'ye şöyle cevap vermişlerdir: Arkadaş evliliği, muta evliliği gibi Şâri'in yasakladığı bazı evlilik türlerine benzemektedir. Zira muta evliliğinde amaç, diğer maksatlar hariç şehvi arzuların tatmin edilmesidir. Evlilik akdinde ise esas olan meşru maksatların tahakkuk ettirilmesidir. Bu nedenle bahse konu bu maksat ve amaçların tahakkuk etmediği sözleşmeler şeriatın maksatlarına aykırıdır.²¹⁰

3.5.3 Bu Evlilik Türünde Makasidü's-Şeria'nın Maslahat ve Mefsedet Üzerindeki Etkisi

Arkadaşlık evliliği kayıt altına alınıyor olsa da makasidü's-Şeria'ya cevap vermemektedir. Çünkü (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً) (وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) ”Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır,”²¹¹ ayetinde olduğu gibi teşride esas olan Şâri'in maksadıdır. Allah Teâla bu ayette onun yanında yani karınızın yanında huzur bulup istikrara

²⁰⁷ Ezher Üniversitesi lisansüstü öğretim üyesi ve aynı zamanda Kahire Dini işler yüksek istişare üyesidir.

²⁰⁸ Bkz. Â. M. S., (2000), *el-Fıkhü'l-İslami ve eseruhu fi'l-Ahali's-Şahsiyyeti'l-Muasıra*, Daru'l-Kalem, s:88.

²⁰⁹ Rûm süresi, 30/21.

²¹⁰ Bkz. Salih, M., *el-Maslahatu's-Şeriyye ve eseruha fi'z-Zevacati'l-Muasıra*, c:I, s:88.

²¹¹ Rûm süresi, 30/21.

kavuşasınız diye sizin için eşler yaratmıştır. Zira erkek dünyayı dolaşsa kalbi rahat etmez. O kalbi ancak ailesinin yanına döndüğünde huzur ve istikrara kavuşur.²¹² Bu evlilik türünün ilk baştaki olumsuz yönü, erkeğin arzularını doyurur doyurmaz kadını boşamasıdır. Bu durum, eşler arasında istikrar ve huzuru amaçlayan Şâri'in maksadına münafi bir tutumdur.

Erkekler için vaz edilen yüce bir maksat da şartları ve rükünleri eksiksiz yerine getirilen tam bir evliliktir. Buna kavame şartıda dâhildir ki Allah Teâla bu konuda şöyle buyurmuştur: (الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ) “Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta ve ailenin geçimini sağlamaktadırlar.”²¹³ Yani erkekler eşlerine karşı emir ve yasaklar koyabilirler ve kadınlar da Allah'ın emrettiği konularda kocalarına itaat ederler. Bahsi geçen bu itaat meşru dairedeki bir itaattir ve bu durumda kadın çocuklarına ve kocasının mal ve mülküne sahip çıkıp muhafaza eder.²¹⁴

Arkadaş evliliği, Şâri'in ayette kulları için teşri buyurduğu maksatlara muhaliftir. Çünkü arkadaş evliliğinde bu evliliğin doğası gereği eşlerin her biri farklı bir yerde ikamet etmektedir. Ne zaman birbirlerini özlerler ve ihtiyaç duyarlarsa bir araya gelirler ve ardından ayrılırlar. Bu durumda eşler birbirinden uzak yaşarken kadın nasıl kocasına iyilik edecek ve nasıl malını koruyacak? Bütün bu bahsi geçen olumsuz sonuçlar, Şâri'in evlilikten amaçladığı maksatlara değil, eşlerin cinsi arzularına cevap veren arkadaş evliliklerinin sonuçlarıdır. Arkadaşlık evliliği, eşlerin aynı evde birlikte yaşamamaları şartı üzerine kuruludur.

Ayrıca Şâri'in maksatlarına değil, eşlerin arzularına cevap veren arkadaşlık evliliğinin bir olumsuz yönü de kadının, âlimlerin ittifak ettikleri Allah'ın vacip kıldığı nafakadan feragat etmesidir.²¹⁵

²¹² Bkz. Semerkandî, N., Bahru'l-Ulum, Matbaa adı bulunmamaktadır, c:III, s:8.

²¹³ Nisa süresi, 4/34.

²¹⁴ Bkz. Er-Râzî, A., el-Hanzali, **Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim**, thk. Esad Muhammed et-Tayyib, Suudi Arabistan, Mektebetu Nizar Mustafa el-Baz, c:II, s:939.

²¹⁵ Bkz. El-Merginani, B., **el-Hidaye fi Şerhi Bidayeti'l-Mubtedi**, thk. Talal Yusuf, Beyrut, Dar İhyau't-Turasi'l-Arabi, c:III, s:378.

Bunun yanında bazı âlimler naşize (geçimsiz, uyumsuz) kadınlara bile nafakanın verilmesini gerekli görmüşler ve şöyle demişlerdir: Nüşüz (geçimsizlik, uyumsuzluk) kadının nafaka hakkını düşürmez aksine kadına nafakası verilmesi gerekir. Bazı Maliki âlimleri de bu yönde görüş bildirmişlerdir.²¹⁶

Kadın, kendisinin onur ve şerefini koruyacak ve onu başkalarına muhtaç olmaktan koruyacak böyle bir haktan nasıl vazgeçebilir. Aksine bazı Maliki âlimleri –yukarıda da geçtiği gibi – kötü sonuçlarından korunmak için naşize (geçimsiz, uyumsuz) kadınlara bile nafakayı gerekli görmüşlerdir. Toplumun devam ve temadisinin sebepleri arasında ailenin kurulması bulunmaktadır. Bu durumda toplumu oluşturan ailenin temel taşları eşlerdir. Ailevi dağınıklık, genelde çocuk doğurmamak üzere kurulu bu tür evliliklerde yoğun derecede bulunmaktadır ki bu da Allah'ın kanunlarına aykırıdır. Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: (تَرَوْجُوا فَإِنِّي مُكَائِرٌ بِكُمْ الْأُمَمَ وَلَا) (تَكُونُوا كَرَهْبَانِيَةِ النَّصَارَى “Evlenin. Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim ve hristiyanların ruhbanları gibi olmayın”²¹⁷ Bu evlilik türünde amaç, eşler arası olması gereken ailevi münasebet ve çocuk dünyaya getirmek değildir. Aksine şehvi arzuları doyumak ve evliliklerinde batıyı taklit etmektir. Çünkü bu tür evlilikler daha çok batı da yaşayan Arap toplulukları arasında vuku bulmaktadır. Bunun yanında erkeğin daha işin başında niyeti, o ülkeden döndüğünde kadını boşamaktır. Bu sözleşme, gizli ve açık olumsuzluklar (fasid) içeren bir akid olup dinimiz ve yüce maksatları ile uyuşmamaktadır.

3.6 Darü'l-Harp Ülkelerinde, İslami Kuruluşlarda Veli Olmaksızın Yapılan Evlilik

Sözlükte “yakın olmak, yakınlık” anlamındaki vely kökünden türeyen “veli” kelimesinin çoğulu “evliya” şeklinde olup “bir işin sorumluluğu kendi üstünde olan kişi” demektir. Birçok bağlamda kullanılan bu kelime, nikâh akdinin taraflarından biri olan kadının velayetini uhdesinde bulunduran kişiyi ifade etmektedir.²¹⁸

²¹⁶ Bkz. En-Nemeri, Y., (İbn Abdülber), (1980), **el-Kâfi fi Fıkah Ehli'l-Medine**, thk. Muhammed Ehid veled Madik el-Muritani, Suudi Arabistan, Mektebetu'r-Riyadi'l-hadise, s:255.

²¹⁷ Bayhakî, ktp: **Nikâh**, bab: Evlilik, c:VII, s:78, h:13839.

²¹⁸ Ömer, A. M. A., **Mu'cem el-lügati'l-muasirati**, c:II , s:936.

Başlıkta geçen merkez kelimesi ise Arapça رَكْز kelimesinden türemiş olup çoğulu “merakiz” şeklindedir ve mekân ismidir. Kendisinden tali yönlerin çıktığı sabit konum demektir. Bu kelimeden oluşturulan sosyal merkez, bir topluluğun kültürel veya sosyal amaçlarla bir araya geldikleri yer anlamına gelmektedir.²¹⁹

Terim olarak ise veli, özellikle İslam hukuku literatüründe birkaç anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan bir kısmını şeri evlilik bahsinde açıklamıştık. Buna göre veli, nikâh akdinin geçerli olup tenfiz edilmesini sağlayan unsurdur. Zira Hanefilere göre veli, nikâhın şartlarından biri iken cumhura göre rükünlarından biridir. Bundan başka veli, kişinin sorumluluğunu üzerinde bulunduran ve onun işlerini yürüten kimse demektir.²²⁰ Maliki fakihi İbn Arafe (ö. 803/1401) veliyi, evlilik konusunda baba, kardeş, akraba veya Müslüman bir kimsenin kadına velayetini elinde bulunduran kimse şeklinde tanımlamıştır.²²¹

3.6.1 Âlimlerin Bu Tür Evliliğe Dair Görüşleri ve Delilleri

Velayet, geçerli bir evliliğin şartlarından biridir. Kadının velisi olmadan evlenmesi caiz değildir. Kadın, velisinin izni olmadan evlendiğinde nikâhı geçersiz olur. Bu durum, aşağıdaki şekilde detaylandırılmıştır.

Fakihlere göre nikâhtaki velayet konusu, veli olunan kişinin durumuna göre iki kategoriye ayrılmaktadır.

- 1) Velâyet-i icbâr (İcbar yetkisi): Bu tür velayette evlilik, velinin iradesi ile gerçekleştirilir ve akit, velisi olunan kadın istesin veya istemesin yapılır.
- 2) Velâyet-i ihtiyâr: Temsilcilik velayeti ortak velayet de denilen bu velayetin adlandırılması konusunda fakihler ihtilaf etmişlerdir. Bu tür velayette evlilik, zorla

²¹⁹ A.g.e., s. c:III, s:2498.

²²⁰ El-Cezîrî, A., (2003), *el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*. Beyrut. Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye. C:IV, s:29.

²²¹ Mustafa, İ., (1960), v.dğr., *el-Mu‘cemü’l-vasîf*, Kahire s:81-61, El-Ensari, M., (1931), *er-Risa’u et-Tusi*. Şerhu hudud ibn örfi. Beyrut. El-Mektebetü’l-İlmiyye. c:III, s:172.

veya müstakil bir irade ile gerçekleşmez. Dolayısıyla söz konusu evliliğin gerçekleşmesi için veli olunan tarafın izninin alınması veya seçimi gerekir.²²²

Fakihler, kimi velilerin bazı kimseler üzerinde icbar yetkisi olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Tabi meselenin tafsilatı bulunmaktadır. Hanefiler icbâr yetkisine; velâyetü'l-hatm, velâyet-i îcâb ve velâyetü'l-istibdad (zorunlu/zorlayıcı velâyet) adını vermişlerdir. Kimi Hanefî fakihine göre velinin icbâr hakkı bulunmakta olup küçük çocukları nikâhı hususunda mutlak olarak bu hakkı kullanma yetkisi vardır. Bu velayetin söz konusu olabilmesi için veli olunan tarafın yaşının küçük olması, ya da ileri derecede mecnun olması şarttır. Küçük olan taraf bekâr olsun dul olsun fark etmez. Nikâh konusunda söz konusu velayet hakkını sağlayan hususun, nikâhın içerdiği maslahata dayandığını ifade etmişlerdir. Maslahatın söz konmuşu olabilmesi içinse iki yetkin tarafın bulunması gerekir. Yetkinlik ise her zaman bulunmaz. Bu nedenle küçüğün maslahat ve faydasının sağlanması, küçükler üzerinde velayet hakkı doğurmaktadır. Evlilikte kız açısından söz konusu olabilecek muhtemel zararı baba ve dedenin şefkatiyle dengelemek mümkündür.²²³

Âlimler, velâyet-i istihbâb (yapılması güzel bulunan velâyet) ve “velâyet-i müşareket” konusunda da detaya girmişlerdir. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'un görüşüne göre bu tür velayetin veli olunan kimsenin nikâhında kendisinden izin almak müntahap olup zorunlu değildir. Yani veli, yetkisi altından bulunan kimseyi ancak izni olduktan sonra nikâhlayabilir, Malikiler, Şafii ve Hanbeliler de bu görüştedir.²²⁴

Tüm bu görüşleri, “Allah'ın, (iki cinse) birbirinden farklı özellik ve lütuflar bahşetmesi ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar”²²⁵ âyet-i kerîmesi desteklemektedir. Zira yönetici ve koruyucu olmak da velayete dâhildir.²²⁶

²²² Şirbînî, **Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc**, c:III, s:172.

²²³ **El-Mevsuatü'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye**, c:XXXXI, s:260.

²²⁴ **El-Mevsuatü'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye**, c:XXXXI, s:267.

²²⁵ Nisa süresi, Ayet 34.

²²⁶ Es-Seyyid, K. S., (Ebu Malik), **Sahih-i fıkhi's-sünneti ve'l-edilleti ve't-tevdîhi mezahibi'l-eimme**, c:III, s:136.

Fakat Batı memleketlerinde vasi yoksa ve kadının da vasisi bulunmuyorsa vasinin yokluğu hususundaki âlimlerin görüşlerine benimsememiz gerekir ki bu mesele bir zaruret ve ihtiyaç meselesi hâline gelsin. İslami merkezler yasal vasiyi temsil etmez, ancak yolsuzlukları önlemek ve çıkarları sağlamak için onları evliliğin koruyucusu olarak görebiliriz. Hanefiler, kişiyi velinin evlendirmesinin vacip olmadığı görüşündedir. Bu, bizi, vasisi olmayanları evlendirmek için Batı ülkelerindeki İslami merkezleri yetkili kabul etmeye sevk etmektedir.²²⁷

3.6.2 Bu Evliliğin Maslahat ve Mefsedetleri Açısından Makāsıdü’ş-Şerîa’nın İzleri

Kadının tabiatı, irade ve kanaatteki zaafı ve aşırı duygusal oluşu, çoğu durumda onun üzerinde bir veliyi gerekli kılmaktadır. Bu, kadının menfaatine olan meşru amaçlara ulaşmak, dünya ve ahiretinin harap olmasına neden olan kötülüklerden kaçınmak içindir.

Bu nedenle cumhur ulema, velinin gerekli olduğu görüşündedir. Hanefiler ise velinin, nikâhın sıhhat şartlarından biri olduğu görüşündedirler.²²⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî* adlı eserinde şunları ifade eder: “Eğer kadının velisi yoksa ve sorumluluğunu üstelenecek yetkili bir mercii de bulunmuyorsa Ahmed b. Hanbel’den rivayet edilen görüşe göre kendisini adalet sahibi bir adam, izni çerçevesinde evlendirebilir.²²⁹ Bunun amacı, zinaya düşme tehlikesini bertaraf etmektir. Bu bağlamda söz konusu evlendirme, İslam merkezleri tarafından icra edilebilir. Müslüman azınlıkların olduğu yerlerde bu böyledir. Aksi halde merkeze bağlı olmasa bile adaletli bir kimse tarafından da kadın evlendirilebilir. Eğer Müslüman bir kadının bir velisi yoksa veya sonradan Müslüman olup da velileri kâfir ise bu durumda İslam merkezleri, söz konusu kadını evlendirebilir. Her ne kadar söz konusu merkezler veli niteliği taşımaları da ihtiyaç ve zaruret durumundan ötürü, bir de mefsedetini defî ve maslahatın celbi için Şafîi²³⁰

²²⁷ El-İskenderi, K. M., (Sivasi), (1970), İbnü’l-Hümmam el-Hanefi diye bilinir. **Fethu’l-kadir ala’l-hidaye**. Mısır. Şirketü Mektebeti ve Matbaati Musaffa el-Babi el-Halebi ve Evladihi. c:III, s:246.

²²⁸ Cezîrî. **el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a**, c:III, s:46.

²²⁹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c:VII, s:18.

²³⁰ El-Hüseyni, H., (1994), **Kifayetu’l-ahyar fi halli gayeti’l-ihhtisar**. Dimeşk. Darü’l-Hayr, c:II, s:356.

ve Hanbelilere²³¹ göre bu mümkündür. Malikilere göre ise yetkili bir dini mercii tarafından nikâh akdi icra edilebilir.²³² Hanefiler ise veli olmaksızın akdin icra edilebileceği görüşündedirler.²³³ Malikiler ise genel dini velayet açısından evlendirilebileceğini savunmuşlardır.²³⁴ Ancak Şafilere²³⁵ ve Hanbeliler²³⁶ de ihtiyaç ve zaruret ile maslahatın celbi ve zararın def'i adına olur vermişlerdir.

Kuşkusuz evlenmek isteyen Müslüman bir kadının bu isteğini yerine getirmekten kaçınmak, onu pek büyük zarar ve sıkıntıya sevk edecektir. Bu hem kendisini hem de İslam toplumunu olumsuz etkileyecektir. Özellikle Batı'da durum daha da kötü sonuçlara yol açabilir. Bu ise söz konusu kadının hem dünyasını hem de ahiretini mahveder.²³⁷ Dini amaçların gerçekleştirilmesi için naslarda insanlardan sıkıntılarının giderilmesi belirtilmiştir. Bu balamda Allah'ı Teâlâ, "Sizi O seçti ve size din konusunda hiçbir güçlük yüklemedi." ²³⁸ Buyurmuştur. Şeri kaideler de dinin amaçlarına uygun olarak maslahatın celbi, mefsedetlerin def'i ön görmüştür.²³⁹

Şer'an sakıncalı sonuçlara götürmesi kesin veya kuvvetle muhtemel olduğunda mubah olan bir şeyden vazgeçmek, harama düşmemek de dinin amaçlarından olup her zaman ve mekân için uygundur. Zira bunun dayanağı da Kur'an-ı Kerim ve sünnettir. Dolayısıyla Batı toplumlarında velisi olmayan Müslüman bir kadının, İslami bir merkezde evlendirilmesi maslahat ifade eder ve evlendirilmemesi durumunda vukua gelmesi muhtemel zararları ortadan kaldırır. Zararın giderilmesi, külli kaideye dâhil olan şeri kaidelerin ön gördüğü en büyük maksatlardan biridir.²⁴⁰ Nitekim Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm, "İslâm'da zarar vermek de zarara zararlar karşılık vermek de yoktur"²⁴¹ buyurmuştur. Kadının maslahatı ile ilgili en önemli

²³¹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c:IX, s:362.

²³² Hattâb, Şemsüddin ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman et-Trablusi el-Mağribi, 1992, **Mevâhibü'l-celîl li-şerhi Muhtaşarı Halîl**, Karhire, c:5, s:58.

²³³ Kâsânî, **Bedâ'i'ü's-şanâ'i' fi tertîbi's-şerâ'i'**, c:II, s:355.

²³⁴ Hattâb, **Mevâhibü'l-celîl li-şerhi Muhtaşarı Halîl**, c:V, s:58.

²³⁵ Bkz. el-Husni, Ebu Bekir b. Muhammed b. Abdülmümin b. Hariz b. Me'la el-Huseyni, 1994 **Kifayetü'l-Ahbar fi Halli Gayetü'l-İhtisar**, Dimaşk, Darü'l-Hayr, 2/356

²³⁶ Bkz. İbn Kudame, el-Muğni, 9/362

²³⁷ Sebî'i, B. N. M., **Meşri'i'l-meseili'l-fikhiyyeti'l-müstecideti**, s:280.

²³⁸ Hac süresi, Ayet 78.

²³⁹ Ez-Zerka, M. A., **Şerhu'l-kavâ'id-i'l-fikhiyye**. Dimaşk. Darü'l-Kalem. Ts, s:205.

²⁴⁰ El-Burni, M. S. E-G., **El-Veciz fi izahi kavaidi'l-fikhi'l-küllîyye**. Beyrut. Müessesetü'r-Risale, s:215.

²⁴¹ Beyhaki, "**Kitabü's-sulh**", s:11384.

hususlardan biri ise evliliğin modern İslami merkezlerde belgelenmesi ve resmiyete geçirilmesidir. Bunun insani ve şahsi düzeyde pek çok sebebi vardır. Dini bilincin zayıflaması, insanlar arasında güven ve sadakatin bitmesi ve hakların sahibine teslim edilmemesi bunun başlıca sebepleri arasında yer almaktadır. Tüm bu sebepler, resmi nikâhı gerekli kılmakta ve ona şeri bir vacip niteliği kazandırmaktadır. Zira bu kadının maslahatı ve karşılaşacağı muhtemel zararların bertarafı için önemlidir.

Ayrıca resmiyet ve belgeleme, evlilik ve diğer konularda hayatın zaruri unsurlarından biri haline gelmiş olup Batı’da ve benzeri yerlerde hakların zayi olmasına müsaade etmemesi yönüyle dinin amaçlarına hizmet eden bir niteliğe sahiptir. Zira mesele evlilikten sonraki hukukla da ilgilidir. Şarinin dindeki maksatlarından birisi evliliği teşri etmektir. Bu bağlamda İslam uleması, eşlerin haklarının korunması için resmi evliliği gerekli kabul etmişler, bunun arkasında toplum için maslahatlar olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla nikâh akdinin resmiyete geçirilmesi, sıhhat şartları ile birlikte nikâhın çok önemli unsurlarından biridir.²⁴² Ayrıca kötü niyetli kimseler tarafından şer’an sakıncalı sonuçlara götürmesi kesin veya kuvvetle muhtemel olan zararların önüne geçmek için de son derece önemlidir. Zira bu yolla İslam adı altında ve Hz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm ve sahabe devrindeki uygulama gerekçe gösterilerek nice insanın hayatı perişan oldu, namuslar çiğnendi, haklar zayi edildi. Bu bahaneyle evlilikler resmiyete geçirilmedi ve pek çok zarar meydana geldi. Bu dar anlayış yüzünden kadın, aynı anda bazen iki kişiyle evli bulunabilmektedir, resmi olmadığı için böyledir. Bu ise dinin evlilikte gözettiği amaçlardan büsbütün uzaktır.

3.7 Örfi Evlilik

Arapça عرف “urf” kelimesinden türemiş olan ve Türkçe’de “örf” şeklinde kullanılan bu kelime, dilde geniş bir kullanım sahasına sahip olup “ırfan”, “arif” ve “maruf” gibi meşhur olan kelimeler hep bu kökten türemiştir. Çoğulu Arapçada أعراف “araf” şeklinde olan bu kelimenin العُرف kipinde gelen şekli, “sabır” anlamına da gelmektedir. Fakat temelde örf; “yadırganmayan, bilinen, tanınan” anlamında olup “bilmemek, hoş karşılamamak” anlamındaki nekr kelimesinin zıddıdır.²⁴³ Örf, bireylerin hayatında

²⁴² İbn Âşûr, **Makasidu’s-şeriatı’l-İslamiyye**, c:II, s:500. c:II, s:500.

²⁴³ Ömer, A. M. A., (2008), **Mu’cem el-lügati’l-muasirati**. Aleml-i-Kütübi. c:II, s:1484.

alışkanlık, adet ve olağan hale gelen; toplumda yerleşik hale gelen gelenek ve görenekler anlamına gelmektedir.²⁴⁴

Terim olarak ise örf; âlimlerin tanımlamalarında âdet, gelenek olarak yer almaktadır. Bunlar dini açıdan meşru ve gayrimeşru olabilir. Bu nedenle ele aldığımız evlilik türü için “örfi evlilik” ifadesi kullanılmıştır. Zira insanlar arasında bu şekilde kullanımı yaygınlaşmıştır.²⁴⁵

Örfi evlilik, nikâh akdine taraf olan karı kocanın, veli olmadan birbirlerinden faydalanmasını ifade etmektedir.²⁴⁶ Modern terminolojide ise yazılı veya sözlü olarak resmi olmayan, devletçe belgelenmeyen evlilik olarak açıklanmaktadır.²⁴⁷ Aynı zamanda bütün şeri şartları barındıran fakat belgelenmeyen evlilik adı da verilmiştir.²⁴⁸

Hiz. Peygamber aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm ve ashabı döneminde yapılan evlilikler, o devirde hâkim olan âdetle bu isimle anılmış ve yazısız olarak şahitler tarafından tasdik edilmiştir. Çünkü onlar için belgeleme, sağlam bir ahit sayılan sözden ibaret idi, günümüzde ise bu evliliğe çağımızda örfi evlilik ya da geleneksel evlilik denilmeye başlanmıştır. Bu tür evliliğin iki şekli bulunmaktadır:

a) Veli olmaksızın akit taraflarına helal temettü hakkı veren akittir.²⁴⁹ Bu tür evlilik aynı zamanda tearüf evliliği olarak da bilinmektedir.

b) Bu tür evlilik, yazılı olsun ya da olmasın resmiyeti olmayan bir evlilik akdi olarak bilinmektedir.²⁵⁰ Bu akit türü şer’i şartları tamamlanmış ancak tevsik edilmemiş akit türüdür.²⁵¹

²⁴⁴ Ebu Habîb., (1988), **el-Kamusu’l-fikhi lügati ve ıstılaħan**. Dimaşık. Darü’l-Fikr. s:249.

²⁴⁵ Derviş, A., (2012), **ez-Zevacü’l-Örfi**. Riyad. Darü’l-Asime, s:82-83.

²⁴⁶ İbrahim, H. Y., (1998), **Ahkamü’z-zevac el-örfi**, Darü’l-Camia, s:11.

²⁴⁷ Derviş, **ez-Zevacü’l-Örfi**, s:79.

²⁴⁸ Amr, A., (1998), **es-Seyahatü’s-Şer’iyyeti fi Ahvali’s-Şahsiyye**, s:43.

²⁴⁹ Bkz. İbrahim, Hilal Yusuf, 1998, Essiyaha Eş-Şeriyye fi’l-Ahvali’s-Şahsiyye, Ürdün, Dar en-Nefais, s 43

²⁵⁰ Bkz. Derviş, **ez-Zevacü’l-Örfi**, s:79

²⁵¹ Amr, Abdulfettah, 1998, **es-Seyahatü’s-Şer’iyyeti fi Ahvali’s-Şahsiyye**, s:43.

3.7.1 Âlimlerin Bu Tür Evliliğe Dair Görüşleri ve Delilleri

Yukarıda izah edildiği gibi Örfi evliliğin iki türü bulunmaktadır. Birincisi evliliğin veli olmaksızın tamamlanması, ikincisi ise şartları ve rükünleri tamamlanan evliliğin resmiyette kaydedilmemesi şeklinde gerçekleşir. Veli olmaksızın İslami merkezlerde gerçekleşen birincisinden türden daha önce bahsedilmiştir. İkinci türle alakalı ise âlimler iki farklı görüşe ayrılmışlardır.

Birinci görüş: Bu görüşe göre örfi evlilik meşrudur. Özellikle bu çağda resmiyete geçirilerek bütün şartları ve rükûnları sağlanırsa böyle bir evlilikte bir sakınca yoktur. Çünkü resmiyet, nikâh akdini hile ve aldatmadan korur ve hakları muhafaza eder. Nikâh akdini belgelemeyen günahkârdır ve Müslüman bir yetkili tarafından takdir edeceği bir ceza ile cezalandırılır. Ezher Şeyh Ali Tantavi ve Karadavi bu görüştedir.²⁵² Buna, Cenâb-ı Hakk'ın hakların zayi olmaması için malî işlemlerde borçların ve hakların belgelenmesini emretmiş olmasını delil getirmişlerdir. Bu bağlamda Allah'ı Teâlâ, “Ey iman edenler! Belirlenmiş bir zamana kadar bir borç ilişkisi kurduğunuzda bunu yazın. Aranızdan bir kâtip bunu adaletle yazsın. Kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın. Artık o yazsın, borçlu da yazdırsın; rabbi olan Allah'tan korksın ve borçtan hiçbir şeyi eksik bırakmasın.”²⁵³ Evliliğin inkâr edilmemesi ve çocukların haklarının sonradan zayi olmamasına yönelik öneminden dolayı nikâh akitlerinin belgelenmesi, resmiyete geçirilmesi daha iyi ve tercihe şayandır.²⁵⁴

Yetkili resmi mercilerde belgelenmeden şartlarını ve rükûnlarını yerine getiren örfi nikâhın kendine has bir hükmü vardır. Bu tür evlilik konusunda ilim ehli, bunun meşru bir evlilik olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Zira ehliyet sahibi taraflarca icap ve kabul olmak üzere bütün şeri kural ve esaslar yerine getirilmektedir. Bununla birlikte örfi evlilikte bazı sorunlar söz konusudur. Örneğin bu tür evlilik, ilgili yetkili

²⁵² Carih, A-R. N. A., (2012), *ez-Zevac el-örfi el-müşkileti ve'l-halli*. Kahire. Darü'r-Ravda, s:46.

²⁵³ Bakara süresi, Ayet 282.

²⁵⁴ Derviş, *ez-Zevacü'l-örfi*, s:72.

makamlarca belgelenerek resmîyete geçirilmemektedir. Oysa bu, ahvalî şahsiyye yetkililerince tayin edilen idarî düzenlemelere aykırıdır.²⁵⁵

Bu evliliğin ispatlanması halinde, padişahın akdi taraflara akdi tasdik ettirmesi farzdır. Dolayısıyla böyle bir evlilik gerçekleştirildiğinde devlet, tarafları aktin belgelenmesini zorunlu kılar. Çünkü tüm şerî şartların ve rükûnların yerine getirildiği İslamî bir akittir. Zira âyet-i kerîmede Allah’u Teâlâ, “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü’l-emre de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah’a ve âhirete gerçekten inanıyorsanız- onu, Allah’a ve peygambere götürün. Bu, elde edilecek sonuç bakımından hem hayırlıdır hem de en güzelidir,”²⁵⁶ buyurmaktadır.

Şartları ve rükûnleri tamamlanan ancak ilgili makamlar nezdinde resmîyete dökülmeyen örfî evliliğin diğerlerinden farklı bazı hükümleri bulunmaktadır. Zira yöneticiler, insanlar arasından adaletle hükmederler. Yukarıdaki âyet-i kerîmede Allah’u Teâlâ, evvela emir ve yasaklarına uyulmasını, ardından peygambere itaat edilmesini, ardından da İslam’ın yetkili kişilerine itaat edilmesini emretmiştir. Cumhura göre Müslüman olan yöneticilere itaat, Allah ve Resûlü’e itaatten sonra gelir. Başta Ebu Hüreyre, İbn Abbas ve sahabenin büyükleri bu görüştedir. Ebu Hüreyre’den rivayet edilen bir hadiste Hz. Muhammed aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm, “Bana itaat eden Allah’a itaat etmiş olur. Bana isyan eden, Allah’a isyan etmiş olur. Emire itaat eden, bana itaat etmiş, ona isyan eden ise bana isyan etmiş olur.”²⁵⁷ buyurmuştur. Âyet-i kerîmede bahsedilen ülü’l-emr, Allah’u Teâlâ’nın itaat etmeyi farz kıldığı kimselerdir. Bu terim İslamî düzende yönetici ve yetkili olan kimseleri ifade eder.²⁵⁸ Selef’in çoğunluğu bu görüştedir. Kimileri, bu âyet-i kerîmeden önce gelen “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder”²⁵⁹ âyet-i kerîmesini delil getirerek bunların âlimler

²⁵⁵ Derviş, **ez-Zevacü’l-örfî**, s:72-73.

²⁵⁶ Nisa süresi, Ayet 59.

²⁵⁷ Müslim, “**Kitabü’l-imara**”, s:33.

²⁵⁸ Ed-Dürre, M. A. T., **Tefsîrü’l-Kuranü’l-Kerim ve İ’rabihi ve Beyanihi**, c:V, s:502.

²⁵⁹ Nisa süresi, Ayet 58.

olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kelime ile kast edilen şeyin Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâmın ashabı olduğu da ifade edilmiştir.²⁶⁰

Bütün bu hususlar, her konuda, özellikle nikâh akitlerinde Müslüman idarecilere itaat edilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda nikâhlar, resmiyete geçirilerek belgelenmeli, evlilik akdi gibi bir konu hafife alınmamalıdır. Zira neslin korunması, çocukların taraflarca inkâr edilmemesi için akdin belgelenmesi çok önemlidir. Bununla beraber bütün şart ve rükûnlarını taşıması nedeniyle belgelenmese bile örfi evlilik akdi caizdir. Bu bağlamda şeri bütün şart ve rükûnlarını ihtiva eden nikâh akdi, tarafları birbirine helal kılar. Bu evliliğin resmiyete geçirilmesi veya her hangi bir şekilde belgelenmesi, şeri şartlardan değildir. Evliliği yetkili ve görevli bir mercii tarafından belgelemek, hakların korunması ve her hangi bir inkâr ve hak ihlalinin olması açısından medeni kanında zorunlu kılınmış bir husustan ibarettir. İnsanlar her hangi bir hakkın ihlal edilmesi endişesiyle bu kanuna muhalefet etmekten sakındırılmıştır.²⁶¹

İkinci görüş: İkinci görüşe göre ise örfi evlilik, eğer bütün şart ve rükûnlarını taşıyorsa resmiyete geçirilmese bile meşrudur. Suud ulemasından Şeyh Salih el-Lihaydan, Şeyh Salih el-Fevzan ve İbn Cebrin bu görüştedir.²⁶² Bu görüşlerini; böyle bir uygulamanın Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm ile Onun ashabı ve onlardan sonra gelen selef-i salihinin döneminde olmadığını ifade ederek delillendirmişlerdir. Dolayısıyla şart ve rükûnlarının yerine getirildiği evlilikler resmi makamlarca tescil edilmeseler dahi meşru ve geçerlidir. Bu görüşün sahiplerine göre nikâhı belgelemek veya resmiyete geçirmek, mali hususlar için gerekli olup evliliğin işhar ve ilan edilmesi, bunun için yeterlidir ve belgelemeye gerek yoktur.²⁶³

²⁶⁰ Es-Sebti, I. E-Y., (Abu Al-Fadl), (1998), *Şerhu sahih-i müslim li'l-kadi ıyad el-müsemma ikmalü'l-mulim bi-feva'id-i müslim*. Tahkik: Dr. Yahya İsmail. Mısır. Darü'l-Vefa. c:VI, s:240.

²⁶¹ Tayyar, A., *El-Fıkhü'l-müeyesser*, c:XI, s:25.

²⁶² Said, A., (2012), *Ez-Zevacü'l-örfi*. Kahire. Darü'l-Kımmme.s:75.

²⁶³ İmran, F. M., (2021), *Ez-Zevacü'l-örfi*. Mısır. Mecmuatü'n-Nil el-Arabiyye, s:30-31.

3.7.2 Bu Evliliğin Maslahat ve Mefsedetleri Açısından Makāsıdü’ş-Şerîa’nın İzleri

İslam’ın evlilikte gözettiği en yüce gaye, insanın dünya ve ahirette ve şan ve şerefini yüceltmektir. Fakat bugün gençleri, modern evlilik yöntemlerine başvurmaya iten bazı etkiler söz konusudur. İslamiyet’in öğretilerinden uzaklaşmak, anne-babanın çocukları terbiyedeki rollerinin ortadan kalkması, teknolojiye görülen gelişmeler ve büyük İslam ümmetini yıkmaya yönelik yeni sebepler, bu faktörlerden bazılarıdır.

Bununla beraber bugün gençlerin dinlerinin ön gördüğü hususlardan uzaklaşmaları, pek çok zarar ve şüphe barındıran işlere, şeri kurallara uygun olup olmadığını araştırmadan yönelmelerine sebep olmuştur. Allah’ın, Müslüman aileyi sıkıntılı durumlara düşmekten korumak üzere tayin ettiği hudutları çiğnemek korkusunu öldüren dinden uzaklaşma olgusu, gençleri, İslam’a uygun olmayan ilişkiler kurmalarına zemin hazırlamıştır. Bundan dolayı da Müslümana yakışan ve izzet ve namusunu muhafaza eden İslam’ın ön gördüğü evliliğe rağbet etmemektedirler. Bu husus Müslüman gençleri, örfi evliliğe yönlendirmektedir.²⁶⁴

Ayrıca, bazı Arap İslam ülkelerindeki gelir sıkıntıları ve iş fırsatlarının az oluşu nedeniyle Müslüman gençler ekonomik problemlerle karşılaştığı ve karşılaşmaktadırlar. Bundan dolayı daire veya müstakil bir ev kiralayacak gücü bile bulmamaktalar. Ya da çeyiz veya ev eşyası fiyatlarının yüksek olması, düğün masrafları ve diğer harcamalar sebebiyle de normal bir düğün yapmaya muktedir olmamaktadırlar. Bu da gençleri, zina günahına düşmemek ve yükleri hafifletmek için bu evliliğe yöneltmektedir.²⁶⁵

Meşru evliliğin amaç ve izlerine baktığımızda bundaki maslahatın en başta gelen temelinin, evlenmeden ve evlilik ilan edilmeden akdin yazılması olduğunu görüyoruz. Zira bu akit, tarafların haklarını tespit etmektedir. Fakat insanların hayâdan yoksun olarak Allah’ın yolundan uzaklaşmaları, kadın erkek birbirlerine karışmaları, açılıp saçılmaları, İslam’ın örtünme emrine uymamaları, arkadaşlık adı altında dostluk

²⁶⁴ Adil Ahmed Abdülmevcut. El-Enkîhetü’l-fasîdeti fi dav’i’l-kuran ve’s-sünneti. Beyrut. Darü’l-Kütübi’l-İlmîyye. 2005, s. 92.

²⁶⁵ Eşkar, Üsâme Ömer Süleyman. Müstecdat fîhiyye fi kadaye’z-zevaci ve’t-talak, s. 142.

ilişkileri kurmaları ve şeri ihtilat adabına riayet etmemeleri büyük mefsedet ve kötülüklerin meydana gelmesine yol açmıştır. Hâlbuki Hz. Peygamber aleyhi's-salâtü ve's-selâm bir hadis-i şerifinde, “Baş başa kalan erkek ile kadının üçüncüsü şeytandır”²⁶⁶ buyurmaktadır. Kadının açılıp saçılması ve evinin dışında süslenip püslenmesi, gençleri fitneye düşürür ve şehvi arzularına boyun eğmelerine sebep olur. Bu nedenle de örfi evliliğe yönelip şeri evliliği terk ederler. Bu evlilikte en temel faktör, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi maslahat ve çıkardır. Bizlere şuursuzca ve herhandi bir dini denetime tabi tutulmadan batı ülkelerinden geçen ve bazı Arap toplumlarında örfi çözümlere neden olan kültürden kurtulduğumuzda işte o zaman Şari'in evlilikte amaçladığı maslahat toplumumuzda lider konumuna geçecektir.²⁶⁷

Eşi ve çocukları sevgi ve şefkatten mahrum etmemek, çocukları terbiye etmek şeriat koyucunun evlilikte gözettiği maksatlardan bazılarıdır. “Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O'nun ayetlerindendir.”²⁶⁸ Özellikle evlilik konusunda Allah'ı Teâlâ'nın gözettiği amaçlardan uzaklaştıkça rezalet ve fesat her tarafta yayılmaktadır.

Bariz kötülükler arasında, genç erkek ve kızların şehvetlerini harekete geçiren sosyal paylaşım sitelerinde görüp duyduklarının sevgiyle isteklerini doyurmaya yönelmektedirler. Bu ise rezil durumlara düşmelerine sebep olmaktadır. Böylece gençler, örfi evliliği, ihtiyaçlarını gidermenin kolay bir yolu olarak görmekte ve dinin hoş görmediği durumlardan onları uzak tutacak bir vesile kabul etmedirler. Fakat sakıncalı yollara düşmemek için dinin ön gördüğü meşru nikâha yönelmek daha iyidir.²⁶⁹

İslam hukukunun en temel özelliklerinden bir tanesi ilahi kaynaklı olmasıdır. Yani söz konusu İslam kanunları, bizzat bütün âlemin yaratıcısı ve hâkimi olan, eşlere neyin daha uygun olacağını bilen Allah'ı Teâlâ tarafından tayin edilmiştir. Kadının ikinci veya üçüncü eş olmayı kabul etmemesi, böyleyken erkeğin çok evlilik yapmak istiyor olması, ailesi ve çocuklarının dağılmasından endişe ettiği için ilk karısı duymasın diye

²⁶⁶ Tirmizi, s:1171.

²⁶⁷ Said, A., *ez-Zevacü'l-örfi*, s:31-32.

²⁶⁸ Rum süresi, Ayet 21.

²⁶⁹ Adil, A. A., (2005), *El-Enkîhetü'l-fasideti fi dav'i'l-kuran ve's-sünneti*. Beyrut. Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, s:94.

adamin ikinci evliliğini izhar etmemesi sebebiyle erkekler, örfi evliliğe yönelmektedir. Bu da bir takım sakıncalı durumların ortaya çıkmasına ve dinin evlilikte gözetdiği maksatlardan uzaklaşılmasına sebep olmaktadır. Oysa Allah’u Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm açıkça “beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın”²⁷⁰ buyurmaktadır. Bu âyet-i kerîmenin anlamı ile ilgili olarak İbn Abbas, “Allah’ın size helal kıldıkları ile evlenir; dördü aşmayacak şekilde bir, iki, üç, dört kadınla evlenir”²⁷¹ demiştir. Burada gözetilen yüksek maslahat; insan neslinin korunmasına ve bunun örfi evlilikte kaybolmasının önüne geçilmesine yöneliktir.²⁷²

²⁷⁰ Nisa süresi, Ayet 3.

²⁷¹ A., **Tenviru’l-makbas min Tefsirü ibn Abbas**, s:64.

²⁷² Said, A., **ez-Zevacü’l-örfi**, s:37.

4. SONUÇLAR

Bilimsel bu çalışmamın sonunda Allah'a hamd ü sena ediyorum. Zira şükredenlere nimetini artırmayı vadeden odur ki salih ve güzel ameller ancak onun bahşetmesiyle tamamlanır. Sadece onun rızası amaçlanarak ortaya konulmaya çalışılan bu çalışmayı tamamlamayı nasip eden Allah'a hamd olsun. Çalışmanın, araştırmacıların istifade edebileceği bilimsel bir çalışma olması için elimizden gelen bütün çaba ve gayreti göstermeye çalıştık. Allah'tan, bu çalışmanın akıllara ve düşüncelere hitap eden bu seviyeye ulaşmış olmasını temenni ediyoruz. Bizler kemal derecesine ulaştığımızı iddi etmiyoruz zira kemal sadece Allah'a aittir. Bu konuda muvaffak olmuşsak bu Allah'ın bizleri muvaffak eylemesindendir, eğer olamamışsak bu da bizlerin ve nefislerimizin eksikliğindendir. Bu yolda göstermiş olduğumuz gayret ve çaba bizlere şeref olarak yeter. Aşağıda çalışmadan elde edilen en önemli sonuçlara yer verilmiştir:

- Makasıd, müctehidler, fakihlen ve fetva ile iştigat eden kişiler için büyük önem taşımaktadır. Makasıd, bu kişilerin şer'i nasları tefsir etmeleri ve delaletlerini ortaya koymaları adına onları anlama ve idrak etmelerine yardımcı olur. Ayrıca görüş ayrılığını düşülen deliller arasında tercih yapmalarına ve bunlar arasında uyum sağlamalarına yardımcı olur. Bununla beraber yeni ortaya çıkan dini problemlerin çözümlerine ulaşmayı sağlar. Bu manada makasıd, fetvanın dini asıl amacına ulaşmasında cevheri bir rol oynar. Bu açıdan bu maksatların hüküm ve hükümlerin hikmetleri arasında açık bir etkisi bulunmaktadır. Bunlar, külli usulleri ve içtihadın kurallarını ortaya koymada teklif ile maslahatını bir araya getirir.

- Şer'i zevac, Allah'a yakınlaşma maksatlarından birisidir. Öyle ki bu eylem ibadete daha yakın olup onunla iştigal etme ibadek amacıyla onu terk etmekten daha faziletlidir. Evlilik çoğalmanın dini açıdan temelidir. Evlilik, aile kurumunun kurulması ve insan neslinin devamı için tek meşru yoldur. Bu açıdan da İslam dini evliliği teşvik etmiş ve onu yüceltme adına bazı kural ve kaideler ortaya koymuştur.

- Fasit etkelerden uzak ve şüphelerden hâli şer'i sahih bir evlilik akdinin en önemli neticeleri arasında; eşler arasındaki ilişkiyi helal kılması, bulunmaktadır. Ayrıca bu sözleşme taraflar arısındaki yardımlaşmayı ve karşılıklı anlaşmayı sağlar. Bununla

beraber karşılıklı sevgi ve saygının ikamesi ile bu ilişkinin devamına yardımcı olur. Ayrıca bu akid her iki tarafın da hak ve yükümlülüklerini tesbit eder. Bu sözleşme, evlilikte asıl amacın işin maddi / fiziksel yönü olmadığını ifade etmesi ve içinde yüce değerler ve maksatlar barındırması ile İslam dininin paklık yüzünü temsil eder. Bu şer’i maksatlara muhalefet edilmesi, taraflardan biri ya da ikisi tarafından amaçlanan maslahata mebni olması nihahın fesadı ile sonuçlanabilir ki bu durumda nikâhtan amaçlanan o yüce maksatlar gerçekleşmez.

- Günümüzde aşağıda belirtilen bazı yeni evlilik sözleşme türleri ortaya çıkmıştır:

1- Turistik evlilik: Erkek ve kadın arasında icab ve kabulün (irade beyanı) bulunduğu evlilik sözleşmesidir. Bu evlilik türünün şartları arasında mehir ve veli şartı aranmaktadır. Ancak bu evlilik türünde erkek, o şehirde bulunuş süresinin ardından kadını boşama niyeti bulunmaktadır. Erkeğin bu niyeti kadın tarafından biliniyor olabileceği gibi gizlenmiş de olabilir. Bu evlilik türünde özellikle turistik amaçlı yolculuk yapan gençler, yaz tatilleri başta olmak üzere tatil bitiminde kadını boşayacağına dair niyetini gizli tutarak tatil süresince evli kalır

2- Arkadaşlık evliliği: Kızın, ailesinin yanında kalmaya devam etmesi kaydı ile kıyılan evlilik akididir. Eşler istedikleri zaman istedikleri yerde bir araya gelebilirler. Böyle bir evliliğe neden olan sebep birlikteliklerini devam ettirebilecekleri bir evlerinin ve maddi imkânlarının bulunmamasıdır. Şartları ve rükünleri yerine getirilmiş böyle bir sözleşme ile bu ilişki helal hale gelir. Bu akid ile eşlerin, gerek kadının evinde gerekse erkeğin evinde istedikleri zaman bir araya gelmeleri ve karı koca ilişkisinde bulunmaları caiz hale gelir. Ancak erkek bu evlilik türünde nafaka ya da konut gibi bir yükümlülük altına girmez. Bütün bunların bir önemi yoktur. Bu evlilik türü, Müslüman olmayan milletlerin cinsel arkadaşlık adı verdikleri ilişki ile benzerlik göstermektedir ancak Müslümanlarda bu ilişki öncesi evlilik sözleşmesi yapılmaktadır.

3- Hiyel evliliği: Görünüşü itibariyle şer’î hukuka uygun olan vasıtaları kullanarak haram, aldatma veya Allah’u Teâlâ’nın haram kıldığı her hangi bir meşrû olmayan sonuçlara ulaşmak veyahut bu yolla dinen yasaklanmış olan bir şeyi mubah hale getirmek veya bir vacibi düşürmek anlamına gelmektedir. Ayrıca ilmî terminolojide hîle, ister helal olsun ister haram, bir nevi akılla arzu edilenin ve gayenin elde edilmesi

için gizlice kullanılan çarpık yol anlamına da gelmektedir. Buna vatandaşlık elde etmek amacıyla yapılan evlilikler örnek verilebilir.

4- Medeni evlilik: Akdin şartları ve izleri gözetilmeden yapılan resmi evliliği ifade eden bir sözleşmedir. Bu evliliğin temelinde, hayatlarını birleştirmek üzere anlaşılan karı-kocanın iradesi yatar ve ortak bir hayat sürmek amacına dayanır. Bu evlilikte, her iki tarafın da ortak menfaat ve iyilikleri üzerine yardımlaşmak ve bunları gözetmek vardır. Tüm bunlar, kanunda belirtilen sınırlar içinde icra olunur. Resmi evlilikte diyebileceğimiz medeni evlilikte çok eşlilik yasak olup şahitler isteğe bağlıdır, mehir ve veli şartı da aranmamaktadır

5- Misyar evliliği: Misyâr, şer’i bütün şart ve rükûnları yani unsurlarını taşıyan şeri evlilik anlamına gelir ve çoğunlukla çok evliliği ifade eder. Fakat bu tür evlilikte kadın; nafaka ve mesken gibi haklardan, ayrıca “günlerin eşit taksimi” gibi eşler arasında söz konusu olan diğer bütün sorumluluklardan vazgeçer

6- Örfi evlilik: Bu tür evliliğin iki türü bulunmaktadır. Birincisinde nikâh akdi taraflarının veli olmaksızın birbirlerinden faydalanmasını ifade etmektedir. Ayrıca bu evlilik halk arasında tanışma evliliği olarak da bilinmektedir. Diğer türü ise yazılı veya sözlü olarak resmi olmayan, devletçe belgelenmeyen evliliktir. Aynı zamanda bütün şer’i şartları barındıran fakat belgelenmeyen evlilik adı da verilmiştir.

7- Batı ülkelerinde İslami kuruluşlarda velisiz gerçekleştirilen evlilikler: Bu evlilik türü ile tarafların, batı ülkelerinde bulunan İslami kuruluşlara gelerek muteber şer’i / yasal veli (baba ya da asaba yakınları) olmaksızın taraflar arasında kıyılan nikâh akitleri kastedilmektedir. Böyle bir evlilikte bu merkezlen veli yerine geçmektedir.

- Yukarıda geçen bu modern ve yeni ortaya çıkan evlilik sözleşmelerinden bazıları şer’i maksatlara uygun iken bazıları muhaliftir. Bu evlilik türleri arasında İslami maksatlara uygun evlilikler arasında veli olmaksızın İslami kuruluşlarda gerçekleştirilen evlilikler sayılabilir. Misyar evliliği külli olarak, Medeni evlilik, arkadaş evliliği, örfi evlilik, turistik evlilik ve hiyel evliliğinin ise bazı yönleri şer’i maksatlara muhalif evlilik türleri arasında kabul edilebilir.

KAYNAKLAR

- Abdullah İbn Abbas. (1772) Tenviru'l-makbas min tefsiru ibn abbas. Cem'i: Mecidüddin Ebu Tahir Muhammed İbn Yakub el-Firuzabadi. Lübnan. *Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye*. Ts.
- Abdülazim, S., (2012). Ez-Zevacü'l-örfi. Kahire. *Darü'l-Kumme*.
- Abdülmevcut, A. A., (2005), El-Enkihetü'l-fasideti fi dav'i'l-kuran ve's-sünneti. Beyrut. *Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye*.
- Ahmed, N. İ., (2018). Kadaya i'lamiyye ve sekafiyye. *Darü'l-Mu'tez li'n-Neşri ve't-Tevzi'*.
- Ali Mansur, S., Ez-Zevac beniiyyeti't-talak min hılali edilleti'l-kütübi ve's-sünneti ve makasidi's-şer'iiyyeti'l-İslamiyye. Suud Arap Krallığı. *Dar-u İbn Cevzi li'n-Neşri ve't-Tevzi'*. Ts.
- Amr, A., (1998), Es-Seyhatü's-şer'iiyyeti fi ahvali's-şahsiyyeti.
- Atıyye, S., El-Üsratü tahte riayeti'l-İslam. Kuveyt. *Müessesetü's-Sabah*. Ts.
- Belhi, E-Ş. N., El-Fetava el-hindiyye. *Darü'l-Fik*. h:1310.
- Cemaleddin, A., (2001), Nahvü tefili'lmakasid. El-Ma'hed el-Ali lil'fikri'l-İslamiyyi.
- Da'di Ebu Habib. (1988), El-Kamusu'l-fikhi lügati ve ıstılahan. Dimeşk. *Darü'l-Fikr*.
- Davudi, A., (2010), Ahkamü'l-üsrati beyne'l-fikhi'l-İslami ve kanunü'l-üsrati'l-cezairi. *Darü'l-Basair*.
- Dil aliminden bir grup. El-Muc'cemü'l-vasit: Mecmuatü'l-lugati'l-arabiyye, Kahire, *Darü'd-Da've*.
- Dozy, R. P. A., Tekmiletü'l-meacimi'larabiyye. Vizaratü's-segafetü ve'l-i'lam. *Arap Cumhuriyeti*. 2000/1979.
- Ed-Dârimî, A., (2000), es-Sünen. Arap Suud Krallığı. *Darü'l-muğni li'n-Neşri ve't-Tevzi'*.
- Ed-Dehlevi, A. V., Şah Veliyyullah Dehlevi olarak bilinir. (2005), Huccetullahi'l-baliğa. Beyrut. *Darü'l-Marife*.

- Ed-Dehlevi, M. Y., Damanatü hukuki'l-mer'eti'z-zevciyye. *İmadetü'l-Bahsi'l-İlmi bi'l-Camiatü'l-İslamiyye*. El-Medinetü'n-Nebeviyye/Edvae's-Selef. Ts.
- Ed-Derviş, A., (2012), Ez-Zevacü'l-örfi. Riyad. *Darü'l-Asıme*.
- Ed-Desuki, M., Haşiyetü'desuki ala's-Şerhi'l-Kebir. Beyrut. *Darü'l-Fikr*. Ts.
- Ed-Dürre, M. A. T., (2009), Tefsiru'l-Kuranü'l-Kerim ve İ'rabihi ve Beyanihi. Dimeşk. *Darü İbni Kesir*.
- El-Abidi, H., (1992), Eş-Şatibi ve makasıdı's-şeria'ti. *Darü Kuteybe*.
- El-Amdi, S. A., (2003), El-Ahkam fi usuli'l-ahkam. *Darü'r-Riyad. Es 'Sami'i*.
- El-Aynî, B. M., (2000), el-Binâye fi şerhi'l-Hidâye. Beyrut. *Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye*.
- El-Bağdâdî, C. A., (1786), Keşfü'l-müşlik min hadisis'sahihayn. Tahkiki: Ali Hüseyin el-Bevvab, yayınevi: *Vatan yayınevi-er-Riyad*.
- El-Bedevi, Y. A., (2000), El-Makasıdü inde ibni Teymiyye. Ürdün. *Darü'n-Nefais*.
- El-Bedri, E-S. M. A., Fetava'l-imam elhussaf fi'lmuamelati ve tatbikatihe el-muasıra. İskenderiye. *Darü't-ta'limi'l-cami'i*. Ts.
- El-Belhî, M. E-E., (2002), Tefsîru Mukâtil b. Süleymân. Tahkik: Abdullah Mahmud Şehatüh. Beyrut. *Darü İhyai't-Tiras*.
- El-Bendenici, E-Y., (Ebu Bişr), (1976), Et-Teakafiyye fi'l-lugati. Irak Cumhuriyeti. *Vizaratü'l-Evkaf ihyai't-Tirasi'l-İslamiyye*. Bağdat.
- El-Buhari, A. R. N. A., (2012), Ez-Zevac el-örfi el-müşkileti ve'l-halli. Kahire. *Darü'r-Ravda*.
- El-Buhârî, M. E-C., (2001), el-Câmi'u'l-müsnedü's-şahîhu'l-muhtasar min umûri Resûlillâh şallallâhü 'aleyhi ve sellem ve sünenihî ve eyyâmih= Sahihü'l-buhari. Kitabü'r-Rikak. *Dar-u Tavki'n-Necah*.
- El-Cezîrî, A., (1882). el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a. Beyrut. *Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye*. (2003).
- El-Ensari, M., (1820) er-Risa'u et-Tusi. Şerhu hudud ibn örfe. Beyrut. *El-Mektebetü'l-İlmiyye*.

- El-Ensari, Z., (1991). El-Hududü'l-eneyyika ve't-tarifati ed-dakikati. Beyrut. *Darü'l-Fikr el-Muasıra*.
- el-Esbahi'l-Medeni, M., (1985). Muvatta İmam Malik. Lübnan. *Darü İhyai't-Tirasi'l-Arabi*.
- El-Eşkar, Ü. Ö. S., Müstecdat fıkhiyyeti fi kadaye'z-zevaci ve't-talaki. Ürdün. *Darü'n-Nefais*.
- El-Ezheri, A. İ. E-Ş., (1997), Takribü'l-meani ala metni'r-risale. Beyrut. *Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye*.
- El-Fasi, A., (1991), Makasidü's-şeria'ti'l-İslamiyyeti ve mekarimihe. *Darü'l-Garbi'l-İslami*.
- El-Fenari, M. E., (2006), Fusulü'l-bedai'i fi usul-i's-şerai'i. Beyrut. *Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye*.
- El-Ferahidi, E-H., El-Ayn. *Darü Mektebeti'l-Hilal*. Ts.
- El-Gazzali, M., (1971), Şifau'l-ğalil. Tahkik: Muhammed el-Kebisi. Bağdat. *Mektebetü'l-İrşad*.
- El-Gazzali, M., (1997), El-Mustasfa. Tahkik: Muhamemd Süleyman el-Eşkar. Beyrut. *Müessesetü'r-Risale*.
- El-Gazzi, E-B. M. S., El-Veciz fi izahi kavaidi'l-fıkhi'l-külliyeye. Beyrut. *Müessesetü'r-Risale*.
- El-Gırnâtî, İ. E-L. E-Ş., (1997), El-Muvafakat. Suudiyye. *Dar-u İbn Affan*.
- El-Hacilan, A. A. M. A. E-S., Rıyad. *Ed-Darü'l-Mütehassısa*. Ts.
- El-Hademi, N., (2001), İlmü'l-makasıd's-şeri'yye. *Mektebetü'l-Ubeikan*.
- El-Hademi, N., (2005), El-İctihadü'l-makasıd. *Mektebetü'r-Rüşd*.
- El-Hamevi, E-F. A., El-Misbahü'l-münir fi ğarib's-şerhi'l-kebir. Beyrut. *El-Mektebetü'l-İlmiyye*.
- El-Hanbelî, Ş. M. E-Z. E-D., (1991), İ'lâmü'l-muvaqqı'în an rabbi'l-alemin. Tahkiki: Muhammed Abdusselam İbrahim. Beyrut. *İlmi Kitaplar Yayınevi*.

- El-Hanefi, A. T. E-Ğ. E-D. E-M., El-Lübab fi şerhi'l-kitab. Beyrut. *El-Mektebetü'l-İlmiyye*.
- El-Hanefi, M. E. A. E-D., (1992), Reddü'l-muhtar ala'dürri'lmuhtar. Beyrut. *Darü'l-Fikr*.
- El-Harrânî, T. A. A., (1910), Beyânü'd-delîl 'alâ buṭlânî't-taḥlîl. Rıyad. *Mektebetü Advae el-Menar*.
- El-Hasni, M. M. E-H., (1994), Kifayetü'l-ahyar fi halli gayeti'l-ihtisar. Dimeşk. *Darü'l-Hayr*.
- El-Hervi, A., (1999), El-Ğaribeyn fi'l-kuran e'l-hadis. Tahkik: Ahmed Ferid el-Mezidi. Suud Arap Krallığı. *Mektebetü Nezzar Mustasfa el-Baz*.
- El-Hervi, M. E-E., (2001), Tehzibü'l-lugati. Tahkik: Muhammed Ivaz Murab. Beyrut. *Darü İhyai't-Tirasü'l-Arabi*.
- El-Huttab, Ş. A. M. E-T. E-M., (1992), Mevahib-i'l-celil fi şerhi muhtasari halil. Kahire. *Darü'l-Fikr*.
- El-İraki, B. E-S., Esrarü fi hayati'l-anasat. *Dar-U Tavik Li'n-Neşri ve't-Tevzi*. Ts.
- El-Karafi, Ş. A. E-M. E-Ş., (1994), Ez-Zahire. Beyrut. *Darü'l-Ğarbi'l-İslami*.
- El-Kâsânî, A., (1191). Bedâ'i'ü's-şanâ'i' fi tertîbi's-şerâ'i'. *Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye*. (1986)
- El-Kazvînî, M., (273/887), Sünen-i İbn Mace. Ebvabü'n-Nikah, Babü'l-lani'n-Nikah. *Dar-u İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye*. Faysal İsa el-Babi el-Halebi. Ts.
- El-Kurtubî, A. E-E., El-Mahalli bi'l-asar. Beyrut. *Darü'l-Fikr*.
- El-Kurtubî, M., (1964), el-Câmi' li-aḥkâmi'l-Ḳur'ân. Kahire. *Darü'l-Kütübi'l-Misriyye*.
- El-Mâverdi, A. E-B., (1648), Tefsiru'l-maverdi, en-Nüket ve'l-'uyûn. Beyrut. *Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye*. Ts.
- El-Merğîğani, E-F., Ebu'l-Hasan Burhaneddin. El-Hidayetü fi şerhi bidayeti'lmübtada. Tahkik: Tallal Yusuf. Beyrut. *Darü İhyai't-Tirasi'l-Arabi*.
- El-Mevsîlî, A. E-T., (1984), el-Müsned. Tahkik: Hüseyin Selim Esed. Dimeşk. *Darü'l-Memun li't-Tiras*.

El-Mevsuatü'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveyyiyye. Kuveyt. *Vizaratü'l-Evkaf ve 'ş-Şü'üni'l-İslamiyye*.

El-Mısrî, E. M. E-B. E-R., (1970), el-‘Înâye şerhi'l-hidaye. Lübnan. *Darü'l-Fikr*.

El-Mısri, Z., El-Bahru'r-raik şerhi kenzi'd-deaik. *Darü'l-Kitabi'l-İslami*. Ts.

El-Mursi, A., (1996). El-Muhassıs. Beyrut. *Darü't-Tirasi'l-Arabi*.

El-Yubi, M., (1998), Makasıdü's-şer'iyyeti ve alakatihe bi'l-edille. Rıyad. *Darü'l-Hicra*.

En-Nefravi, A. Ş. E-E. E-M., (1995), El-Fevakihü'd-devani ala risaleti ibn ebi zeydü'l-kayravani. Tahkik: Abdülvera Muhammed Ali. *Darü'l-Fikr*.

En-Nemri, Y., (1980), El-Kafi fi fıkhi ehli'l-medine. Tahkik: Muhammed Ahid (Madik doğumlu) Moritaniyyi es-Suudiyyi. *Mektebetü er-Rıyady el-Hadise*.

En-Nişaburi, M., El-Müsned es-sahih el-muhtasar bi-nakli'l-adl ila rasülullah sallallahu aleyhi ve sellem. Beyrut. *Darü İhyai't-Tirasi'l-Arabi*. Ts.

Er-Râzî, A., (1984), Ahkâmü'l-Kur'ân. Dar-u İhyai't-Tirasi'l-Arabiyye.

Er-Râzî, M., (1989). Muhtaru's-sıhah. Dimeşk. *Darü'l-Ulum'ül-İnsaniyye*.

Er-Reysuni, A., (1992), Nazariyyetü'l-makasid inde'l-imam eş-şatibi. *Darü'l-Alemiyye ilkütübi'l-İslamiyye*.

Es-Sağani, R. E-H. E-U. E-U. E-K. E-H., El-Abab ez-zahir ve'lübab el-fahir. Yayınevi yok. Ts.

Es-Savi, A. E-M., (1952), (Bilugati's-saliki li-akrabi'l-mesalik ila mezhebi'l-imam malik) haşiyetü's-savi ala şerhi's-sağir olarak tanınır. Tashih: Lecne bi-riaseti eş-Şeyh Ahmed Sa'd Ali. *Mektebetü Mustafa'l-Babi'l-Halebi*.

Es-Sebi'i, B. N. M., (2014), Meşri'i'l-meseili'l-fıkhiyyeti'l-müstecideti fi'n-nikahi mea beyani me ehze bihi'l-kanuni'l-kuveyti. Kuveyt. *Mecelletü'l-Va'i'l-İslam*.

Es-Sebti, I., (1998), Şerhu sahih-i müslim li'l-kadi ıyad el-müsemma ikmalü'l-mulim bi-fevaid-i müslim. Tahkik: Dr. Yahya İsmail. Mısır. *Darü'l-Vefa*.

Es-Semerkindî, N., (1575), *Bahrü'l-'ulûm*, Ts.

Es-Serahsî, Ş. M. A., (1993), el-Mebsût. Beyrut. *Darü'l-Marife*.

- Es-Seyyid, K. S., (Ebu Malik), (2003), Sahih-i fikhi's-sünneti ve'l-edilleti ve't—tevdihî mezahibi'l-eimme. Kahire. *El-mektebetü etTevfikîyye*.
- Es-Sülemi, İ. A. E.-D, (1996), El-Fevaid fî ihtisari'l-makasîd. Darü'l-Fikrî'l-Muasır. Dimeşk. *Darü'l-Fikr*.
- Eş-Şâfiî, B. M. E-T. E-M. E-M. E-Z., (1994), el-Bahrü'l-muhîṭ fî uşûli'l-fıkh. *Darü'l-Kütübiyyi*.
- Eş-Şâfiî, İ. İ. Ö. E-K. E-K. E-B. E-D., (1999), Tefsîrû'l-Ḳur'ânî'l-'azîm. Tahkik: Dr. Mustafa Deyb el-Biḡa. *Darü't-Tayyibe li'n-Neşri ve't-Tevzi'*.
- Eş-Şâfiî, M., (1990), El-Ümm. Beyrut. *Darü'l-Marife*.
- Eş-Şirbini, Ş. M. E-H. E-Ş., (1994), Muḡni el-muhtac ila elfazî'l-minhac. Tahkik: Muhammed Halil Aytani. *Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye*.
- Et-Tâhir, M., (2004). Maḳâsîdü's-şerî'atî'l-İslâmiyye. Tahkik: Muhammed El-Habib İbn el-Hoca. Katar. *Vizaratü'l-Evkaf ve's-Şü'ûni'l-İslamiyye*.
- Et-Temimi, A., Tefsiru'l-Kuran el-Azim. Tahkiki: Esad Muhammed et-Tayyip, Suud Arap Krallığı, *Mektebetü Nezzar Mustafa el-Baz*.
- Et-Temimi, E-D. M., (1988), El-İhsan fî takribi sahihi İbni Hibban. Beyrut. *Müessesetü'r-Risale*.
- Et-Tirmizî, M., (1975), Sünen-i Tirmizi. Kitabü'r-Riyad, bab-u ma cae fî kerahiyyeti'd-duhuli ala'l-mugayyibat. Mısır. *Şirket-i Mektebeti ve Matbuati Mustafa el-Babi el- Halebi*.
- Ez-Zahili, El-Fıkhü'l-İslamiyyü ve'edilletühü. Dimeşk. *Darü'l-Fikr*. Ts.
- Ez-Zahili, V., (2006), Fetava muasırati. Dimeşk. *Darü'l-Fikr*.
- Ez-Zerka, M. A., Şerhu'l-kavaidi'l-fıkhiyye. Dimeşk. *Darü'l-Kalem*. Ts.
- Ez-Zeynüşşerif, A., (Cürcani),. (1983), Kitabü't-ta'rifat. Beyrut. *Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye*.
- Ez-Zil'i, O. E-B. F. E-H., (1894), Tebyinü'l-hakaik şerhi kenzi'd-dekaik ve haşiyeti's-şilbi. Kahire. *El-Matbaatü'l-Kübra el-Emiriyye- Bolak*.
- Ez-Zindani, A., (2003), Zevacü'l-ferend nikahu la sıfah. Mecelletü'l-Müstakbeli'l-İslami.

- Firuzabadi, M. M., (2005), El-Kamus'l-muhit. Tahkik: mektebetü tahkiki't-tirasi fi müesseseti'r-risale. Beyrut. *Müessesetü'r-Risale*.
- Hallaf, A., (1938), Ahkamü'l-ahvalü's-şahsiyye fi's-şer'iyyeti'l-islmaiyye. Kahire. *Darü'l-Kütübi'l-Mısriyye*.
- İyad, İbn Musa b. İyad b. Amrun el-Yahsabi es-Essebti, 1998, (2000), Şerhu Sahihi Müslim Lilkadı İyaz, thk. Yahya İsmail, Mısır, *Darü'l-Vefa*.
- İbn Abdisselam, İ. A., (2000), Kavaidü'l-ahkam fi masalihi'l-enam. Tahkik: Niziyye Kemal Himad. Dimeşk. *Darü'l-Kalem*.
- İbn Duvyan, İ., (1989), Menaru's-sebil fi şerhi'd-delil. Tahkik. Zehirü's-şaviş. *Elmektebetü'l-İslamiyyi*.
- İbn eş-Şerif, M., (1991), El-Kuran ve dünya el-mer'e. Lübnan. *Hilal Yayınevi*.
- İbn Faris, A., (1979). Mu'cem mukayyis el-luga. Tahkik: Abdüsselam Muhammed Harun. *Darü'l-Fikr*.
- İbn Hamid, S., El-Beytü's-said ve hılafü'z-zevceyn. *Vizaratü's-Şü'uni'l-İslamiyye*. Ts.
- İbn Humaid, S. A., gözetiminde bir grup uzman. Nadratü'n-naim fi mekarim ahlaki'r-rasulü'l-kerim (sallallahu aleyhi ve sellem). *Cidde. Darü'l-Vesilet li'n-Neşri ve't-Tevzi'*.
- İbn Kudame, A., El-Muğni. Beyrut. *Darü'l-Fikr*. Ts.
- İbn Manzur, M., (1989). Lisanü'l-arab. Beyrut. *Dar-u İhya't-Tirasi'l-Arabiyyi*.
- İbnü'l-Hümmam, M., (1970). Fethü'l-kadir ala'l-hidaye. Mısır. Musaffa Al-Babi Al-Halabi. Diğer bir nüsha, Lübnan. *Darü'l-fikr*.
- İbrahim, H. Y., (1998). Ahkamü'z-zevac el-urfı, *Darü'l-Camia*.
- İmran, F. M., (2021), Ez-Zevacü'l-urfı. Mısır. *Mecmuatü'n-Nil el-Arabiyye*.
- Kardavi, Y. (2005). Zevacü'l-Misyar Hakikatühü ve Hükmihi. Kahire *Mektebetü Vehbe*.
- Kardavi, Y., (2007). Dirasetü fi fıkhi makasidi's-şeri'ati beyne'l-makasidi'l-küllıyye ve'n-nususü'l-cüz'iyye. *Darü's-Şuruk*.

- Kebbara, A., (1994). Ez-Zevac'l-medeni diraseti mukarineti. Beyrut. *Darü'n-Nedve el-Cedide*.
- Nefesi, A., (2011). Kenzu'd-Dekaik, thk, Said Bektaş, *Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye*, Daru's-Sirac
- Ömer, A. M. A., (2008), Mu'cem el-lugati'l-muasirati. *Alemi'l-Kütübi*.
- Ömer, A. M., (2008). Mu'cemü's-savab li'l-lugaviyyi delili'lmüsakkaf el-arabi. Kaire. *Alemü'l-Kütüb*.
- Serhan, M. M., (1953). El-Ahvalü's-şahsiyye. *Matabi'u Ramses*. İskenderiye.
- Sivasi, K. M., (1970). İbnü'l-Hümmam el-Hanefi diye bilinir. Fethu'l-kadir ala'l-hidaye. Mısır. *Şirketü Mektebeti ve Matbaati Musaffa el-Babi el-Halebi ve Evladihi*.
- Sübki, A., (2004). el-İbhac fi Şerhil-Minhac lilbeyzavi, tkk. Ahmed Cemal ez-Zemzemi, Nuruddin Abdulcebbar Sağiri, *Daru'l-Buhus liddirasaetil-İslamiyye ve İhya-u't-Tülas*.
- Şelebi, A., (1893). Haşiyetü's-Şelebi, Ala Tebyini'l-Hakaik lizzeli, Kahire, *el-Matbaatü'l-Kübra el-Emiriyye*.
- Tayyar, A., (2011). El-Fıkhu'l-müyesser. Rıyad. *Medarü'l-Vatan li'n-Neşri*.